

અનુક્રમણિકા

1. વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂડાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો - નફ્સની પરિસ્થિતિઓ અને તેની ચકાસણી.....5
2. વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂડાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો - જિહાદે અકબર અને જિહાદે અસગર.....17
3. વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂડાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો - ઈસ્લામી એકતા - ભાગ 1.....28
4. વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂડાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો - બીજા મઝહબોમાં માનનારાઓ સાથે સંબંધ - ભાગ 2.....38
5. વિભાગ 2 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - ઈઝ્ઝતે નફ્સ ભાગ 1.....49
6. વિભાગ 2 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - ફુઝૂલખર્ચા, લાલચ અને કંજૂસાઈ - ઈસ્લામમાં સંતુલનની જરૂર ભાગ 2.....62
7. વિભાગ 2 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - ચોરી કરવી, છેતરપિંડી કરવી અને ગસબ કરવો ભાગ 3.....78
8. વિભાગ 2 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - ગીબત અને તોલમત ભાગ 4.....91
9. વિભાગ 3 : બીજાઓ જોડે સંબંધ - નામહેરમો જોડે સંબંધ.....108
10. વિભાગ 3 : બીજાઓ જોડે સંબંધ - માબાપના હક.....130

11. વિભાગ 3 : બીજાઓ જોડે સંબંધ - પશ્ચિમી દેશોમાં મુસલમાનોની જવાબદારી
.....142
12. વિભાગ 4 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - શરાબ, કેફી દ્રવ્યો, ક્લબમાં જવું અને
જુગાર.....151
13. વિભાગ 4 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - આત્મહત્યા.....163
14. વિભાગ 5 : અનુભવ આધારિત શિક્ષણ અને ચર્ચા - અલ્લાહનું અસ્તિત્વ.....174

સબક 1 : વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂઢાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો -

નફ્સની પરિસ્થિતિઓ અને તેની ચકાસણી

ઈસ્લામમાં આચરણની અંદર નૈતિકતા ઉપર ઘણો ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

અલ્લાહે મનુષ્યનું ત્રણ ભાગમાં સર્જન કર્યું છે :

- પહેલો ભાગ જાણે મોટરગાડીનું ખોખું હોય કે જેની અંદર બીજી બધી વસ્તુઓ સમાયેલી છે જેને ‘શરીર’ કહેવાય છે.
- બીજો ભાગ જાણે મોટરગાડીનું એન્જિન હોય જેના વગર ગાડી ચાલી શકતી નથી તેને ‘નફ્સ’ કહેવાય છે.
- ત્રીજો ભાગ જાણે મોટરગાડીની બેટરી હોય જેના વગર એન્જિન ચાલુ ન થઈ શકે તેને ‘રૂહ’ કહેવાય છે.

આપણા શરીરને દેખરેખની જરૂર છે. આપણે તેને પોષણ આપવું પડે અને તેને ગરમ રાખવું પડે નહીંતર શરીર બીમાર થઈ જશે અને તેને તકલીફ થશે. આપણા નફ્સને પણ દેખરેખની જરૂર છે નહીંતર તે પણ બીમાર થઈ જશે. નફ્સની સંભાળ લેવાની રીત એક જ છે અને તે છે ઈમાનને સતત મજબૂત કરતા રહેવું.

જ્યારે આપણે કોઈની મદદ કરીએ છીએ તો આપણને ખુશી થાય છે. આપણને ખુશી આપણા નફ્સના કારણે થાય છે, શરીરના કારણે નથી થતી, એટલા જ માટે નફ્સનું મહત્વ છે. નૈતિકતા રૂઢનો આધાર છે. જો આપણે નૈતિકતા વડે રૂઢને પોષણ આપીશું તો રૂઢ સ્વસ્થ રહેશે.

આજની ભૌતિકતાવાળી દુનિયામાં શરીરની તો ખૂબ જ સારી રીતે સંભાળ લેવાય છે, પરંતુ નફ્સની અવગણના થઈ રહી છે તેના કારણે નફ્સની બીમારીઓ પેદા થાય છે, જેની લોકોને ખબર પડતી નથી. આવી નફ્સની બીમારીઓ લાંબા ગાળે ગંભીર નુકસાન પેદા કરે છે.

નફ્સને સ્વસ્થ રાખવા માટે આપણે આપણા દરેક કાર્ય વિષે જાગૃત રહેવું પડશે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “નફ્સ જંગલી ઘોડા સમાન છે અને તમે તેની ઉપર સવારી કરી રહ્યા છો, તમારું ધ્યાન એક સેકન્ડ માટે પણ ભટકી જશે તો તે તમને પાડી દેશે.”

નફ્સની ત્રણ જુદી જુદી પરિસ્થિતિઓ છે :

નફ્સે અમ્મારા :

નફ્સની આ સૌથી ખરાબ પરિસ્થિતિ છે કે જે બૂરાઈ તરફ દોરી જાય છે. જ્યારે આપણો નફ્સ આ પરિસ્થિતિએ પહોંચે છે તો અલ્લાહની નજરમાં આપણે પશુઓ કરતાં પણ નીચા થઈ

જઈએ છીએ. આ પરિસ્થિતિમાં આપણે સતત અને પસ્તાવો કર્યા વગર કોઈની પણ પરવા કર્યા વગર ગુના કરતા થઈ જઈએ છીએ.

નફ્સે લવ્વામા :

આ એ પરિસ્થિતિ છે કે જ્યારે આપણે ખરાબ હોતા નથી તેમ છતાં આપણે બૂરાઈ કરી નાખીએ છીએ. આ પરિસ્થિતિમાં આપણો નફ્સ આપણા ઝમીર તરીકે ઓળખાય છે કારણ કે ખોટાં કાર્યો કરતી વખતે આપણને એહસાસ રહે છે કે આપણે ખોટું કરી રહ્યા છીએ. આપણો નફ્સ આપણને કહેતો રહે છે કે આપણે આવું નહોતું કરવું જોઈતું અને હવે તોબા કરવી જોઈએ.

નફ્સે મુત્મઈન્ના :

નફ્સની આ પરિસ્થિતિ આપણા જીવનનું લક્ષ્ય છે કે જેમાં અલ્લાહ સાથે આપણે પૂરેપૂરો સંતોષ ધરાવતા એટલે કે રાઝી-બ-રઝા થઈ જઈએ છીએ. આ પરિસ્થિતિમાં આપણે જાણી જોઈને કોઈ ગુના કરતા નથી અને નેકી કરવામાં આપણને ખુશી થાય છે.

આશુરાના દિવસે અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત ઈમામ હુસૈન (અ.)ને આવી રીતે સંબોધ્યા હતા.

પારા-૩૦, સૂરએ ફૂજ, સૂરા-૮૮, આયત ૨૭ અને ૨૮

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

(અય ઈમ્મિનાન (સંતોષ) કરનારા નફ્સ ! પાછો આવી જ તારા રબની પાસે પોતે રાજી થતાં અને તેને રાજી કરતાં.)

નફ્સના ગુમરાહીભર્યા વસવસાઓથી બચવાની રીતો આ મુજબ છે :

- કોઈ પણ કાર્ય કરતાં પહેલાં ‘બિસ્મિલ્લાહ’ પઢવું. આવું કરીને આપણે અલ્લાહ પાસે આપણા નફ્સથી અને બીજા ખતરાઓથી બચવાની દુઆ માગીએ છીએ.
- ગરીબોને સદકો આપવો કે જેના કારણે અલ્લાહ તઆલા આપણી હિફાઝત કરશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૭૨

وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا نَفْسِكُمْ ۖ وَمَا تَنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ ۖ

(...અને જે કાંઈ સારી વસ્તુ તમે ખર્ચ કરો (સદકા તરીકે આપો.) તે તમારા પોતાના જ નફ્સ

માટે છે અને અલ્લાહની રઝા પામવાના હેતુ સિવાય તમે ખર્ચ ન કરો.)

- ઈચ્છાશક્તિનો વિકાસ કરવો. ઈચ્છાશક્તિ એટલે પોતાની ઈચ્છાઓને કાબૂમાં રાખવાની ક્ષમતા. આપણે સતત કેફી દ્રવ્યો, શરાબ અને પોર્નોગ્રાફી જેવા ખતરાઓનો સામનો કરતા હોઈએ છીએ, જો આપણે લલચાઈ જઈએ તો આપણે આપણા જીવનને બરબાદ કરી નાખીશું.

જ્યારે રસૂલલ્લાહ (સ.)ને પૂછવામાં આવ્યું કે, “શું આપની અંદર પણ કોઈ એવો અવાજ છે કે જે આપને બૂરાઈ તરફ દોરી જાય ?” તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જવાબ આપ્યો કે “હા, પરંતુ હું તેને તાળામાં રાખું છું.”

આ નફ્સને સાંકળ વડે બાંધવામાં નથી આવતો, પરંતુ ઈચ્છાશક્તિ વડે બાંધવામાં આવે છે.

આ બતાવે છે કે ઈચ્છાશક્તિ બદીનો સામનો કરવામાં કેટલી બધી અસરકારક છે. આપણે શિસ્ત વડે નફ્સને કાબૂમાં કરી શકીએ છીએ કે જેના કારણે આપણને ફરીથી વધારે ઈચ્છાશક્તિ મળે છે.

- આપણે આપણા નફ્સ વિષે અને આપણી જાત વિષે સૂઝબૂઝ પેદા કરીને આપણી ઈચ્છાશક્તિનો વિકાસ કરી શકીએ છીએ અને તેને વધારે મજબૂત બનાવી શકીએ છીએ, માટે જ આત્મનિરીક્ષણ ઉપર ઈસ્લામમાં આટલો બધો ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “આત્મનિરીક્ષણની એક ક્ષણ ૭૦ વર્ષની ઈબાદત કરતાં અફઝલ છે.”

આત્મનિરીક્ષણનો પરિચય :

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે પોતાના નફ્સને ઓળખે છે તે પોતાના રબને ઓળખે છે.”

દરેક વ્યક્તિ માટે જરૂરી છે કે જીવનના દરેક પાસામાં માઅરેફતનો દીવો પ્રગટાવે કે જેથી એ સારી રીતે જાણી શકે કે આપણે કોણ છીએ, કેવી રીતે કામ કરીએ છીએ, આપણા જીવનના વિવિધ પાસાઓ ખોટાં કેમ પડે છે, આપણે આપણી ક્ષમતાઓનો ઉપયોગ કરીને આવી પરિસ્થિતિઓનો સામનો કેવી રીતે કરી શકીએ છીએ, વગેરે.

આવી રીતે જુદા જુદા આત્મનિરીક્ષણના અરીસાઓ વડે આપણે આપણા નફ્સ વિષે પેદા થતા પ્રશ્નોના જવાબ મેળવી શકીએ છીએ અને આપણા જીવનમાં પ્રગટી ઊઠેલી નૂરની રોશની બહાર સુધી પહોંચાડી શકીએ છીએ.

આપણા દરરોજના નિત્યક્રમની જ વાત કરી લઈએ. હાથ અને મોઢું ધોવું, કપડાં પહેરવાં અને લોકો સામે વ્યવસ્થિત રીતે પ્રસ્તુત થવું, તે એક અરીસા વગર ઘણું જ મુશ્કેલ થઈ જશે. અરીસાનો ઉપયોગ કરીને આપણે દરરોજ આપણા જાહેરી દેખાવોની દેખરેખ કરી શકીએ છીએ અને તેમાં સુધાર કરી શકીએ છીએ.

અરીસાના દાખલા વડે આપણે સારી રીતે સમજી શકીએ છીએ કે મનુષ્યો કેવી રીતે કામ કરે છે. તેઓ બુદ્ધિનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરે છે અને તેમની ટેવો કેવી હોય છે. અરીસો નિરીક્ષણનું સાધન છે જે આપણને આપણા શારીરિક અસ્તિત્વનું નિરીક્ષણ કરી આપે છે. અરીસા વડે આપણે

આપણી શારીરિક હકીકતનું નિરીક્ષણ કરીને આપણા શરીરને વસ્તુલક્ષી રીતે સમજી શકીએ છીએ. જે હકીકત અરીસો આપણને દેખાડશે તે આપણા પોતાના વિષેના વિચારો અને માન્યતાથી પ્રભાવિત નહીં હોય, તેની અંદરનું પ્રતિબિંબ બદલાશે નહીં.

બીજું એ કે અરીસો આપણને એ વાત જાણવામાં મદદ કરે છે કે આપણા શરીર ઉપર પરિવર્તનની શું અસર થાય છે. દા.ત., અરીસો આપણને બતાવે છે કે ફક્ત વાળ સારી રીતે ઓળી લેવાથી આપણા દેખાવમાં કેટલો ફેર આવી જાય છે.

ત્રીજી વાત એ કે અરીસો આપણને આવા નિર્ણય લેવામાં મદદ કરે છે કે હાલ મારા ચહેરા ઉપર ધૂળ વધારે ચોંટી ગઈ છે, માટે જો હું મોઢું ધોઈ નાખું તો મારો ચહેરો સાફ થઈ જશે.

અરીસાની આ ત્રણેય વિશેષતાઓ વસ્તુલક્ષી પુરાવો, પરિવર્તનની અસર દેખાડવી અને નિર્ણયમાં મદદરૂપ થવું તે અરીસાને નિરીક્ષણનું ઉપયોગી સાધન બનાવે છે.

એક વાર આપણે અરીસામાં પોતાને જોઈ લઈએ અને નિરીક્ષણ કરી લઈએ પછી અરીસાએ આપણને જે હકીકત દેખાડી હોય તેના આધારે આપણે ત્રણ વસ્તુઓ કરી શકીએ છીએ :

1. અરીસાએ દેખાડેલી હકીકતની અવગણના કરીએ અને માની લઈએ કે આપણે જેવા અરીસામાં દેખાઈએ છીએ તેવા આપણે નથી. મારો ચહેરો ભલેને ધૂળવાળો દેખાતો હોય, પરંતુ હવે તો આવી રીતે ફરવાની ફેશન છે.
2. અરીસાએ દેખાડેલી હકીકતના આધારે આપણે આપણા દેખાવમાં સુધાર લાવી શકીએ છીએ તે માટે જરૂરી છે કે આપણે અરીસાએ આપેલા પુરાવાને પહેલાં ઈમાનદારીથી સ્વીકારી લઈએ કે હા, ખરેખર મારો ચહેરો ધૂળવાળો છે, તે પછી પરિવર્તન લાવવાની ચોખ્ખી નિયત કરી લઈએ.
3. પછી આપણે કરેલી ચોખ્ખી નિયતને દ્રઢ નિશ્ચયી બનીને અમલમાં મૂકીએ. હા, ખરેખર મારું વજન વધારે છે, મારે મીઠાઈ ઓછી ખાઈને મારી ચરબી ઘટાડવી પડશે અને તે પછી આવું વાસ્તવિકતામાં કરીને બતાવી દેવું.

આવી જ રીતે આપણા નફ્સને ઓળખીને પાક કરવા માટે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ આપણને હિદાયત કરી છે કે, “દરેક દિવસના અંતે આપણે આત્મનિરીક્ષણ કરતા રહીએ.” એટલે કે આપણાં કાર્યોના અરીસામાં પોતાની જાતને જોઈએ, તેના કારણે જો આપણે કાર્યોના અરીસાની હકીકતનો સ્વીકાર કરી લઈશું અને તેના આધારે સ્પષ્ટ નિયત કરી લઈશું અને તે નિયતને દ્રઢ નિશ્ચયી થઈને અમલમાં મૂકી દઈશું તો આત્મનિરીક્ષણ આપણા જીવનમાં સુધાર લઈ આવશે, ઈન્શાઅલ્લાહ.

વ્યવહારિક અખ્લાક : અરીસા નંબર 1 - પોતાના વિષેની માન્યતાઓ :

નીચેના સવાલ જવાબ તમારી સામે એક અરીસો મૂકવા માટે પૂછવામાં આવ્યા છે કે જેથી તમને ખબર પડે કે કઈ કઈ વસ્તુઓ જીવનમાં તમને પ્રોત્સાહન આપે છે.

સવાલ 1 : તમે તમારી જે ત્રણ નેકીઓ તમારી ઓલાદમાં પણ જોવા માગતા હો તે ત્રણ નેકીઓ જણાવો.

સવાલ 2 : તમારા જીવનમાં સૌથી વધારે મહત્વ ધરાવતી ત્રણ વ્યક્તિઓનાં નામ લખો અને જણાવો કે શા માટે તે વ્યક્તિઓ તમારા માટે મહત્વપૂર્ણ છે ?

સવાલ 3 : ત્રણેયમાંથી કોઈ એક વ્યક્તિને એક જ શબ્દમાં વર્ણવો.

સવાલ 4 : તમે કોના ઉપર પૂરેપૂરો ભરોસો કરો છો ?

સવાલ 5 : તમારી પાસે કઈ વસ્તુ ન હોય તો તમને જીવવું ન ગમે ?

સવાલ 6 : તમે તમારા પાત્રોમાં કયા બે સદ્ગુણોની અપેક્ષા રાખો છો ?

સવાલ 7 : પોતાની જાતને એક શબ્દમાં વર્ણવો.

સવાલ 8 : તમે તમારા જીવનમાં આઝાદીની સાથે સાથે કઈ વસ્તુ મેળવવા માગો છો ?

સવાલ 9 : જો બધા લોકોએ ફક્ત બે જ નિયમો ઉપર અમલ કરવાનો હોય તો તે કયા હશે ?

સવાલ 10 : જે વ્યક્તિ તમને સૌથી સારી લાગે છે તેને ફક્ત એક શબ્દમાં વર્ણવો.

ઉપરોક્ત સવાલોના તમારા જવાબોમાં તમારાં નૈતિક મૂલ્યોનું પ્રતિબિંબ દેખાય છે. તમે ભૂતકાળમાં કરેલા અમલો અને જે અમલ તમે ભવિષ્યમાં કરશો તેની પાછળ રહેલું કારણ પણ આ જ નૈતિક મૂલ્ય હશે.

વ્યવહારિક અખ્લાક : અરીસા નંબર 2 - આપણું નિરીક્ષણ અને સંબંધો :

સવાલ 1 : હું હાલ શા માટે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરી રહ્યો છું ?

- મારા સંબંધો માટે, માબાપ, ભાઈ, બહેન, મિત્રો, સહકર્મીઓ અને પાત્ર માટે.
- સ્વાસ્થ્ય માટે.
- દોલત માટે.

સવાલ 2 : મને મારા સંબંધોમાં શું જોઈએ છે ?

- માબાપ અને શિક્ષકો સાથેના સંબંધો.
- ભાઈ, બહેન અથવા સગાંસંબંધીઓ સાથેના સંબંધો.
- મિત્રો અથવા સહકર્મીઓ સાથેના સંબંધો.
- પાત્ર સાથેના સંબંધો.

સવાલ 3 : મને મારા સંબંધોમાં કઈ વસ્તુ સદંતર ન જોઈએ ?

- માબાપ અને શિક્ષકો સાથેના સંબંધો.
- ભાઈ, બહેન અથવા સગાંસંબંધીઓ સાથેના સંબંધો.

- મિત્રો અથવા સહકર્મીઓ સાથેના સંબંધો.
- પતિ અથવા પત્ની સાથેના સંબંધો.

સવાલ 4 : મારા સંબંધોમાં કઈ વસ્તુ મારા માટે સૌથી મોટી અડચણ પેદા કરે છે ?

- માબાપ અને શિક્ષકો સાથેના સંબંધો.
- ભાઈ, બહેન અથવા સગાંસંબંધીઓ સાથેના સંબંધો.
- મિત્રો અથવા સહકર્મીઓ સાથેના સંબંધો.

સવાલ 5 : મને મારા સ્વાસ્થ્ય અને મારા શરીરમાં કઈ ત્રણ વસ્તુઓ જોઈએ ?

સવાલ 6 : મને મારા સ્વાસ્થ્યમાં અને શરીરમાં કઈ ત્રણ વસ્તુઓ ન જોઈએ ?

સવાલ 7 : મારા શરીરમાં અને મારા સ્વાસ્થ્યમાં કઈ ત્રણ વસ્તુઓ સૌથી મોટી અડચણ છે ?

સવાલ 8 : દોલતમાં અને શૈક્ષણિક લાયકાતમાં મને કઈ ત્રણ વસ્તુઓ સૌથી વધારે જોઈએ ?

સવાલ 9 : દોલતમાં અને શૈક્ષણિક લાયકાતમાં મને કઈ ત્રણ વસ્તુઓ બિલકુલ ન જોઈએ ?

સવાલ 10 : દોલતમાં અને શૈક્ષણિક લાયકાતમાં મારા માટે કઈ ત્રણ વસ્તુઓ સૌથી મોટી અડચણરૂપ છે ?

તમે આપેલા જવાબના આધારે આત્મનિરીક્ષણ કરો અને તમે કેવા પ્રકારનું જીવન જીવી રહ્યા છો તેના ઉપર ચિંતન કરો. ભૂતકાળમાં તમે કેવી કેવી પસંદગીઓ કરી, હાલમાં શું થઈ રહ્યું છે અને તમારે પોતાનું ભવિષ્ય કેવું બનાવવું છે તેના ઉપર ચિંતન કરો. ખાસ કરીને તમારા જીવનનાં

વિવિધ પાસાં, તમારા સ્વાસ્થ્ય, તમારાં કામ અને તમારા સંબંધોમાં આપસમાં શું સંબંધ છે તેના ઉપર ધ્યાન આપો.

તમારા જીવનમાં ક્યાં સંતુલન છે અને ક્યાં અસંતુલન છે, તે જાગ્યાઓને ઓળખો અને આત્મનિરીક્ષણ કરીને અસંતુલનનો ઉકેલ લાવવાનો પ્રયાસ કરો.

સબક 2 : વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂઢાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો -

જિહાદે અકબર અને જિહાદે અસગર

જિહાદ એટલે સંઘર્ષ અથવા મહેનત. જે ભૂલ સામાન્ય રીતે કરવામાં આવે છે તે એ છે કે જિહાદનો અનુવાદ ફક્ત લડાઈ અથવા યુધ્ધ કરી દેવામાં આવે છે. આ વાત હકીકત નથી.

તમે જો કોઈ પણ કાર્યમાં મહેનત કરો કે જેના બદલામાં તમને અલ્લાહની રઝા મળી જાય તો તે મહેનતને જિહાદ તરીકે ગણાવી શકાય. આવી જ રીતે જો ઈસ્લામના દુશ્મનોના જુલ્મથી બચવા માટે તેવા લોકો સામે યુધ્ધ કરવામાં આવે તો તે પણ જિહાદ છે.

એક ગઝવાથી પાછા ફરતા સમયે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ પોતાના લશ્કરને ફરમાવ્યું કે, “જિહાદે અસગર પૂરો થયો અને હવે તમારે જિહાદે અકબર કરવાનો છે.”

લોકો ગઝવા પરથી પાછા આવીને થાકી ચૂક્યા હતા. તેઓ ચિંતામાં પડી ગયા કે હવે આ વધારે મોટો દુશ્મન કોણ છે કે જેની સામે જિહાદે અકબર કરવો પડશે, પરંતુ રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેમને સમજાવ્યું કે, “નફ્સને તેની ભૂખથી દૂર રાખવો, તે જિહાદે અકબર છે.”

તેનો અર્થ એ કે નફ્સને વધારે ઈચ્છા કરવામાં કાબૂમાં રાખો. તેમાં ગઝવા કરતાં પણ વધારે મહેનતની જરૂર છે. આ જિહાદે અકબર છે અને આપણે કુરૂએ દીનમાં જાણી ચૂક્યા છીએ કે જિહાદ વાજિબ છે.

દરેક ઈસ્લામી કાર્ય કે જેની પાછળ આપણે મહેનત કરવી પડે. દા.ત., હરામ ખાવાથી દૂર રહેવું, સમયસર નમાઝ પઢવી અને હિજાબ પહેરવો વગેરે જિહાદ છે.

આપણને અલ્લાહ તઆલાએ આઝમાઈશ માટે પેદા કર્યા છે અને આપણે મહેનત કરીને તે આઝમાઈશમાં સફળ થવાનું છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ બલદ, સૂરા-૮૦, આયત ૪ થી ૨૦માંથી થોડાક અંશ.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٣٠﴾

(ખરેખર અમે માણસનું સર્જન કર્યું મહેનત અને સંઘર્ષ માટે.)

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿٣١﴾

(અને અમે તેને દેખાડ્યા બે રસ્તા.)

تُمْ كَانِ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَةِ ط

(પછી તે થઈ ગયો ઈમાન લાવનારાઓ અને સબરને પ્રોત્સાહન આપનારાઓ અને રહેમદિલીનું

પ્રોત્સાહન આપનારાઓમાંથી.)

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ط

(તેઓ છે જમણા હાથના સાથીઓ.)

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَةِ ط

(પરંતુ જેમણે કુફ કર્યો અમારી આયતોનો, તેઓ છે ડાબા હાથના સાથીઓ.)

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤَصَّدَةٌ ؕ

(તેમના ઉપર છે ચારેય બાજુ આગ.)

અલ્લાહ આપણને સમજાવે છે કે માણસ પાસે બે રસ્તા છે કાં તો તે સહેલાઈથી જીવે કોઈ પણ લક્ષ્ય વગર અને આખેરત ખોઈ બેસે અથવા તો આ દુનિયામાં મહેનત કરે અને આખેરતમાં ફાયદો ઉઠાવે.

અલ્લાહ તઆલા જિહાદ વિષે વધુમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૦, સૂરએ તૌબા, સૂરા-૮, આયત-૪૧

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ^ط

ذِكْرُكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

(આગળ વધો હળવાશથી અથવા ભાર લઈને અને જિહાદ કરો તમારા માલ વડે અને તમારા

નફ્સ વડે અલ્લાહની રાહમાં, આ તમારા માટે સારું છે જો તમે જાણતા હો.)

માટે આપણે માલદાર હોઈએ કે ગરીબ, યુસ્ત શરીરવાળા હોઈએ કે અપાલિજ, મજબૂત હોઈએ કે કમજોર, આપણે અલ્લાહની રજા પામવા આપણાથી શક્ય હોય તેટલી સારી રીતે મહેનત કરીને આગળ વધવું જોઈએ કે જેથી આપણને તેની કુર્બત મળી રહે.

અલ્લાહની રાહમાં સંઘર્ષ કરીને આપણે પોતાની જાતને વધારે સારા માણસ બનાવીએ છીએ અને આપણને સામાન્ય લોકો કરતાં વધારે બદલો મળે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૪, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૮૫

لَا يَسْتَوِي الْقُعْدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ^ط فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَ

أَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقُعْدِیْنَ دَرَجَةً ۖ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجْهَدِیْنَ عَلَى الْقُعْدِیْنَ أَجْرًا

عَظِيمًا

(સરખા નથી મોમિનોમાંથી ઈજ પામ્યા વગર બેસી રહેનારા અને અલ્લાહની રાહમાં પોતાના માલ અને નફ્સ વડે જિહાદ કરનારા. અલ્લાહે ફઝીલત આપેલી છે પોતાના માલ વડે અને નફ્સ વડે જિહાદ કરનારાઓને બેસી રહેનારાઓ ઉપર એક દરજ્જાની... અને અલ્લાહે ફઝીલત આપેલી છે જિહાદ કરનારાઓને બેસી રહેનારાઓ ઉપર મહાન બદલાની.)

પોતાના લગ્ન જીવનને ટકાવી રાખવાનો સંઘર્ષ સ્ત્રી માટે જિહાદ છે. લગ્ન જીવનને ટકાવવા અને તેને સુખી રાખવા પાછળની એકે એક ક્ષણ જિહાદ છે, બાળકોનો ઉછેર કરવો જિહાદ છે, હિજાબ પહેરવો જિહાદ છે અને અલ્લાહ તેનો બદલો એવી જ રીતે આપશે. નીચેની હદીસ આ વાતને સુંદર રીતે સમજાવે છે :

“માના પગની નીચે જન્નત છે.”

નફ્સ સાથેના જિહાદને ‘જિહાદે અકબર’ કહેવામાં આવે છે તેનાં કારણો આ પ્રમાણે છે :

- આ જિહાદનો વિસ્તાર અમર્યાદિત છે.
- આનો કોઈ સમય પણ મર્યાદિત નથી કે હદો પણ મર્યાદિત નથી.

- તેની વિશેષતા એ છે કે આ જિહાદમાં માણસ પોતાની સાથે જ લડે છે.
- આ જિહાદમાં દુશ્મન દેખાતો નથી અને પાંચેય ઈન્દ્રિયો તેનો એહસાસ કરી શકતી નથી.
- કાફિરો (ઈસ્લામના દુશ્મનો) સામેનું યુધ્ધ આટલું લાંબુ ચાલતું નથી, આટલું વિસ્તૃત હોતું નથી અને ઈચ્છાઓ સામે કરેલા યુધ્ધ જેટલું મુશ્કેલ હોતું નથી.

ઉગ્રવાદ અને આતંકવાદ :

છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી જિહાદ શબ્દનો સંબંધ ઉગ્રવાદ અને આતંકવાદ સાથે જોડી દેવામાં આવ્યો છે તે એ કારણે કે દુનિયાના જુદા જુદા દેશોમાં ઈસ્લામના નામે જુલ્મ થઈ રહ્યા છે.

ઈસ્લામમાં આવા જુલ્મની કોઈ જગ્યા નથી કારણ કે આતંકવાદમાં નિર્દોષ લોકોને કતલ કરવામાં અથવા ભયભીત કરવામાં આવે છે, માટે ઈસ્લામમાં આતંકવાદ સદંતર હરામ છે. તે સીધે સીધી રીતે ઈસ્લામનો વિરોધી છે કારણ કે ઈસ્લામનું નામ તો અરબી શબ્દ ‘સલામ’ એટલે કે ‘સલામતી’ અથવા ‘શાંતિ’ પરથી રાખવામાં આવ્યું છે. એ જ પ્રમાણે મુસ્લિમ તેને કહેવાય કે જે શાંતિનો પ્રચાર કરે.

એક પણ નિર્દોષ માણસના કતલને ઈસ્લામ સહન કરતો નથી કેવી પણ પરિસ્થિતિ હોય કારણ કે જીવન મોહતરમ વસ્તુ છે. અલ્લાહ તરફથી આપવામાં આવેલી એક ભેટ છે.

અનેક પ્રસંગોએ રસૂલલ્લાહ (સ.) એ અને મૌલા અલી (અ.) એ ગઝવાત દરમિયાન દુશ્મન કબીલાના નિર્દોષ નાગરિકો પ્રત્યે અત્યંત રહેમદિલી દેખાડી છે. એવા કાફિરો કે જેઓ ઈસ્લામને બરબાદ કરી નાખવા માગતા હતા તેમની સામે પણ રસૂલલ્લાહ (સ.) અને મૌલા અલી (અ.)એ સબર કર્યો અને ઈસ્લામનો સામનો આ મૂળભૂત સિધ્ધાંત કે જે કુરઆને મજીદમાં પારા-૩, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૫૬માં છે :

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ
(ઈસ્લામમાં કોઈ બળજબરી નથી.)

તે સિધ્ધાંતને દોહરાવતા રહ્યા. રસૂલલ્લાહ (સ.)થી વધારે સારી રીતે કુરઆન કોણ સમજી શકે ? અને આપણને તેમની સીરતમાં દેખાય છે કે યુધ્ધ ત્યારે જ કરવામાં આવ્યું કે જ્યારે સુરક્ષાનો કોઈ બીજો વિકલ્પ બાકી ન રહ્યો અને તે યુધ્ધ દ્વારા પહેલાં કરતાં વધારે શાંતિ અને સલામતી સ્થાપવામાં આવી.

ધ્યાન રાખવા લાયક બાબત એ છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.)ના અને મૌલા અલી (અ.)ના બધા જંગો આત્મસુરક્ષા માટે હતા, મર્યાદિત હતા અને એ સમયે કે જ્યારે જંગના નિયમો શું હોય તે જ કોઈને ખબર ન હતી ત્યારે આ જંગો ચુસ્ત નિયમો હેઠળ કરવામાં આવતા હતા.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મુસલમાનોને આ રીતે જંગના નિયમોની હિદાયત કરી હતી :

- કોઈ પણ સુલેહના કરારનો ભંગ કરવામાં નહીં આવે.
- લાશોને પાયમાલ કરવામાં નહીં આવે.
- સ્ત્રીઓને મારવામાં નહીં આવે.
- બાળકોને મારવામાં નહીં આવે.
- વૃદ્ધોને મારવામાં નહીં આવે.
- નિહત્યા (હથિયાર વગરના) લોકોને મારવામાં નહીં આવે.
- ધાર્મિક વડાઓને દા.ત., પાદરીઓ, રબ્બીઓ (યહૂદીઓના આલિમો), વગેરેને મારવામાં નહીં આવે.
- દુશ્મનોના કૂવાઓમાં ઝેર ભેળવવામાં નહીં આવે. (તે આધારે આજના કેમિકલ હથિયારો હરામ છે.)

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ હિદાયત કરેલા આ સિધ્ધાંતો આજના જમાનાના માનવ અધિકારો યુધ્ધના નિયમો અને આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાઓ કરતાં ઘણા આગળ છે.

જ્યાં સુધી માનવ બોમ્બનો સવાલ છે તો ઈસ્લામ આત્મહત્યાને હરામ માને છે જે ગુનાહે કબીરા છે અને જેના વડે માણસ પોતાના જ જીવનની સુરક્ષા કરવાની પોતાની જવાબદારીનો ભંગ કરી નાખે છે.

બીજું એ કે માનવ બોમ્બ દ્વારા જે નાગરિકોની આડેધડ હત્યા કરવામાં આવે છે તે ઈસ્લામના સિધ્ધાંતો વિરુદ્ધ છે.

ઈસ્લામ કહે છે કે જીવન અમૂલ્ય છે અને બધી મુશ્કેલીઓને ઈમાન, દુઆ અને અલ્લાહના વડે સર કરી શકાય છે.

અફસોસની વાત છે કે ઘણા બધા લોકો પોતાની રાજકીય મહત્વકાંક્ષાઓનો પ્રચાર ઈસ્લામના નામે કરતા હોય છે અને સીરતે રસૂલ જેવી તારીખી હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતા નથી.

તેઓ એ વાત પણ ભૂલી જાય છે કે ઈસ્લામનો પ્રચાર ઈન્ડોનેશિયા કે જે આજે દુનિયાનો સૌથી વધારે મુસ્લિમ આબાદીવાળો દેશ છે અને મલેશિયા સુધી એક પણ મુસ્લિમ યુધ્ધની મદદ વગર પહોંચી ગયો, તેનું મુખ્ય કારણ એ હતું કે ત્યાંના સ્થાનિક લોકો જ્યારે મુસલમાનોના સંપર્કમાં આવ્યા તો તેમના અખ્લાકથી પ્રભાવિત થઈ ગયા એટલે ઈમાન લઈ આવ્યા.

ઈસ્લામી જીવન અખ્લાકની સાથે જીવવું તે જ જિહાદ છે.

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમારું જીવન બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : તમારા આજના જીવન સાથે સંકળાયેલા ચાર પ્રકારે જિહાદે અકબરને વર્ણવો.

સવાલ 2 : તમને ગુનાથી બચવા માટે કઈ કઈ મુશ્કેલીઓ નડે છે ? અને તમે તે મુશ્કેલીઓને કેવી રીતે દૂર કરી શકશો ?

સવાલ 3 : તમને નેકીઓ કરવામાં કઈ કઈ મુશ્કેલીઓ નડે છે ? અને તમે તે મુશ્કેલીઓને કેવી રીતે દૂર કરી શકશો ?

સવાલ 4 : જિહાદે અકબર જો કોઈ તમને કહે કે ઈસ્લામ એવો મઝહબ છે કે જે આતંકવાદને પ્રોત્સાહન આપે છે તો તમે તેને કેવો જવાબ આપશો ?

મુદ્દરિસોને સૂચના :

સવાલ ૨ અને ૩ને જાણી જોઈને આત્મલક્ષી (પોતાના વિચારો પર આધારિત) રાખવામાં આવ્યા છે કે જેથી વિદ્યાર્થીઓ તેમના જિહાદે અકબર ઉપર અસર કરતાં જુદાં જુદાં દબાણ ઉપર ચિંતન કરી શકે. દા.ત., મિત્રોનું દબાણ, સમાચાર પત્રો કે ટીવીનું દબાણ, વગેરે.

સવાલ ૪ને વિદ્યાર્થીઓને નીચે મુજબના વિષયો ઉપર વિચાર કરતા કરી દેવા માટે પૂછવામાં આવ્યો છે.

- એ હકીકત કે સમાચાર પત્રો કે ટીવીના માધ્યમથી લોકો ખરેખર એવો પ્રચાર કરતા હોય છે કે ઈસ્લામ આતંકવાદને પ્રોત્સાહન આપે છે.

- વિદ્યાર્થીઓ તેનો કેવી રીતે જવાબ આપી શકે છે.
- વિદ્યાર્થીઓ પોતાના જવાબને મુદ્દાસર અને સંક્ષિપ્તમાં કેવી રીતે પ્રસ્તુત કરી શકે છે.

સબક 3 : વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂઢાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો -

ઈસ્લામી એકતા - ભાગ 1

એકતા એ શક્તિ છે. જ્યારે રેતીના કણ ભેગા થાય છે તો વિશાળ રણ બની જાય છે, એવી જ રીતે જ્યારે પાણીનાં ટીપાં ભેગાં થાય છે તો અસીમ સમુદ્ર બની જાય છે, જ્યારે સાત રંગો ભેગા મળીને બહાર નીકળે છે તો જાદુઈ મેઘધનુષ્ય બની જાય છે.

લોકોની એકતા તેમને અજેય અને મજબૂત દેશ બનાવી દે છે. આ જ કારણ છે કે ઈસ્લામ એકતાને ઘણું મહત્વ આપે છે. આ જ કારણ છે કે શરીઅતમાં નમાઝે જમાઅતનો, સિલે રહેમીનો અથવા દસ્તરખ્વાન પર સાથે મળીને જમવાનો ઘણો જ સવાબ અને મહત્વ છે અને આ જ કારણ છે કે ઈસ્લામ ફાટફૂટ ફેલાવે તેવાં કાર્યો જેવાં કે કત્એ રહેમ અથવા તલાકને નાપસંદ કરે છે.

અલ્લાહ તઆલાએ પોતાની અઝલી હિકમત વડે આખી માનવજાતને હિદાયત કરી છે કે એકતા કાયમ કરે.

એકતા ઉપર ભાર મૂકતાં અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરઅ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૩

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

(અય લોકો ! ખરેખર અમે તમારું સર્જન કર્યું નર અને માદા વડે અને તમને દેશો અને

કબીલાઓમાં ફેરવી દીધા કે જેથી તમે એકબીજાને ઓળખી શકો, ખરેખર તમારામાંથી સૌથી

સારી ઈજ્જતવાળો અલ્લાહની નજીક એ છે કે જે તમારામાંનો સૌથી વધારે પરહેઝગાર હોય,

ખરેખર અલ્લાહ અલીમ (બધું જાણનાર) અને ખબીર (બધી માહિતી ધરાવનાર) છે.)

એકતા એટલે બીજા લોકોનો સ્વીકાર કરી લેવો અને દુશ્મનાવટને દૂર કરી દેવી. મૌલા અલી

(અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે ઈમાનમાં મારો ભાઈ નથી તે ઈન્સાનિયતમાં મારો ભાઈ છે.”

આપણી આજની હકીકત જોઈએ તો મનુષ્યો જુદા જુદા રંગના, દેશોના, કબીલાઓના અને જાતિના હોય છે. ઉપરોક્ત આયતનો પયગામ આજે સ્પષ્ટ રીતે સમજાઈ જવો જોઈએ કે જે માણસ વધારે પાકીઝા હશે તે જ માણસ અલ્લાહની નજીક ઈજ્જતવાળો છે.

ખરેખર આજની ઈસ્લામી દુનિયામાં ફિસ્કાઓ ઘણા વધી ગયા છે. દરેક ફિસ્કો દાવો કરે છે કે અમે અમારા રબની વધારે નજીક છીએ, પરંતુ વિવિધતા તો આપણું અસ્તિત્વ છે. એવી દુનિયાની કલ્પના કરો કે જ્યાં બધા જ લોકો એક જેવા લાગતા હોય, એક જેવું ખાતા હોય, એક જેવું માનતા હોય, એક જેવું પહેરતા હોય, એક જેવું વિચારતા હોય, એક જેવું બોલતા હોય, વગેરે.

આવી રીતે તો આખી દુનિયામાં એક જેવા જ લોકો થઈ જાય, ચર્ચાઓ મર્યાદિત થઈ જાય, વિચારો મર્યાદિત થઈ જાય અને પ્રગતિ મર્યાદિત થઈ જાય. જ્યાં એકતા છે ત્યાં જીત છે.

એકતા વિષે ફરી એક વાર અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૪, સૂરએ આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૦૩

وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

(અને અલ્લાહની રસ્સીને ભેગા મળીને પકડી રાખો અને આપસમાં ફાટફૂટ પેદા ન કરો.)

જાહેરમાં તો મુસલમાનોએ એકતા કાયમ રાખી છે અને દૂર સુદૂરના જુદા જુદા ધર્મો અને જાતિના લોકોને ઈસ્લામની દાવત આપી રહ્યા છે, પરંતુ આંતરિક રીતે કેટલાક મુસલમાનો બીજા ફિસ્કાઓના તેમના ઈસ્લામી ભાઈઓ સાથે એવું વર્તન કરતા નથી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૭, સૂરએ અંબિયા, સૂરા-૨૧, આયત-૮૨

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

(ખરેખર તમારી આ ઉમ્મત એક જ ઉમ્મત છે અને હું તમારો રબ છું તો મારી ઇબાદત કરો.)

હકીકત તો એ છે કે આંતરિક રીતે પણ ઇસ્લામમાં મુસલમાનોને એકતા અને ભાઈચારાની હિદાયત કરવામાં આવી છે. આપણામાંથી દરેક માણસ, દરેક ફિરકામાંથી દરેક મસ્લક અને દેશમાંથી જુદી જુદી વિચારધારા ધરાવતા દરેક જૂથમાંથી આપણે બધા જ ઇસ્લામી ઉમ્મતનો ભાગ છીએ.

દીનમાં ભાઈ હોવાના કારણે આપણને જરૂર છે એકબીજાનો સ્વીકાર કરવાની, અસ્વીકારની નહીં, એકબીજાને સહયોગ આપવાની, છેતરપિંડી કરવાની નહીં, એકબીજાની સાથે રહેમદિલીની, ઉદાસીનતાની નહીં.

ઇસ્લામ આપણને સતત યાદ અપાવ્યા કરે છે આપણા મૂળની, આપણા પાયાની, આપણી ઓળખની કે જે આપણને ઉમ્મતમાંથી વિખૂટા પડી ગયા પછી પાછા ઉમ્મતમાં શામેલ થઈ

જવામાં મદદરૂપ થાય છે. આ જ કારણ છે કે કુરઆન અને સુન્નત મુસલમાનોની ઓળખ તૈયાર કરતાં એકતાને વિશેષ મહત્વ આપે છે.

મુસલમાનોએ સતર્ક રહેવું જોઈએ કે જ્યારે પણ શીઆ સુન્ની ભાઈઓમાં કોઈ વિવાદ પેદા થાય અથવા તો ઈસ્લામના કોઈ અન્ય બે મસ્લકની પેરવી કરતાં બે ભાઈઓમાં વિવાદ પેદા થાય તો આ વિવાદ આપણા માટે હાનિકારક છે. આપણામાંથી થોડા ઘણા માટે નહીં, પરંતુ આપણે સર્વેસર્વા માટે હાનિકારક છે.

ભાઈઓમાં વિવાદ એ એવી વસ્તુ છે કે જે ઉગ્ર રૂપ ધારણ કરી લે છે અને જે પણ તેમના સંપર્કમાં આવે છે તેને નુકસાન પહોંચાડે છે. આવી રીતે બે મુસલમાન ભાઈઓમાં વિવાદ આપણા બધા માટે હાનિકારક છે.

અલ્લાહ તઆલા સૂરએ આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૦૩માં આપણને યાદ અપાવે છે :

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

(અને અલ્લાહની રસ્સીને ભેગા મળીને પકડી રાખો અને આપસમાં ફાટફૂટ પેદા ન કરો.)

આજનો રાષ્ટ્રીય માહોલ અને દુનિયાની પરિસ્થિતિ આપણને બતાવે છે કે જો આજે મુસલમાનો એકતા અને ભાઈચારાની સાથે એકબીજાની મદદ નહીં કરે તો પછી ફાટફૂટથી પેદા થતી નફરતની બીમારી ઈસ્લામી ઉમ્મતમાંથી ક્યારેય પણ નીકળવાની નથી.

પોતાની એકતા અને ઈજ્જતના રક્ષણ માટે મુસલમાનોને સખત જરૂર છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.)ના જમાનાની જેમ જ ઈસ્લામી ઉમ્મતમાં એકતા અને ભાઈચારો પાછો કાયમ થાય.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “મુસલમાનો શરીર સમાન છે જો એક અંગને તકલીફ થશે તો આખા શરીરને તકલીફ થશે.”

એકતાનો અર્થ શું નથી :

ઓળખ એ આપણા બધાનો એક અભિન્ન ભાગ છે કે જે આપણને જે આપણે છીએ તેવા બતાવે છે. શીઆ તરીકે આપણે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની અહલેબૈત (અ.)ની હિદાયતને સ્વીકારીએ છીએ અને તેના ઉપર અમલ પણ કરીએ છીએ, આ આપણી ઈસ્લામી ઓળખ છે. આપણે ઈસ્લામી ઉમ્મતનો એક ભાગ હોવાની સાથે સાથે બાર ઈમામ (અ.)ના અલ્લાહના પસંદ થયેલા હાદી હોવાના અકીદાની સાથે પણ વળગી રહીએ છીએ.

એકતાનો અર્થ એ નથી કે આપણે આપણા અકીદામાં ફેરફાર કરી નાખીએ, પરંતુ એકતાના કારણે આપણને વિચારવિમર્શ કરવાની તક મળે છે અને ઈસ્લામી શિક્ષણનો એક મંચ મળી જાય છે. એકતાના કારણે આખી ઈસ્લામી ઉમ્મત એક સાથે કામ કરી શકે છે, પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે આપણે આપણા અકીદાઓને જ છૂપાવી દઈએ અથવા તો આપણા ઉસૂલો અને નૈતિક મૂલ્યો પર કાયમ ન રહીએ, આપણી શીઆ ઓળખનો આપણે ત્યાગ કરી દઈએ. તેના અપ્રિય પરિણામો ઘણાં છે, તેમાં સૌથી મહત્વનું પરિણામ એ છે કે આપણે લાંબા સમય સુધી આપણા અકીદાને જ ભૂલી જઈશું અને સાથે સાથે એ પણ છે કે જુદા જુદા ગેરશીઆ મુસલમાન ભાઈઓમાં પેદા થતી ગેરસમજને આપણે તેમની સાથે વિચારવિમર્શ કરીને દૂર નહીં કરી શકીએ.

એકતાનો અર્થ સમાનતા નથી. આપણા અકીદાઓમાં જે વિભિન્નતા છે તે તો આપણા માટે ચર્ચા અને વિચારવિમર્શ માટે મંચ પૂરો પાડે છે.

એકતા કેવી રીતે સ્થાપી શકાય ?

એકતા માટે જરૂરી છે કે બધા મુસલમાનો દરેક રંગના, દરેક જાતિના, દરેક ફિરકાના અને દરેક મસ્લકના ભેગા મળીને એક સાથે ઊભા રહે. આપણે તારીખમાં પાછા જવું પડશે અને રસૂલુલ્લાહ (સ.)એ અરબસ્તાનના વિવિધ કબીલાઓમાં એકતા કરવા માટે મદીનાના અન્સાર અને મક્કાના મુહાજિરમાં જે મુઆખાત કાયમ કરી હતી તેવી એકતા કાયમ કરવી પડશે.

ઈસ્લામી એકતાની આ નિશાની એટલે કે મુઆખાત કાયમ કરતા સમયે નૈતિકતા ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો અને ઈસ્લામી ઉમ્મત, જાતિ, ફિરકા, વતન, અમીરી, ગરીબી અથવા તો મતભેદ જેવા સ્વાર્થી વિચારોથી ઉપર ઊઠીને મુઆખાત કાયમ કરી શકી હતી.

જ્યારે કોઈ બીજા મસ્લકનો મુસલમાન ભાઈ આપણને મળે તો આ તો તાલીમની એક તક છે ન કેવળ તાલીમ આપવાની, બલ્કે તાલીમ પ્રાપ્ત કરવાની પણ તક છે. જ્યારે તાલીમ અને ચર્ચા થશે તો ઈલ્મનું નૂર પ્રગટશે, હિદાયતના મોકા મળશે અને છેવટે બધા મુસલમાનોની પ્રગતિ થશે.

વક્તૃત્વ સ્પર્ધા :

સવાલ 1 : આ ગૃહ માને છે કે આપણે સુન્ની ભાઈઓ સાથે મતભેદ કરતાં સમાનતા ઉપર વધારે ધ્યાન આપવું જોઈએ. આવું કરવું ઈસ્લામી ઉમ્મતની પ્રગતિ માટે શ્રેષ્ઠ છે. વિદ્યાર્થીઓ આવીને આ વિષયની તરફેણમાં અને વિરોધમાં પોતાના મત રજૂ કરે.

સવાલ 2 : નીચે મુજબની પરિસ્થિતિઓમાં તમે શું કરશો ?

- એક ગેરશીઆ મુસલમાનભાઈ શીઆ મજલિસમાં આવે અને શીઆ કાફિર છે અને શીઆ ગુમરાહ છે જેવી વાતો કરવા લાગે.

- તમે મસ્જિદુલ હરામમાં અથવા તો મસ્જિદે નબવીમાં નમાઝ પઢી રહ્યા છો તેવામાં એક મોટી ઉંમરના સુન્ની માણસ તમારી ખાકે શિક્ષાની સજ્જાગાહ જુએ છે અને તેની તરફ ઈશારો કરીને પૂછે છે કે આ શું છે ? તમે પથ્થરની ઈબાદત કરો છો ?

ચર્ચાનો વિષય :

શું શીઆ અને સુન્ની ભાઈઓ વચ્ચે આખી દુનિયામાં અંતર વધી રહ્યું છે કે પછી ખાસ ખાસ દેશોમાં જ આ અંતર વધી રહ્યું છે ? જો આવું છે તો શા માટે ?

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમે તમારા જીવનમાં કેવા સુધાર લાવશો ?

સવાલ 1 : જે સુન્ની લોકો તમને કહે કે શીઆ મઝહબ ગુમરાહીનો મઝહબ છે તેમની સામે તમે કેટલા આત્મવિશ્વાસથી જવાબ આપી શકશો ?

સવાલ 2 : તમારો આત્મવિશ્વાસ કેવી રીતે વધી શકે છે અને તમે તમારો આત્મવિશ્વાસ વધારવા માટે કઈ કઈ કોશિશો કરશો ?

સવાલ 3 : દુનિયાના બધા મુસલમાનોમાં શીઆ લોકો માત્ર ૧૦% જ છે તો સુન્ની બહુલ માહોલમાં તમારી ઓળખ અને આત્મવિશ્વાસ કેવી રીતે પ્રભાવિત થશે ? દા.ત., મક્કામાં કે મદીનામાં શું આવો માહોલ તમારા ઈમાનની ઉપર અસર કરી શકશે ?

મુદરિસોને સૂચના :

- સવાલ ૧ અને ૨નો આશય એ છે કે વિદ્યાર્થીઓ ગેરશીઆ લોકો સાથે તેમની ચર્ચા કરવાની ક્ષમતાને જાણી શકે અને તેનો વિકાસ કરી શકે.
- સવાલ ૩ વિદ્યાર્થીઓને એટલા માટે પૂછવામાં આવ્યો છે કે તેઓ અલ્પમતિ થઈને પોતાની ઓળખ અને આત્મવિશ્વાસ કેવી રીતે જાળવી શકે એ વાત સમજી શકે.

સબક 4 : વિભાગ 1 : વ્યવહારિક રૂઢાનિયત અલ્લાહ સાથે સંબંધ કેળવવો -

બીજા મઝહબોમાં માનનારાઓ સાથે સંબંધ - ભાગ 2

આજની દુનિયામાં અહલે કિતાબને ઈબ્રાહીમી મઝહબો (abrahamic religions)માં માનનારા લોકો તરીકે ઓળખાય છે. ઈબ્રાહીમી મઝહબો એ છે કે જેમના મઝહબી શજરામાં હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.) પૂર્વજ તરીકે ઓળખાય છે. જો કે જુદા જુદા ઈબ્રાહીમી મઝહબોમાં હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.)ના કિરદાર જુદી જુદી રીતે દર્શાવાય છે.

ઈસ્લામ મઝહબ, ઈસાઈ મઝહબ અને યહૂદી મઝહબને ઈબ્રાહીમી મઝહબો એટલા માટે કહેવાય છે કે આ ત્રણે મઝહબોમાં હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.) અલ્લાહના નબી અને રસૂલ તરીકે મઝહબી કિતાબોમાં ઓળખાય છે. આજની ગણતરી મુજબ દુનિયાની અડધી વસ્તી કરતાં વધારે લોકો પોતાને ઈબ્રાહીમી મઝહબમાં માનનારા તરીકે ઓળખાવે છે.

મુસલમાનો ઈબ્રાહીમી મઝહબો વિષે શું માને છે ?

મુસલમાનો માને છે કે જે મઝહબ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.) ઉપર નાઝિલ થયો હતો, ઈસ્લામ તેનું સૌથી અસલ સ્વરૂપ છે અને તે સ્વરૂપમાં ઈસ્લામ મઝહબને હઝરત મોહંમદ (સ.) ઉપર નાઝિલ

કરવામાં આવ્યો અને જે મઝહબ હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.) ઉપર નાઝિલ થયો હતો તેને ઈસ્લામ વડે સંપૂર્ણ કરવામાં આવ્યો.

મુસલમાનો માને છે કે અલ્લાહે પોતાની અઝલી અને અબદી હિક્મત વડે પોતાનો પયગામ જે તે જમાનાના સમાજની જરૂરિયાતને અનુસાર તબક્કાવાર નાઝિલ કર્યો. દરેક તબક્કામાં અલ્લાહે જે તે જમાનાના લોકોના બૌદ્ધિક અને સામાજિક વિકાસને ધ્યાનમાં રાખ્યો એટલે ઈસ્લામ કે જે ઈબ્રાહીમી મઝહબોનું સૌથી અસલ સ્વરૂપ છે, તેને એક સાર્વત્રિક કાયદા તરીકે અને દરેક જમાનાને, દરેક દેશને, દરેક જાતિને અને બધા લોકોને અનુકૂળ આવે તે રીતે અને જેની સાથે ચેડા ન કરી શકાય તે રીતે નાઝિલ કરવામાં આવ્યો.

મુસલમાનો માને છે કે ઈબ્રાહીમી મઝહબોમાં જે કંઈ આજે થઈ રહ્યું છે અને જેવા મઝહબને માનવામાં આવી રહ્યો છે તે તેનું અસલ સ્વરૂપ નથી. વધુમાં મુસલમાનો એમ પણ માને છે કે ઈબ્રાહીમી મઝહબો સાથે તેમના અનુયાયીઓએ ચેડા કરી નાખ્યા છે અને ફક્ત ઈસ્લામ જ તેના અસલ સ્વરૂપમાં બાકી છે.

બધા ઈબ્રાહીમી મઝહબોમાં કઈ કઈ સમાનતાઓ છે ?

બધા ઈબ્રાહીમી મઝહબોમાં ઘણી બધી સમાનતાઓ છે. પહેલી સમાનતા એ કે બધા તોહીદમાં માનનારા મઝહબ છે. આપણે બધા જાણીએ છીએ કે ઈસ્લામ અલ્લાહની વહદાનિયત પર કેટલો ભાર મૂકે છે. આ જ વાત બીજા બધા ઈબ્રાહીમી મઝહબો ઉપર પણ લાગુ થાય છે.

ઈસાઈ મઝહબ તસલીઅ trinity (અલ્લાહના ત્રણ પાસા અલ્લાહ પોતે, રૂહૂલ કુદૂસ અને હઝરત ઈસા (અ.))માં માનતા હોવા છતાં વહદાનિયત ઉપર ભાર મૂકે છે. એક ખુદામાં ઈમાન આ બધા મઝહબોને જોડી રાખે છે. કદાચ બધા મઝહબવાળાઓ પોતાના રબને જુદા જુદા નામ વડે બોલાવતા હોય, પરંતુ તોહીદ સાથે સંબંધ જોડવામાં આ બધા મઝહબો એક છે.

ભૌગોલિક રીતે આ બધા જ ઈબ્રાહીમી મઝહબો જેરૂસલેમની પવિત્ર ધરતી સાથે સંકળાયેલા છે. આ ધરતી યહૂદીઓનો કિબ્લો છે અને તેમની ઈબાદતમાં આ ધરતીનું નામ વારે ઘડીએ આવે છે. તેઓ પોતાની ઈદુલ ફસ્હની મજલિસોને ‘જેરૂસલેમમાં આવતા વર્ષે’ એમ કહીને સમાપન કરે છે અને દરેક ભોજન પછી આ પવિત્ર શહેરનું નામ લે છે.

આવી જ રીતે ઈસાઈઓ પણ આ શહેરનો હઝરત ઈસા (અ.)નું જન્મસ્થળ તરીકે એહતેરામ કરે છે. બાઈબલના નવા કરાર પ્રમાણે છે કે જેરૂસલેમ એ શહેર છે કે જ્યાંની ઈબાદતગાહમાં હઝરત ઈસા (અ.)ને બાલ્યાવસ્થામાં ઈદુલ ફસ્હ માટે અર્પણ કરવામાં આવ્યા. ઈસાઈ રિવાયતો પ્રમાણે

હઝરત ઈસા (અ.) દીને હકની તબ્લીગ જેરૂસલેમમાં કરતા હતા, ત્યાં જ બીમારોને શિક્ષા આપતા હતા અને તેમને ત્યાં જ શૂળી ઉપર ચડાવવામાં આવ્યા.

મુસલમાનો માટે જેરૂસલેમ એ હઝરત દાવૂદ (અ.) અને હઝરત ઈસા (અ.)નું શહેર છે અને પાક અને મોહતરમ જગ્યા છે કે જે તેની પાકીઝગીમાં મક્કા અને મદીનાના પવિત્ર શહેર પછી સૌથી વધારે પાક છે.

જેરૂસલેમમાં 'મસ્જિદુલ અક્સા' પણ આવેલી છે, તે મુસલમાનોનો પૂર્વ કિબ્લો છે જેને પાછળથી વહી નાઝિલ થઈ એટલે મક્કાથી બદલી દેવામાં આવ્યો.

ત્રણેય મઝહબોના વિષયો પણ એક સમાન છે. તોહીદની સાથે સાથે મઝહબની કિતાબો, કાએનાતના સર્જન, આસમાની કિતાબો દ્વારા માનવજાત માટે શરીઅતની સ્થાપના, હક અને બાતિલ વચ્ચેનો જંગ, મહેશર અને ક્યામતનો દિવસ આ બધા ત્રણેય મઝહબોના વિષયો છે.

બીજા મઝહબના લોકો સાથે આપણું વર્તન કેવું હોવું જોઈએ ?

ઈસ્લામ શબ્દનો અર્થ જ સલામતી અને સમર્પણ થાય છે. તે આધારે મુસલમાનોને હંમેશાં રહેમદિલીની, સહનશીલતાની અને ભાઈચારાની હિદાયત કરવામાં આવે છે પછી તે મુસલમાનો જોડે હોય કે અન્ય મઝહબવાળા જોડે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો તમે ઈમાનમાં મારા ભાઈ નથી તો ઈન્સાનિયતમાં મારા ભાઈ છો.”

આ કોલ મુબારક આપણને શીખવે છે કે આખી ઈન્સાનિયત એક છે અને એક જ ખાલિકનું સર્જન છે. આ કોલ મુબારક દરેક ઈબ્રાહીમી મઝહબોમાં સરખું મહત્વ ધરાવતા સદ્ગુણને સમર્થન આપે છે અને તે સદ્ગુણ એ છે કે કોઈ પણ ફિરકાનો, રંગનો, મસ્લકનો કે મઝહબનો ભેદભાવ ન રાખતાં પાડોશી સાથે સદ્વ્યવહાર કરવો.

શું આપણે બીજા મઝહબવાળાઓ સાથે સદ્વર્તન કરીશું અથવા સંકળાઈ જઈશું તો આપણી ઈસ્લામી ઓળખ ખોઈ નાખીશું ?

આ સવાલનો જવાબ સહેલો છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૩

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰ ۚ

(અય લોકો ! ખરેખર અમે તમારું સર્જન કર્યું નર અને માદા વડે અને તમને દેશો અને

કબીલાઓમાં ફેરવી દીધા કે જેથી તમે એકબીજાને ઓળખી શકો, ખરેખર તમારામાંથી સૌથી

સારી ઈજ્જતવાળો અલ્લાહની નજીક એ છે કે જે તમારામાંનો સૌથી વધારે પરહેઝગાર હોય.)

આવી રીતે આપણે જાણી શકીએ છીએ કે બીજા મઝહબના લોકો સાથે સદ્વર્તન કરવાની કુરઆને મજીદ આપણને એવી રીતે હિદાયત કરે છે કે આપણે એકબીજાને જાણીએ, એકબીજાની સાથે વિચારવિમર્શ કરીએ, એકબીજા પાસેથી શીખીએ અને એક કોમના સભ્ય તરીકે પોતાનો વિકાસ કરીએ કે જેથી આપણે દુનિયાની બધી કોમોની સાથે એકતાની સાથે હળીમળીને રહીએ.

આ વાત યાદ રાખવી જરૂરી છે કે આપણે આપણી વિવિધતામાં એકતા કેળવીએ અને આપસમાં ચર્ચા કરવાનો અને એકબીજાની પાસે શીખવાનો મોકો પ્રાપ્ત કરીએ તેમ છતાંય તેની સાથે સાથે

આપણે એ ધ્યાન રાખવાનું છે કે બીજા લોકો જોડે સદ્વ્યવહારનો અર્થ આપણા આદર્શો અને અકીદાઓ જોડે સમાધાનનો ન હોવો જોઈએ.

મુસલમાન તરીકે આપણે માનીએ છીએ કે ઈસ્લામ આખી માનવજાતની હિદાયત માટે અને અબદ સુધી તેમની ભલાઈ માટે ‘કુરઆન’ નામની એક કિતાબ લઈને આવ્યો છે. આ એક હકીકત હોવા છતાં આ વાત મુસલમાનોને પોતાના ઈસ્મ વિષે ઉધ્ધત કે અભિમાની બનવાનો અથવા તો ભેદભાવપૂર્ણ વર્તન કરવાનો હક આપી દેતી નથી.

મુસલમાન તરીકે આપણી ફરજ આ પ્રમાણે છે :

નીચે આપેલો કિસ્સો આપણને બતાવે છે કે બીજા મઝહબમાં માનનારાઓ જોડે આપણું વર્તન કેવું હોવું જોઈએ.

ઝકરિયા ઈબ્ને ઈબ્રાહીમ નવયુવાનીમાં ઈમાન લઈ આવ્યા હતા અને હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ના જમાનામાં થઈ ગયા. તેમણે હજ અદા કરી તે પછી ઈમામ (અ.)ની મુલાકાત લીધી અને કહેવા લાગ્યા કે, “હું પહેલાં ઈસાઈ હતો અને હવે મુસલમાન થઈ ગયો છું.”

તે પછી હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “ખરેખર અલ્લાહે તમારી હિદાયત કરી.” તે પછી ઈમામ (અ.)એ ત્રણ વાર તેમના માટે દુઆ કરી કે, “યા અલ્લાહ ! તેમની હિદાયત ફરમાવ.” પછી ઈમામ (અ.)એ તેમને ઉદ્દેશીને ફરમાવ્યું કે, “તમે જે પણ પૂછવા માગતા

હો તે પૂછો.” ઝકરિયાએ કહ્યું, “મારા માબાપ ઈસાઈ છે અને મારી માતા અંધ છે. શું મારે તેમની સાથે રહેવું જોઈએ ?”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તમારી માતાની સંભાળ લો અને તેમની સાથે રહેમદિલીથી વર્તો. જ્યારે તેમની કઝા થઈ જાય તો તમે પોતે તેમને દફનાવો અને તેમને બીજાઓના હવાલે ન કરી દો.”

ઝકરિયા કહે છે કે, “હું જ્યારે કૂફા પાછો આવ્યો તો મેં મારી માતા જોડે રહેમદિલીથી વર્તન કર્યું. હું પોતે તેમને જમાડતો હતો અને તેમનાં કપડાં ધોતો હતો અને તેમની સેવા કરતો હતો.”

એક દિવસે મારી માતાએ મને કહ્યું કે, “અય બેટા ! જ્યારે તમે ઈસાઈ હતા ત્યારે તમારું વર્તન મારી સાથે આવું ન હતું, હવે તમે આ નવા મઝહબ ઉપર આવી ગયા ત્યારથી તમારા વર્તનમાં આટલો બધો સુધાર કેવી રીતે આવી ગયો ?”

મેં જવાબ આપ્યો કે, “રસૂલલ્લાહ (સ.)ની આલમાંથી એક હસ્તીએ મને આવું કરવાનું કહ્યું છે.”

મારી માતાએ પૂછ્યું, “શું તેઓ નબી છે ?”

મેં કહ્યું, “ના, તે તો નબીની ઓલાદ છે.”

મારી માતાએ કહ્યું, “અય બેટા ! તે નબી જ હોવા જોઈએ કારણ કે તેમણે જે હુકમ કર્યો છે તેવો હુકમ નબીઓ જ કરે છે.”

મેં કહ્યું કે, “મા ! મારા નબી છેલ્લા નબી છે અને તેમના પછી કોઈ નબી નહીં આવે અને મને હુકમ કરનારી હસ્તી મારા નબીની ઓલાદ છે.”

મારી માતાએ કહ્યું, “તમારો મઝહબ સર્વશ્રેષ્ઠ મઝહબ છે, મને તેના વિષે બતાવો.”

એટલે મેં મારી માતાને ઈસ્લામ વિષે બતાવ્યું અને ઈસ્લામ મઝહબ વિષે શિખવાડ્યું. તે પણ ઈમાન લઈ આવ્યાં અને ઝોહર, અઝ્ર, મગરિબ અને ઈશાની નમાઝ અદા કરી.

ઝકરિયા કહે છે કે, “રાત્રે મારી માતાની અંદર બીમારીનાં લક્ષણો દેખાયાં અને તેઓ પથારીવશ થઈ ગયાં.” તેમણે મને કહ્યું કે, “અય બેટા ! જે કાંઈ તમે મને શિખવાડ્યું હતું તે મને ફરીથી કહો.” મેં તેમની સામે દોહરાવી દીધું. મારી માતાએ તે બધી વસ્તુઓની શહાદત આપી અને ગુજરી ગયાં.

બીજા દિવસે ઝકરિયા ઈબ્ને ઈબ્રાહીમે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ના હુકમ મુજબ તેમની નમાઝે મય્યત પઢી અને તેમને દફનાવી દીધાં.

બોધપાઠ :

આ કિસ્સાને જ્યારે પણ માતા અને દીકરાના સંબંધની ચર્ચા થાય છે ત્યારે દોહરાવવામાં આવે છે, પરંતુ તેની ઊંડાણમાં જવાથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે પોતાની હિકમત વડે ઈમામ (અ.)એ ઝકરિયાને તેની ગેરમુસ્લિમ માતા સાથે સદ્વર્તન કરવાનું એટલા માટે કહ્યું હતું કે ઈસ્લામની હિદાયતો અને આદર્શોની તબ્લીગ થાય.

મુસલમાન તરીકે આપણે આપણા મઝહબની એક છબી છીએ. આપણે આપણા મઝહબના આધારે ઓળખાઈએ છીએ, માટે બીજા લોકો જોડે વર્તન કરતા સમયે આપણા જે પણ અખ્લાક કે જે પણ ટેવો દેખાશે તેના જ આધારે લોકો આપણા મઝહબનું અનુમાન લગાવશે.

ચર્ચાનો વિષય :

નીચે મુજબનાં કાર્યો દ્વારા આપણે બીજા મઝહબના લોકો સાથે કેવી રીતે સદ્વર્તન કરી શકીએ છીએ તેની ચર્ચા કરો, સાથે સાથે તેની પણ ચર્ચા કરો કે જે કંઈ હાલ કરી રહ્યા છીએ તેમાં કેટલો સુધારો થઈ શકે છે કે જેથી બીજા મઝહબના લોકો ઉપર સારી અસર થાય.

- તેમની ચર્ચામાં અને મહેફિલોમાં શામેલ થઈને તેમની વાતો સાંભળીને.
- આપણા કાર્યો દ્વારા આપણા મઝહબના એલચી બનીને.
- બીજા મઝહબના લોકો સાથે વાતચીત અને ચર્ચા કરીને.

વ્યવહારિક અખ્લાક - આપણું આજનું જીવન કેવી રીતે બહેતર બનાવીએ :

સવાલ 1 : જે ગેરમુસ્લિમ તમારા મઝહબ વિષે ટીકા ટિપ્પણી કરે તેમની સાથે ચર્ચા કરવાનો તમને કેટલો આત્મવિશ્વાસ છે ?

સવાલ 2 : તમે કઈ રીતે તમારો આત્મવિશ્વાસ વધારી શકો છો ? અને કઈ વસ્તુ તમારો આત્મવિશ્વાસ વધારશે ?

સવાલ 3 : જે જગ્યાએ મુસલમાનો લઘુમતિમાં હોય ત્યાં તમારી ઓળખ અને આત્મવિશ્વાસ ઉપર કેવી અસર પડશે ? શું તેનાથી તમારું ઈમાન કમજોર થશે ?

મુદ્દર્શિસોને સૂચના :

- સવાલ ૧ અને ૨નો આશય એ છે કે વિદ્યાર્થીઓ ગેરમુસ્લિમો સાથે વિચારવિમર્શ કરવાની પોતાની ક્ષમતાને ઓળખી લે અને આ ક્ષમતાનો વિકાસ કેવી રીતે કરવો તેના ઉપર વિચાર કરે.
- સવાલ ૩ એટલા માટે પૂછવામાં આવ્યો છે કે વિદ્યાર્થીઓ વિચાર કરતા થઈ જાય કે તેઓ પોતે લઘુમતિ તરીકે પોતાની ઓળખ અને આત્મવિશ્વાસને કેવી રીતે જાળવી શકશે.

સબક 5 : વિભાગ 2 : પોતાના નક્સ સાથે સંબંધ - ઈઝઝતે નક્સ ભાગ 1

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે પોતાના નક્સને ઓળખે છે તે તેના રબને ઓળખે છે.”

રસૂલલ્લાહ (સ.) અને અહલેબૈત (અ.)ની હિદાયત આપણને સૂચન કરે છે કે આપણે પોતાના અંતરની સ્થિતિ ઉપર નજર રાખીએ છીએ અને આપણે કેવું જીવન જીવી રહ્યા છીએ અને આપણને કેવા અનુભવ થઈ રહ્યા છે તેના ઉપર ચિંતન કરીએ. આવું કરવાથી આપણી માનસિક અને ભાવનાત્મક ક્ષમતાઓમાં સુધાર આવશે અને આપણો રૂહાની વિકાસ થશે. આપણે રૂહાનિયતમાં નવી ઊંચાઈને સર કરીશું અને અલ્લાહની રહેમત વડે સિરાતે મુસ્તકીમ ઉપર કાયમ રહીશું.

માટે જો આપણે પોતાના નક્સ વિષે ચિંતન ન કર્યું તો જાણે આપણે રૂહાનિયતની તળેટીએ પોતાની જાતને કેદ કરી દીધી અને રૂહાનિયતની ટોચ સુધી પહોંચવાની બધી તકો ગુમાવી દીધી. કહેવામાં આવે છે કે અજ્ઞાનતા પરમ સુખ છે, પરંતુ એ વાત ખોટી છે. પરમ સુખ માટે ઈલ્મ અને માઅરેફત ખૂબ જ જરૂરી છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “એક ક્ષણનું ચિંતન ૭૦ વર્ષની ઈબાદત કરતાં બહેતર છે.”

એક ક્ષણ માટે વિચારી જુઓ કે અલ્લાહે આપણને બક્ષેલી અદ્ભુત ક્ષમતાઓની સરખામણી ફેરારી જેવી ઝડપી કાર સાથે થઈ શકે છે, માટે આપણી ક્ષમતાઓની સાથે ન્યાય કરવા માટે આપણે ઓછામાં ઓછી ત્રણ બાબતોનું ધ્યાન રાખવું પડશે.

- આપણે સમજી લેવું પડશે કે આપણી પાસે જે કાર છે તે ફેરારી જ છે, કોઈ જૂની ખખડી ગયેલી કાર નથી, માટે નફ્સની ચકાસણી માટે જે અરીસાઓની આપણે સબકનં ૧માં વાત કરી તે અરીસાઓ આપણી કારમાં લગાવવા પડશે.
- આપણે જોવું પડશે કે આપણે એન્જિન સ્ટાર્ટ કર્યું છે કે નહીં અને હેન્ડબ્રેક નીચી કરી દીધી છે કે નહીં, તે એટલા માટે કે આપણે સામાન્ય રીતે નકારાત્મક વિચારો દ્વારા આપણી સફળતા મેળવવાની ક્ષમતાને ઘટાડી નાખીએ છીએ.
- ખુલ્લા રસ્તા ઉપર આપણી કારને ચલાવવાની હિંમત કેળવવી જોઈએ કારણ કે ફેરારી ગેરેજમાં સલામત ભલે હોય, પરંતુ તે ત્યાં પડી રાખવા માટે નથી. આપણી પૂરી ક્ષમતાઓની સાથે જીવવા માટે અને વાસ્તવિક દુનિયામાં આપણી કાર્યક્ષમતા વધારવા માટે આપણે જોખમ લેવું પડશે અને આરામનો ત્યાગ કરવો પડશે.

ખૂબ જ શક્તિશાળી અને ભયાનક અડચણ કે જેનો સામનો આપણે કરીએ છીએ તે છે આપણી પોતાના વિષેની ખોટી ધારણાઓ. આપણે પોતાની જાતને જેટલી સક્ષમ માનીશું તેટલી સફળતા આપણને ભૌતિક, આર્થિક, માનસિક, ભાવનાત્મક અને રૂહાની ક્ષેત્રોમાં મળશે.

જો આપણે એમ માની લઈશું કે આપણી કાર પાંચ કિલોમીટર પ્રતિ કલાકની ઝડપ કરતાં વધારે દોડી જ શકતી નથી તો આપણને તેને વધુ ઝડપથી ચલાવવાની ઈચ્છા જ નહીં થાય અને આપણે ખોટી રીતે માની લઈશું કે બસ, આ હટ આવી ગઈ, હવે એના કરતાં વધારે મારાથી કાંઈ જ ન થઈ શકે.

આવા વિચારો અને પોતાના વિષે આપણી આવી મર્યાદિત કરનારી માન્યતાઓની સરખામણી તેના સાથે થઈ શકે કે આપણે આપણી ફેરારીને હેન્ડબ્રેક ખેંચીને ચલાવીએ અને પછી વિચારીએ કે આ તો જૂની ખખડી ગયેલી ગાડી છે કારણ કે ઝડપથી ચાલતી જ નથી.

બીજા શબ્દોમાં એ કે મારામાં ક્ષમતાઓ ગણી ઓછી છે. આવા વિચારો એ હકીકત પેદા કરે છે કે જેનો આપણે અનુભવ કરીએ છીએ. તે અનુભવ આવા આપણા ખોટા વિચારોને પાછા દ્રઢ બનાવી દે છે અને આપણો આ અનુભવ કાયમી થઈ જાય છે, પછી આપણે એવા વિષયકમાં ફસાઈ જઈએ છીએ કે દરેક બાબતમાં પોતાની ક્ષમતાઓને ઓછી સમજવા લાગીએ છીએ અને અલ્લાહે બક્ષેલી આપણી બધી ક્ષમતાઓનો ઉપયોગ ક્યારેય પણ કરતા નથી.

બદનસીબીની વાત એ છે કે આપણી મર્યાદિત સફળતા ખરેખર તો એ વાતનો પુરાવો છે કે આપણા વિચારો કેટલા શક્તિશાળી હોય છે કારણ કે અલ્લાહે આપણને જેટલી સફળતા માટે ક્ષમતાઓ આપેલી છે તેને આપણા વિચારો જ મર્યાદિત કરી દેતા હોય છે.

જરાક વિચાર કરી જુઓ કે જો આપણે આપણા વિચારો બદલી નાખીશું તો આપણી હકીકત બદલાઈ જશે અને આપણા જીવનના અનુભવમાં પરિવર્તન આવી જશે. નીચે આ વિષે ચર્ચા કરવામાં આવી છે કે આપણે કેવી રીતે આપણા જીવનને હેન્ડબ્રેક ખેંચીને હાંકી રહ્યા છીએ અને હેન્ડબ્રેકને નીચે કેવી રીતે કરવી અને આપણા જીવનને પૂરી ક્ષમતાઓની સાથે કેવી રીતે હાંકવું. અહીં કેટલાક અરીસાઓ પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યા છે કે જે જુદા જુદા પ્રકારની હેન્ડબ્રેકની ચકાસણી કરશે તે અરીસાઓ છે :

- ઓળખ અને આત્મધારણા.
- આત્મસન્માન અને પોતાનું મૂલ્ય.

ઓળખ અને આત્મધારણા :

આપણી ક્ષમતાઓ વિષેની આપણી માન્યતાઓ આપણા નફ્સ વિષેની આપણી માન્યતા ઉપર આધાર રાખે છે. આપણી મોટા ભાગની ઓળખને આપણા બાળપણમાં જ આકાર મળી જાય છે, પરંતુ બીજી બધી ઘણી એવી બાબતો છે કે જે આપણા આખા જીવન દરમિયાન આપણી

આત્મધારણાને પ્રભાવિત કરતી હોય છે. આ બધી બાબતોને આંતરિક અને બાહ્ય એમ બે પ્રકારોમાં વહેંચી શકાય.

આંતરિક બાબતોમાં આપણું શરીર, આપણો દેખાવ અને આપણી શારીરિક વિશેષતાઓનો સમાવેશ થાય છે. આપણા નફ્સ અને આપણી ક્ષમતાઓ વિષેની આપણી માન્યતાઓને આપણા પરિવારનો માહોલ આકાર આપતો હોય છે અને આપણે નવયુવાન હતા ત્યારે આપણને મળેલા બોધપાઠ પણ તેમની ઉપર અસર કરતા હોય છે. દા.ત., નવયુવાનીમાં આપણને કહેવામાં આવતું હોય કે તમે ખૂબ જ હોંશિયાર છો અથવા તો તમે બેવકૂફ છો તો આપણે એવી જ ધારણાઓ લઈને મોટા થઈ જતા હોઈએ છીએ.

આપણી માનસિક ક્ષમતાઓ કે જેમનો આપણે પોતાની અંદર આભાસ કરીએ છીએ તેમને આપણી ધારણાઓ જ બરબાદ કરતી હોય છે કાં તો તેમનો વિકાસ કરતી હોય છે કે કાં તો પછી તે આપણા માટે હકીકત અને અનુભવ પેદા કરે છે કે જે આપણી ધારણાઓને વધુ મજબૂત બનાવે છે. દા.ત., જો આપણે માનતા હોઈએ કે આપણી ક્ષમતા પાંચ કિલોમીટર પ્રતિકલાકની ઝડપની છે તો આપણે તેનાથી વધુ ઝડપ લાવવાની કોશિશ પણ નહીં કરીએ.

આંતરિક બાબતોમાંથી એક સૌથી મહત્વપૂર્ણ બાબત કે જે આપણી ઓળખ અને આત્મધારણાને આકાર આપે છે તે છે આપણો મઝહબ અને રૂઢાનિયત. આજના રાજકારણથી ભરેલા માહોલમાં આ ખાસ જરૂરી છે, એવા માહોલમાં કે જ્યાં દરેક મઝહબને અને ખાસ કરીને ઈસ્લામને પૂર્વગ્રહભરી નજરોથી જોવામાં આવે છે.

નવયુવાન મુસલમાનો ઉપર પ્રચાર માધ્યમો અને મિત્રોના પૂર્વગ્રહોની ખોટી અસર પડે છે અને તેમની ઓળખ અને આત્મધારણા પ્રભાવિત થાય છે. નવયુવાન મુસલમાનો માટે આધુનિક દુનિયામાં સ્વસ્થ આત્મધારણા ટકાવી રાખવા માટે માનસિક શક્તિ, જાગૃતતા અને હિંમતની ખાસ જરૂર છે.

એવા માહોલમાં કે જ્યાં આપણી ઓળખ (ઈસ્લામ) ઉપર સતત હુમલા થતા રહે છે તેવા માહોલમાં આત્મવિશ્વાસ કમજોર પડી જાય છે એટલા માટે પોતાની જાતને અરીસામાં જોઈને પોતાની ઓળખને આકાર આપવો ખૂબ જરૂરી થઈ જાય છે.

પ્રચાર માધ્યમો અને મિત્રોના પૂર્વગ્રહનો સામનો કરતી વખતે પ્રાચીન ચીનના લશ્કરી સરદાર સુનત્ઝુ (SunTzu)ના આ શબ્દો યાદ રાખવા ખાસ જરૂરી છે કે, “જે માણસ પોતાને ઓળખે છે અને પોતાના દુશ્મનને ઓળખે છે તેને ૧૦૦ યુધ્ધોમાં પણ હરાવી શકાશે નહીં.”

સુનત્તુની વાત સ્વસ્થ આત્મધારણાની જાળવણી કરવા માટે એ રીતે લાગુ થાય છે કે જે જે બાબતો આપણા દ્રષ્ટિકોણને પ્રભાવિત કરે છે અને આપણે જે રીતે તેની પ્રતિક્રિયા આપીએ છીએ તેના વિષે જાગૃત રહેવું જોઈએ. પોતાના વિષે આવી જાણકારી હોવી ઘણી જરૂરી છે કારણ કે જો આપણો સામનો પ્રચાર માધ્યમો અથવા સમાજના આપણી જાતિ, મઝહબ કે સંસ્કૃતિ વિષેના પૂર્વગ્રહોથી થઈ જાય તો આપણે પ્રચાર કરી રહેલા માણસ કે સંગઠનની નિયતને સમજી શકીએ અને સમજી વિચારીને તેનો જવાબ આપી શકીએ.

આવી રીતે એવો પ્રચાર આપણી ઓળખ કે આત્મધારણા ઉપર ખોટી અસર નહીં કરી શકે. આપણી માનસિક પ્રતિક્રિયાઓ વિષે જાગૃત હોવાથી આપણને એ શક્તિ મળે છે કે આપણે આપણી ફેરારીની ડ્રાઈવિંગ સીટ ઉપર બેસી જઈએ છીએ અને બહારની શક્તિઓ આપણને પાછલી સીટ ઉપર ધકેલીને પોતે ફેરારી હાંકવાનું કાર્ય કરી શકતી નથી કે જેથી બાહ્ય શક્તિઓ ઈચ્છે છે ત્યાં જ આપણે જવું પડે.

આત્મસન્માન અને પોતાનું મૂલ્ય :

આપણું આત્મસન્માન અને આપણું મૂલ્ય જો ઓછાં હોય તો આપણી ક્ષમતાઓની સફળતાને મર્યાદિત કરી દે છે. આપણા પોતાના વિષેની નકારાત્મક માન્યતાઓ આપણી ફેરારીની હેન્ડબ્રેકને ખેંચી લે છે અને તેને જૂની ખખડી ગયેલી ગાડીની જેમ હંકારે છે, જેનાથી આપણે ખોટી રીતે

એમ માનતા થઈ જઈએ છીએ કે આપણી ગાડી જ જૂની અને ખખડી ગયેલી છે અને આપણી નકારાત્મક માન્યતાઓ સાચી છે અને આપણા આત્મસન્માન અને પોતાના મૂલ્યને એક જ પ્રકારની બાબતો પ્રભાવિત કરે છે તેમ છતાંય આ બન્નેમાં ફેર કરવો જરૂરી છે. શક્ય છે કે આપણો દેખાવ, શારીરિક કુશળતા અને બુધ્ધિ વિષે આપણા આત્મસન્માનમાં કોઈ ખોટ ન હોય. તેમ છતાંય જ્યાં સુધી આપણે પોતાની જાતની વિના શરતે દિલથી મોહબ્બત કરતા ન થઈ જઈએ.

જ્યાં સુધી આપણને સંતોષ ન થઈ જાય કે આપણે સારા માણસ છીએ અને સફળતા, પુષ્કળતા, શાંતિ, ખુશાલી અને મોહબ્બતના હકદાર અને લાયક છીએ ત્યાં સુધી ગમે ત્યારે પણ આપણે આપણી મહેનતો ઉપર પાણી ફેરવી શકીએ છીએ (અથવા તો હેન્ડબ્રેક ખેંચી શકીએ છીએ). આવી ઘણી બધી બાબતો છે કે જે આપણને બુધ્ધિશાળી હોવા છતાં પણ નિષ્ફળતા અપાવી શકે છે, જેવી કે ઓછી શૈક્ષણિક લાયકાત, સંબંધોમાં તિરાડ અથવા વ્યસન.

જ્યાં સુધી આપણે પોતાની કિંમત ઊંચી નહીં આંકીએ ત્યાં સુધી આત્મસન્માન નહીં કેળવી શકીએ, જો આપણે પોતાનું જ સન્માન ન કરતા હોઈએ તો બીજાઓનું કેવી રીતે કરીશું ? સામાન્ય રીતે માણસમાં ઉગ્ર અને અપમાનજનક વર્તન એટલા માટે પેદા થાય છે કે તેની અંદર આત્મસન્માનની કમી હોય છે.

આત્મસન્માનનો રસ્તો બે મંઝિલો વચ્ચેથી નીકળે છે. પહેલી મંઝિલ છે આપણી કમજોરીઓનો સ્વીકાર કરવો અને તેના વિષે (અરીસાઓ વડે) ચિંતન કરવું અને બીજી મંઝિલ છે પોતાની જાતને માફ કરી દેવી કે જેથી આપણે આગળ વધી શકીએ.

પોતાની જાતને માફ કરવી એટલે ફક્ત એટલું કહેવું કાફી નથી કે કંઈ વાંધો નહીં, બધું બરાબર છે અને આપણાં કાર્યોના પરિણામ તરફ નજર ન કરવી, બલ્કે પોતાની જાતને માફ કરવી એટલે પોતાના કાર્યોના પરિણામને સ્વીકારી લેવાં, પસ્તાવો કરવો અને પછી પોતાની જાતને માફ કરવાના રૂઢાની તાજગીભર્યા તબક્કા સુધી પહોંચી જવું અને અલ્લાહની અબદી રહેમતથી મગ્ફેરત તલબ કરવી.

વ્યવહારિક રીતે આપણા આત્મસન્માન ઉપર ખોટી અસર કરતા મામલાઓનો હિસાબ કિતાબ આપણે મૂડીરોકાણ વિભાગનો વહીવટકર્તા મૂડી રોકાણ મેનેજર તરીકે કરી શકીએ છીએ. આપણા મામલામાં જે મૂડી રોકાણનો વહીવટ આપણે કરીએ છીએ તે છે આપણા જીવનના ફેસલા અને કાર્યો. આપણે નિષ્ફળતાની બીકમાંથી પોતાને એવી રીતે આઝાદી અપાવી શકીએ કે મનમાં એવો સંતોષ કેળવીએ કે ભૂલ કરવી એ તો માણસ હોવાનું એક પાસુ છે.

પોતાની જાતને માફ કરીને આત્મસન્માન વધારવાથી આપણે બીજાઓને પણ સહેલાઈથી માફ કરી શકીએ છીએ. આવી રીતે આપણા સંબંધોમાં અને જીવનની ગુણવત્તામાં પરિવર્તન આવી શકે છે.

અંગ્રેજીની એક કહેવત છે કે જેનો અર્થ એમ થાય છે :

“જે પગે કોઈ ફૂલને કચડી નાખ્યું હોય તે પગમાંથી આવતી ફૂલની સુગંધનું નામ ક્ષમા છે.”

સુગંધ આપણને રૂહાની વિકાસના વધુ ઊંચા તબક્કા સુધી લઈ જઈ શકે છે. પોતાના મૂલ્યને ઊંચું આંકવું અને પોતાની કમજોરીઓને માફ કરી દેવી તે સહેલું કાર્ય નથી અને તેના માટે હિંમતની જરૂર છે.

એવી જ રીતે કે જેવી રીતે આપણને આપણી ફેરારીને ગેરેજમાંથી બહાર કાઢીને પ્રગતિના પંથ ઉપર હાંકવા માટે હિંમતની જરૂર છે. નફસની ચકાસણીનું આ કાર્ય અશાંતિભર્યું ભલે લાગે, પરંતુ આપણી રૂહ ગરૂડની જેમ તોફાની અશાંતિથી ઉપર ઊડીને તેનાથી અળગી રહીને તોફાનને નિહાળી શકે છે. ગરૂડ તોફાનથી પલાયન થતું નથી, પરંતુ તોફાની પવનનો ઉપયોગ કરીને વધુને વધુ ઊંચાઈએ ઊડતું જાય છે.

નીચે આપેલા સ્વાધ્યાય તમને એવા અરીસાનું કામ આપશે કે જે તમને તમારી ઓળખ, આત્મધારણા અને આત્મસન્માનને પ્રભાવિત કરનારી બાબતો દેખાડશે. અરીસાઓની સ્પષ્ટતા અને તેમની ઉપયોગીતા પૂરેપૂરી રીતે તમે સવાલના જવાબ આપવામાં જે ઈમાનદારી દેખાડશો અને જે મહેનત કરશો તેના ઉપર આધારિત છે. અહીં નિવેશ ઉત્પાદનનું મૂળભૂત સમીકરણ લાગુ થાય છે. તમને આ સ્વાધ્યાયમાંથી એટલો જ ફાયદો થશે જેટલી મહેનત તમે તેની પાછળ કરશો.

સારાંશ (Summary) :

1. જો આપણે જીવનને હેન્ડબ્રેક ખેંચીને હાંકતા રહીએ તો આપણે આપણી ક્ષમતાને ક્યારેય પણ સાર્થક નહીં કરી શકીએ.
2. સૌથી શક્તિશાળી અને ભયાનક અડચણ કે જે આપણી સામે આવે છે તે છે આપણી પોતાની જ આત્મધારણા.
3. નફ્સની ચકાસણી માટે કે જેના વડે આપણે આપણી આત્મધારણાને સમજી શકીએ તે માટે અરીસાઓની જરૂર છે.
4. આધુનિક જીવનમાં પ્રગતિ કરવા માટે જે બાબતો આપણી ઓળખને આકાર આપે છે તેમના વિષે જાગૃત રહેવું જરૂરી છે.

5. આત્મસન્માન સુધી પહોંચતો રસ્તો બે મહત્વપૂર્ણ મંજિલો વચ્ચેથી પસાર થાય છે.

પહેલી મંજિલ આપણી નિષ્ફળતાનો સ્વીકાર કરવો અને તેના વિષે (અરીસાઓ વડે)

ચિંતન કરવું અને બીજી મંજિલ પોતાની જાતને માફ કરી દઈને આગળ વધી જવું છે.

નીચેના સ્વાધ્યાયો તમને અરીસો દેખાડવા માટે છે કે જેથી તમે તમારી ઓળખ અને આત્મસન્માનને પ્રભાવિત કરતી બાબતોને જાણી શકો.

વ્યવહારિક અખ્લાક - અરીસા 1 - ક્ષમતાઓની આત્મધારણા :

સવાલ 1 : તમારી ત્રણ સર્વશ્રેષ્ઠ શારીરિક કુશળતાઓ શું છે અને શા માટે ?

સવાલ 2 : તમારી ત્રણ સૌથી ખરાબ શારીરિક કુશળતાઓ શું છે અને શા માટે ?

સવાલ 3 : કઈ કઈ શારીરિક કુશળતાઓ પ્રાપ્ત કરવી તમને સૌથી વધારે ગમશે ?

સવાલ 4 : તમારી ત્રણ સર્વશ્રેષ્ઠ માનસિક ક્ષમતાઓ કઈ કઈ છે અને શા માટે ?

સવાલ 5 : તમારી ત્રણ સૌથી ખરાબ માનસિક ક્ષમતાઓ કઈ કઈ છે અને શા માટે ?

સવાલ 6 : કઈ કઈ માનસિક ક્ષમતાઓ પ્રાપ્ત કરવી તમને સૌથી વધારે ગમશે ?

સવાલ 7 : તમારી ત્રણ સર્વશ્રેષ્ઠ ભાવનાત્મક ક્ષમતાઓ કઈ કઈ છે અને શા માટે ?

સવાલ 8 : તમારી ત્રણ સૌથી ખરાબ ભાવનાત્મક ક્ષમતાઓ કઈ કઈ છે અને શા માટે ?

સવાલ 9 : કઈ કઈ ભાવનાત્મક ક્ષમતાઓ પ્રાપ્ત કરવી તમને સૌથી વધારે ગમશે ?

સવાલ 10 : સવાલ ૩, ૬ અને ૮માંથી કોઈ પણ એક ક્ષમતાને તમે પ્રાપ્ત કરી શકો તો કઈ ક્ષમતા તમને સૌથી વધારે ખુશાલી આપશે અને શા માટે ?

વ્યવહારિક અખ્લાક - અરીસા 2 - આત્મસન્માન અને પોતાનું મૂલ્ય :

સવાલ 1 : તમારી કઈ સફળતાઓ અથવા કાર્યો ઉપર તમને ગર્વ છે ?

સવાલ 2 : શું તે કાર્યના કારણે તમારા પોતાના વિષેના વિચારોમાં ફેર આવ્યો છે ? શું તેના કારણે તમે ભવિષ્યમાં તમારી ક્ષમતાઓને વધારે આંકવાના છો ?

સવાલ 3 : તમારી સફળતાઓનું કારણ શું હતું અને શું તમે જીવનના બીજા ક્ષેત્રોમાં પણ આવી સફળતા મેળવી શકશો ?

સવાલ 4 : તમારી કઈ સફળતાઓ અથવા કાર્યો પર તમને સૌથી ઓછો ગર્વ છે અથવા તો તમે શરમિંદા છો ?

સવાલ 5 : તમે શરમિંદા હો તેવાં કાર્યોના લીધે હવે તમે પોતાના વિષે અને તમારા ભવિષ્યના જીવન વિષે કેવા વિચાર ધરાવો છો ?

સવાલ 6 : શું હવે તમે પોતાની જાતને માફ કરી શકો છો અને ભૂતકાળમાં કરેલા આ કાર્યની શરમિંદગીથી આઝાદ થઈ શકો છો કે પછી ભવિષ્યમાં પણ આ કાર્ય તમને સતાવતું રહેશે ? તમારી ઈચ્છા આઝાદ થવાની છે કે પોતાના ઉપર જુલમ કરવાની ?

સબક 6 : વિભાગ 2 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - ફુઝૂલ ખર્ચી, લાલચ અને કંજૂસાઈ -

ઈસ્લામમાં સંતુલનની જરૂર ભાગ 2

ફુઝૂલખર્ચી :

ફુઝૂલખર્ચી કરવી એટલે હદ બહારના ખર્ચા કરવા અથવા તો પૈસાને વેડફી નાખવા. અરબીમાં તેને ‘ઈસરાફ’ કહેવામાં આવે છે. ખર્ચ ફુઝૂલખર્ચી છે કે નહીં એ પરિસ્થિતિ ઉપર આધારિત છે. દા.ત., નકામી વસ્તુ ઉપર ખર્ચ કરવો હરામ છે પછી તે એક પાઈનો ખર્ચ જ કેમ ન હોય અને વાજબી પ્રસંગ ઉપર જરૂર કરતાં વધારે ખર્ચ કરવું ફુઝૂલખર્ચી છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૩૧

يَبْنِيَّ آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا

إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

(અય આદમની ઓલાદ ! નમાઝના દરેક સમયે અને સ્થળે તમારા શાગુગારને અપનાવી લો અને

ખાઓ અને પીઓ, પરંતુ ઈસરાફ ન કરો. ખરેખર તે ઈસરાફ કરનારાઓ સાથે મોહબ્બત નથી

કરતો.)

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૫, સૂરએ બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૨૬ અને ૨૭

وَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذِرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

(અને નજીકના સંબંધીઓને તેમનો હક આપ અને મિસ્કીનોને અને મુસાફરોને, પરંતુ ખર્ચાળ

રીતે વેડફી ન નાખ.)

إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

(ખરેખર ખર્ચાળ લોકો શયતાનોના ભાઈ છે અને શયતાન તેના રબની નાશુકી કરનારો છે.)

મૌલા અલી (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “ગેરજરૂરી રીતે તમારી દોલતને ખર્ચ કરો તે ફુઝૂલખર્ચા અને ઈસરાફ છે.”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ તેના કરતાં પણ વધારે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ફરમાવ્યું છે કે, “જે માણસ અલ્લાહની નાફરમાની કરવામાં જરાય પણ ખર્ચ કરે છે તે ઈસરાફ કરી રહ્યો હોય છે.”

આ હદીસોના આધારે આપણને જાણવા મળે છે કે આપણી પાસે જે પણ વસ્તુ હોય તે દોલત હોય, સમય હોય, ઈલ્મ હોય, ક્ષમતા, વગેરે હોય તેને વેડફી નાખવી ગુનો છે અને આવું કરવાથી

આપણે શયતાનોના ભાઈ બની જઈએ છીએ અને કુઝૂલખર્ચાનો અર્થ અલ્લાહે બક્ષેલી નેઅમતોને તેની ઈતાઅત સિવાય કોઈ અન્ય કાર્યમાં વાપરવી એમ થાય છે.

જ્યારે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ પોતાના સહાબી સાદને વૂઝુ કરતા જોયા કે તેઓ ખૂબ જ વધારે પાણી વાપરી રહ્યા છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ પૂછ્યું કે, “તમે શું કરી રહ્યા છો ?”

તેમણે જવાબ આપ્યો કે, “હું વૂઝુ કરી રહ્યો છું.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “આ પાણીને વેડફી નાખવાનું વાજબી કારણ નથી.”

આપે વધુમાં ફરમાવ્યું કે, “જો સાદ વહેતા પાણી વચ્ચે બેઠેલા હોત તો પણ તેમને પાણી વેડફી નાખવાનો હક ન હતો.”

કુઝૂલખર્ચા કરનારાઓની ત્રણ સિફતો હોય છે. બિહારૂલ અન્વારમાં મૌલા અલી (અ.)નો કોલ છે કે,

- તેઓ જરૂર કરતાં વધારે ખાય છે.
- તેઓ જરૂર કરતાં વધારે પહેરે છે.
- તેઓ જરૂર કરતાં વધારે ખરીદે છે.

આંકડાઓ દર્શાવે છે કે ઉત્તરી અમેરિકામાં સરેરાશ એક પરિવાર રોજનું ૩૫૦ લિટર પાણી વાપરે છે જ્યારે કે સહરા રણપ્રદેશવાળા આફ્રિકામાં સરેરાશ દરેક પરિવાર દરરોજ ફક્ત દસથી વીસ લિટર પાણી વાપરે છે. થોડોક વિચાર કરી જુઓ કે તમે એક વાર શાવરની નીચે નાહવા જાઓ તો તમે મિનિટનું ૭.૫૬ લિટર પાણી વાપરો છો, દાંતને બ્રશ કરવામાં તમે ૩.૭૮ લિટર પાણી વાપરો છો અને પાચખાનાને ફલશ કરવા જેવી જરૂરી બાબતમાં ૧૧.૩૪ લિટર પાણી વપરાય છે. આમાં તમે દિવસમાં ઓછામાં ઓછા ત્રણ વખત કરતાં વુઝૂનું પાણી ઉમેરી નાખો તો એક મુસલમાન તરીકે કદાચ આપણે દિવસનું ૪૦૦ લિટરનું પાણી વાપરી નાખતા હોઈએ છીએ.

ઈસ્લામ આપણને હિદાયત કરે છે કે અલ્લાહે બક્ષેલી બધી નેઅમતોની અદબ કરીએ અને અલ્લાહે આપેલી રોજી કરતાં કઈ વસ્તુ અદબની વધારે હકદાર હોઈ શકે ?

બધા બાળકોને યાદ હશે કે જ્યારે તેઓ પોતાનું ભોજન પ્લેટમાં અધૂરું મૂકીને ઊઠી જતાં હોય છે તો તેમને કહેવામાં આવે છે કે ઈસરાફ ન કરો, જો કે ઈસરાફ ફક્ત ભોજન સુધી સીમિત નથી. હા, ભોજન એક મહત્વનો વિષય છે.

અબ્બાસીએ કહ્યું મેં હઝરત ઈમામ અલી રઝા (અ.)ને પૂછ્યું કે, “મારા પરિવાર ઉપર હું કેટલો ખર્ચ કરું ?”

ઈમામ (અ.)એ જવાબ આપ્યો, “બે મુન્કર વસ્તુઓ વચ્ચેનો.”

અબ્બાસીએ કહ્યું, “મને ખબર નથી કે બે મુન્કર વસ્તુઓ શું છે ?”

તો ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “ખરેખર અલ્લાહ ફુઝૂલખર્ચી અને કંજૂસાઈને નાપસંદ કરે છે.”

તે પછી ઈમામ (અ.)એ આ આયતની તિલાવત કરી.

પારા-૧૮, સૂરએ ફુકાન, સૂરા-૨૫, આયત-૬૭

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

(અને જેઓ જ્યારે ખર્ચ કરે છે ત્યારે ફુઝૂલખર્ચી કરતા નથી અને કંજૂસાઈ કરતા નથી અને આ

બન્ને વચ્ચે સંતુલન જાળવે છે.)

આ જાણવું જરૂરી છે કે ફુઝૂલખર્ચી શું છે ? તે જુદા જુદા લોકોની ઈજ્જત ઉપર, સ્વાસ્થ્ય ઉપર, આયુષ્ય ઉપર, આર્થિક પરિસ્થિતિ ઉપર અને આવક વગેરે ઉપર આધારિત છે. શક્ય છે કે જે માણસ સમાજમાં ઈજ્જતદાર હોય તેના માટે મોંઘાં કપડાં પહેરવાં જો તેને પોસાતાં હોય તો ઈસરાફ ન પણ કહેવાય જ્યારે કે જેની ઈજ્જત અને આવક એટલી બધી ન હોય તેવો માણસ એવાં જ કપડાં પહેરે તો તેને ઈસરાફ કહેવાશે.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “કેટલાક એવા ગરીબ લોકો છે કે જે માલદાર લોકો કરતાં વધારે કુઝૂલખર્ચી કરે છે કારણ કે માલદાર લોકો તો અલ્લાહે તેમને આપેલી દોલતમાંથી ખર્ચ કરે છે જ્યારે કે ગરીબ લોકો એમાંથી ખર્ચ કરે છે કે જે તેમનું પોતાનું નથી.”

ઈસરાફનાં કારણો નીચે મુજબ છે :

- કદાચ તમે મિત્રો ઉપર પ્રભાવ પાડવા માટે કોઈ વસ્તુ ખરીદતા હો.
- કદાચ તમે કોઈ વસ્તુ એટલા માટે ખરીદતા હો કારણ કે તે વસ્તુ તમારા પાડોશી પાસે હોય.
- કોઈ માણસને પૈસાની કોઈ કિંમત ન હોય અને ખર્ચ કરવા ખાતર ખર્ચ કરતો હોય.
- ખર્ચ કરવાથી કોઈને શક્તિશાળી હોવાનો ખોટો સંતોષ મળતો હોય. કેટલાક લોકોને બધા વચ્ચે નોટોનું બંડલ કાઢવામાં અથવા તો ક્રેડિટ કાર્ડ પાકીટમાંથી બહાર કાઢવામાં શક્તિશાળી હોવાનો એહસાસ થતો હોય છે. મોટી રકમ ખર્ચ કરી દેવાના સામાન્ય કાર્યના કારણે તેમને શક્તિશાળી હોવાનો ભ્રમ થતો હોય છે.
- જ્યારે કોઈ દુકાનમાં દાખલ થાય છે અને કોઈ વસ્તુને જુએ છે તો તે એમ સમજી લે છે કે તેને તે વસ્તુની જરૂર છે અને તે માણસ તે વસ્તુને વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાનું સુખ મેળવવા માટે ક્રેડિટ ઉપર ખરીદી લે છે. તેને એમ લાગે છે કે મને સિધ્ધિ મળી ગઈ કારણ કે તેને

મનગમતી વસ્તુ તો મળી ગઈ અને પૈસા આપવા પડ્યા નહીં. હવે ઉઘરાણી થશે ત્યારે જોયું જશે.

- જે માણસને આર્થિક રીતે સધ્ધરતાની અંદર જીવન જીવવાની ટેવ પડી ગઈ હોય અને પાછળથી તે તંગદસ્તીમાં મૂકાઈ જાય તો તે કરકસર કરી શકતો નથી. તેને લાગે છે કે મારી જીવનશૈલીમાં ફેર ન પડવો જોઈએ અને તેના માટે તે કર્ઝ ઉપર કર્ઝ લેતો જ રહે છે અને અંતે દેવાળિયો થઈ જાય છે.

ઉપરોક્ત કારણો માણસની તેની દોલત પ્રત્યેની બેદરકારી સૂચવે છે, જ્યારે પણ આપણે અલ્લાહે આપણને આપેલા પૈસાને ખર્ચ કરીએ ત્યારે અલ્લાહને યાદ કરીએ અને વિચાર કરી જોઈએ કે આપણે જે વસ્તુ ખરીદી રહ્યા છીએ તે અલ્લાહને પસંદ આવશે કે નહીં તો આપણે ક્યારેય પણ ઈસરાફ નહીં કરીએ.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે પોતાના ખર્ચમાં કરકસર કરે છે, તેનું જીવન ક્યારેય પણ મુશ્કેલ બની જતું નથી અને એ ક્યારેય પણ ગરીબ થઈ જતો નથી.”

જ્યારે અલ્લાહ કોઈ પણ પરિવારની ભલાઈ ઈચ્છે છે તો અલ્લાહ તેમને તેમના ખર્ચમાં કરકસર કરતા કરી દે છે.

આપણે કેવી રીતે કુઝૂલખર્ચાને રોકી શકીએ ?

- સૌ પ્રથમ તો આપણે આ ભ્રમણાને મનમાંથી કાઢી દેવી જોઈએ કે કોઈ પણ વસ્તુ વધારે હોય તો તે આપમેળે સારી થઈ જાય છે. આપણી આજુબાજુ આપણે એવી જાહેરખબરો (વિજ્ઞાપન) પણ જોતા હોઈએ છીએ કે જે કહે છે કે, ‘વધુ મેળવો’ અથવા તો ‘વધુ શક્તિશાળી કોમ્પ્યુટર’ અથવા ‘વધુ શક્તિશાળી તમે.’ આપણે મહેનત કરીને આપણા મનમાંથી વધુ શબ્દ કાઢી નાખવો જોઈએ અને મહેનત કરીને અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરવાની ક્ષમતા અને આપણી પાસે જે કંઈ છે તેનાથી રાજી રહેવાની ક્ષમતા કેળવવી જોઈએ.
- જે જે વસ્તુ તમારા અંગત ઉપયોગ માટે તમારી પાસે છે તે બધી વસ્તુઓની યાદી તૈયાર કરો. આવું કરવાથી તમને એક અનુભૂતિ થશે અને તમે પોતાને આ પ્રશ્ન પૂછી શકશો કે શું મારે આ બધી વસ્તુઓની જરૂર છે ખરી ? એ વસ્તુઓમાંથી જો તમે કોઈ પણ વસ્તુ બાર મહિનાથી વાપરી ન હોય તો શક્ય છે કે તમારે તેની જરૂર જ નથી અને તમે તેને કોઈને આપી શકો છો. આપણી દુન્યવી મિલકત વિષેની જાણકારી વધારવાની આ એક અદ્ભુત રીત છે જેનાથી તમને આઝાદીનો એહસાસ થશે અને તમને તે જાણીને આશ્ચર્ય થશે કે તમારી પાસે કેટલી બધી એવી વસ્તુઓ છે કે જેમની તમારે જરૂર જ નથી.

લાલચ :

અરબીમાં લાલચને ‘હિર્સ’ કહેવાય છે.

લાલચ એટલે સતત રોકાયા વગર વધુને વધુ ઈચ્છા કરવી. ઘણા બધા ક્ષેત્રોમાં લોકો લાલચુ હોય છે, જેવા કે ખાવામાં, કપડાં પહેરવામાં, સત્તામાં અને પૈસામાં, વગેરે.

મોટા ભાગે લાલચ ખરાબ વસ્તુ છે કારણ કે તેનો અર્થ એ થાય છે કે તમારી પાસે જે કંઈ છે તેનાથી તમને સંતોષ નથી.

હા ! પરંતુ એક વસ્તુ એવી છે કે જેની લાલચ કરવી નેકી છે અને તે છે, ઈલ્મની લાલચ કરવી.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “બે લાલચુ લોકોને ક્યારેય પણ સંતોષ થતો નથી. જેમને ઈલ્મની લાલચ હોય તેમને અને જેમને દોલતની લાલચ હોય તેમને.”

કિસ્સો : આશા અને લાલચ

અબ્બાસી ખલીફા હાફ્ઝ રશીદની એવી ઈચ્છા થઈ કે જેણે પણ પોતાના જીવનકાળમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)નો દીદાર કર્યો હોય તેને મારી સામે લાવવામાં આવે. થોડા સમય પછી એક અત્યંત વૃધ્ધ સ્ત્રીને ખલીફા હાફ્ઝ રશીદ સામે લાવવામાં આવી.

હાઇન રશીદે તે વૃધ્ધ સ્ત્રીને પૂછ્યું કે, “શું તમે પોતે રસૂલલ્લાહ (સ.)ના દીદાર કર્યા છે ?”

તેણે જવાબ આપ્યો કે, “હા ! મેં રસૂલલ્લાહ (સ.)ના દીદાર કર્યા છે.”

હાઇન રશીદે તેને પૂછ્યું કે, “શું તમને રસૂલલ્લાહ (સ.)ની કોઈ રિવાયત યાદ છે ?”

તેણે કહ્યું કે, “હા.” અને આ પ્રમાણે રિવાયત કહી સંભળાવી.

“જ્યારે વૃધ્ધસ્થા આવે છે તો બે વસ્તુઓ યુવાન થઈ જાય છે, એક આશા છે અને બીજી લાલચ છે.”

હાઇન રશીદે તે વૃધ્ધ સ્ત્રીનો આભાર માન્યો અને તેને ૧૦૦ દીનાર આપ્યા. વૃધ્ધ સ્ત્રીએ પણ હાઇન રશીદનો આભાર માન્યો અને પછી તેને દરબારમાંથી લઈ જવામાં આવી. અડધા રસ્તામાં તેને એક વિચાર આવ્યો અને તેણે ઈચ્છા જાહેર કરી કે મને પાછી ખલીફા પાસે લઈ જાઓ.

જ્યારે તેને પાછી દરબારમાં લાવવામાં આવી તો હાઇન રશીદે પૂછ્યું, “તમે શા માટે પાછાં આવ્યાં છો ?”

તેણે જવાબ આપ્યો કે, “હું એમ પૂછવા આવી છું કે તમે જે પૈસા મને આપ્યા તે એક જ વખતના છે કે દર વર્ષે આપતા રહેશો ?”

હાઇન રશીદે વિચાર કર્યો, રસૂલલ્લાહ (સ.)ની હદીસ કેટલી બધી સાચી છે કે તેને હજુય જીવવાની આશા છે અને તેને પૈસાની લાલચ પણ છે.

હાઇન રશીદે કહ્યું, “ચિંતા ન કરો, તમને આ રકમ દર વર્ષે આપવામાં આવશે.” તેને દરબારમાંથી પાછી લઈ જવામાં આવી, પરંતુ અડધા રસ્તામાં જ તેની કઝા થઈ ગઈ.

લાલચથી દૂર રહેવાનું એક કારણ એ પણ છે કે તમારી લાલચ બીજા લોકોના દિલમાંથી તમારી ઈજ્જત ઓછી કરી નાખે છે, જે કાંઈ અલ્લાહે આપણને આપ્યું છે તેનાથી આપણે હંમેશાં રાજી રહેવું જોઈએ. જો આપણે વધારે જોઈએ તો તેની પાછળ મહેનત કરવી જોઈએ અને ઈન્શાઅલ્લાહ તે પણ આપણને મળશે.

જ્યારે પણ આપણી પાસે અમુક રકમ હોય તો આપણે પોતાની જાતને પૂછવું જોઈએ કે શું ખરેખર મારે વધારેની જરૂર છે કે પછી હું લાલચ કરી રહ્યો છું ? લાલચને રોકી દેવાની સૌથી સારી રીત એ છે કે જે પણ આપણી પાસે હોય તેનો ઉપયોગ જેને જરૂરિયાત હોય તેની સાથે વહેંચીને કરીએ.

લાલચ માણસને ફક્ત હદ વગરની દોલત એકઠી કરવામાં જ રસ હોય છે, તે પોતાના એક લક્ષ્ય સુધી પહોંચે છે કે બીજા લક્ષ્ય સુધી પહોંચવાનું કામ શરૂ કરી દે છે અને તે લાલચનો ગુલામ બની જાય છે એટલે સુધી કે મોત તેને આવરી લે. બીજું કે તે દોલત એકઠી કરવા પાછળ ખૂબ જ મહેનત તો કરે છે, પરંતુ તેની દોલતનો ફાયદો તેને જ સૌથી ઓછો પહોંચે છે. તેને થાક લાગે એટલી હદે તે દોલત ભેગી કરવા પાછળ મહેનત કરે છે, પરંતુ અચાનક તેની ઉપર મોત આવી પડે છે અને તેને પોતાની દોલતનો ફાયદો ઉઠાવવા દેતું નથી. તેના પછી તેનો ફાયદો તેના વારસદારો

ઉઠાવે છે, તે ઉપરાંત લાલચ તેને એવા ગુનાઓમાં ફસાવી દે છે કે જે ભવિષ્યમાં તેના માટે અને આવનારી પેઢી માટે મુશ્કેલીઓ પેદા કરનારા હોય છે. લાલચ તેને સદાકો આપવાથી પણ રોકે છે.

લાલચનું નુકસાન અને તેની અસરો :

- લાલચ માણસને ગુલામ બનાવી દે છે અને તેને દુઃખ પહોંચાડે છે.
આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “લાલચુ માણસ દુનિયાની મોહબ્બતમાં રેશમના કીડા જેવો હોય છે તે પોતાના અંડઘરમાં જેટલો વધારે ફસાય છે તેટલો ઓછો તેની બહાર નીકળી શકે છે અને છેવટે તે પીડાના કારણે મરી જાય છે.”
- લાલચુ માણસને ક્યારેય પણ સંતોષ થતો નથી અને એટલા જ માટે તેની પાસે દુનિયાની બધી દોલત આવી જાય તો પણ તે ગરીબનો ગરીબ જ રહેશે.
- લાલચુ માણસ ગરીબની જેમ જીવે છે અને મરે છે, પરંતુ ક્યામતના દિવસે તેનો હિસાબ કિતાબ માલદાર માણસની જેમ થશે.
- લાલચના કારણે અન્ય ગુનામાં સપડાઈ જવાય છે, જેવા કે જુદું બોલવું, છેતરપિંડી કરવી, જુલમ કરવો અને બીજા લોકોની મિલકત ગસબ કરવી.

સિંગાપુરના સૌથી ઓછી ઉંમરના ૨૬ વર્ષના કરોડપતિ આદમ ખૂનું સુવાક્ય :

“પછી કેટલાક લોકો મને પૂછે છે કે જો તમે પૈસાથી આનંદ ન લઈ શકો તો તેનો ફાયદો શું ? હકીકત એ છે કે મને મોંઘી બ્રાન્ડનાં કપડાં, ઝવેરાત અથવા તો ફર્સ્ટ ક્લાસની મુસાફરી કરવામાં જરાય આનંદ આવતો નથી, જો કોઈ વસ્તુ ખરીદવામાં મને આનંદ આવે તો પણ થોડા જ સમય માટે આવે છે તે લાંબા સમય સુધી ટકતો નથી.

“ભૌતિક સુખ ટકાઉ હોતું નથી. તે તમને કામચલાઉ ઉકેલ આપે છે, થોડા સમય પછી તમે પાછા બેચેન થઈ જાઓ છો અને તમારે બીજી કોઈ વસ્તુ ખરીદવી પડે છે જે તમને લાગે છે કે સુખ આપશે. હું માનું છું કે જો તમને સુખી રહેવા માટે ભૌતિક વસ્તુઓની જરૂર પડતી હોય તો તમે ખૂબ જ દુઃખી અને અસંતોષી જીવન વિતાવશો.

“તેની સામે જે વસ્તુ મને સુખ આપે છે તે એ છે કે જ્યારે હું જોઉં છું કે મારાં બાળકો હસી રહ્યાં છે, રમી રહ્યાં છે અને આટલી ઝડપથી શિક્ષણ પામી રહ્યાં છે. જે વસ્તુ મને સુખ આપે છે તે એ છે કે જ્યારે હું જોઉં છું કે મારી કંપનીઓ અને ટ્રેઈનરો દર વર્ષે વધુને વધુ દેશોમાં વધુને વધુ લોકો સુધી પહોંચે છે જે વસ્તુ મને સાચું સુખ પહોંચાડે છે તે એ છે કે જ્યારે હું ઈ-મેઈલમાં વાંચું છું કે મારાં પુસ્તકો અને સેમિનારોએ કેવી રીતે કોઈના જીવનમાં ફાયદો પહોંચાડ્યો છે અને પ્રેરણા આપી છે.”

લાલચથી દૂર કેવી રીતે રહી શકાય ?

- લાલચની બદીથી આઝાદી મેળવવા માટે લાલચના બૂરા અને નુકસાનકારક પરિણામ ઉપર ચિંતન કરવું જરૂરી છે અને એ વાત જાણી લેવી જરૂરી છે કે લાલચ એ એવા પશુઓની વિશેષતા છે કે જેમને પોતાની ઈચ્છાઓ પૂરી કરવા માટે કોઈ પણ બંધન નડતાં નથી અને કોઈ પણ પ્રકારે તેઓ ઈચ્છા પૂરી કરીને જ રહે છે.
- લાલચનો ઈલાજ કરવાની રીત એ છે કે તમને અલ્લાહ ઉપર પૂરેપૂરો ભરોસો હોવો જોઈએ. જો માણસને સમજાઈ જશે કે રોજી અલ્લાહના જ હાથમાં છે તો તેના જીવનમાં દોલત ભેગી કરવાની લાલચ ક્યારેય પણ પ્રવેશ કરી શકશે નહીં.
- વર્તમાનકાળમાં જીવવાથી અને ભવિષ્યની લાંબી લાંબી આશાઓને છોડી દેવાથી પણ લાલચ દૂર થઈ શકે છે. મોટા ભાગના લાલચુ માણસો તેમના ભવિષ્ય માટે ચિંતિત હોય છે અને તેના જ માટે શક્ય હોય તેટલી વધારે દોલત ભેગી કરતા હોય છે.

બેનિયાઝી (સંતોષ) અને એઅતેદાલ (સંયમ)ની જરૂર :

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “કોઈ પણ ખજાનો સંતોષ કરતાં મોટો નથી.”

લાલચથી ઊલટી સંતોષની નેકી છે જે માણસને તેની ઈચ્છાઓને કાબૂ રાખવામાં અને જીવન જરૂરિયાતની વસ્તુઓ ઉપર સંતોષ કરવામાં મદદ કરે છે. જેની પાસે આ નેકી છે તે હંમેશાં

ઈજ્જતથી જીવન જીવે છે અને આઝાદ રહે છે. તે દુન્યવી દોલતથી પેદા થતી બદીઓથી મુક્ત હોય છે અને આખેરતની સજાથી નજાત પામે છે.

એક રિવાયતમાં હઝરત ઈમામ સાદિક (અ.) ફરમાવે છે કે, “તમને જે કંઈ અલ્લાહે આપ્યું છે તેનાથી સંતોષ કરો અને જે કંઈ બીજા લોકો પાસે છે તેની તરફ નજર ન કરો અને જે તમે પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી તેની ઈચ્છા ન કરો એટલા માટે કે જે સંતોષ કરશે તેને પૂરેપૂરું મળશે અને જે સંતોષ નહીં કરે તે ક્યારેય પણ પૂરેપૂરું નહીં મેળવે. આવી રીતે તમે આખેરતનું નસીબ મેળવી લો.”

ઈમામ (અ.) આપણને હિદાયત કરે છે કે આપણે સંતોષ નહીં કરીએ તો જે કાંઈ આપણી પાસે નથી તે પામવા માટે આપણે દુનિયાની પાછળ દોડતા રહીશું અને કોઈ પણ પ્રકારે ધન પ્રાપ્ત કરવા માટે કોશિશ કરતા રહીશું.

મુદરિસોને સૂચના :

વિદ્યાર્થીઓને ચોક્કસ વાસ્તવિક જીવનના દ્રષ્ટાંત વડે આ બાબતોને સમજવાનું પ્રોત્સાહન આપો. સવાલ ૩ અને ૪માં આપણા બાહ્યવર્તનને ચલાવતી આંતરિક ઈચ્છાઓ ઉપર ચિંતન કરવાની જરૂર છે.

વ્યવહારિક અખલાક - આજે તમારું જીવન બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : ગયા વર્ષે તમે જે જે મામલાઓમાં લાલચ કરી તેમને વર્ણવો.

સવાલ 2 : તેમાંથી સૌથી ખરાબ લાલચભર્યું કાર્ય કયું હતું અને શા માટે ?

સવાલ 3 : તમારી કઈ કઈ ઈચ્છાઓ હતી કે જેના કારણે તમે તે કાર્ય કર્યું ?

સવાલ 4 : તમે તે ઈચ્છાઓ ઉપર ચિંતન કરવાથી શું શીખ્યા ?

- તમારા વિચારોમાં શું ફેર પડ્યો ?
- તમારી ભાવનાઓમાં શું ફેર પડ્યો ?
- તમારાં કાર્યોમાં શું ફેર પડ્યો ?

સવાલ 5 : સમયના ઇસરાફનો અર્થ શું ? એ તમને કેવી રીતે લાગુ પડે છે અને તમારા જીવનને કેવી રીતે પ્રભાવિત કરે છે.

સબક 7 : વિભાગ 2 : પોતાના નક્સ સાથે સંબંધ - ચોરી કરવી, છેતરપિંડી કરવી અને

ગસબ કરવો ભાગ 3

ચોરી :

ચોરી હરામ છે. ચોરીનો અર્થ જે તમારું પોતાનું ન હોય તેને પાછું ન આપવાની નિશ્ચયથી લઈ લેવું એમ થાય છે.

કેટલાક લોકો કહે છે કે ગેરમુસ્લિમોના માલની ચોરી કરવી જાઈઝ છે. તમને આ વાત યોગ્ય લાગે છે ? ક્યારેય પણ નહીં.

ચોરી એટલે આગળ વધીને વસ્તુ ઉપાડી લેવી એટલું જ નથી અનેક વખત ચોરી છૂપી રીતે પણ થતી હોય છે.

દા.ત., જો હું A થી B સુધીની ટ્રેનની ટિકિટ લઉં અને એ જ ટિકિટ વડે જો હું C સુધી પહોંચી જાઉં જ્યારે કે ટિકિટની શરતોમાં આવું ન કરી શકાતું હોય તો તેને પણ ચોરી કહેવાય છે. આ ભાડાની ચોરી છે અને ઘણા લોકો આવી ચોરી કરતા હોય છે અને કહેતા હોય છે કે વાસ્તવમાં આ ચોરી નથી, પરંતુ આ પણ ચોરી છે.

જો તમે કોઈ બીજાના પાસ ઉપર અથવા ટિકિટ ઉપર તેણે મુસાફરી કરી લીધા પછી મુસાફરી કરો તો શું એ ચોરી કહેવાય ? વિચાર કરીને જવાબ આપો.

જ્યારે કોઈ વસ્તુની ચોરી કરવામાં આવે તો તે વસ્તુ ગસબી થઈ જાય છે.

દા.ત., કોઈ રોઝેદાર માણસ એક શર્ટની ચોરી કરી લે અને પહેરી લે, પછી તે નમાઝને અદા કરે અને સાંજે સમયસર ઈફતાર પાણ કરી લે તો પાણ ન તો તેની નમાઝ કબૂલ થશે કે ન તો તેનો રોઝો કબૂલ થશે એટલા માટે કે તેનું શર્ટ ગસબી હતું.

લંડનના હમણાં હમણાંના સર્વેક્ષણ મુજબ પાંચમાંથી ચાર માણસો માને છે કે પોતે જ્યાં નોકરી કરતા હોય ત્યાંથી ચોરી કરવામાં કોઈ વાંધો નથી અને નોકરિયાત વર્ગમાંથી ૨/૩ લોકોએ ચોરી કરેલી છે અને ત્રણમાંથી એક માણસે ઇન્ટરનેટ ઉપરથી ગેરકાયદેસર મ્યુઝિક અને ફિલ્મો ડાઉનલોડ કરેલી છે. આ આપણો સમાજ છે કે જેમાં ચોરીને જીવનશૈલીનો એક ભાગ ગણવામાં આવે છે, પરંતુ ઈસ્લામમાં ચોરી હરામ છે. (The Daily Mail - 7th September, 2009)

ચોરી શા માટે હરામ છે ?

ચોરી એટલા માટે હરામ છે કે ચોરી વડે તમે બીજા લોકોનો ફાયદો ઉઠાવો છો અને તેમને નુકસાન થાય છે. તમને બીજા લોકોના નુકસાનના કારણે ફાયદો થાય છે. જો કોઈ માણસ પૈસા કમાવા માટે અથવા કોઈ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા માટે મહેનત કરે અને તમે તે વસ્તુને તેની પાસેથી છીનવી લો તો આ અન્યાય છે અને આને જ ચોરી કહેવાય છે. આ જ કારણે હરામ છે.

આપણા આઠમા ઈમામ (અ.) એક રિવાયતમાં ફરમાવે છે કે, “અલ્લાહે ચોરીને એટલા માટે હરામ કરી દીધી છે કે જો તેને હલાલ કરી દેવામાં આવત તો તેના કારણે આર્થિક ભ્રષ્ટાચાર અને ખૂનામરકી થાત અને તેના કારણે કતલ, ઝઘડો અને ઈર્ષા ભરેલી અદાવત જેવા ઉગ્ર ગુના પેદા થાત અને લોકો વાજબી વ્યાપારને અને ઉદ્યોગોને રોજી કમાવવાના સાધન તરીકે ઉપયોગ ન કરત અને તેના બદલે મિલકતની ઉચાપત શરૂ થઈ જત કે જેમાં કોઈ પણ માણસને કોઈ પણ વસ્તુની માલિકીનો અધિકાર જ ન રહેત.”

લોકો ચોરી શા માટે કરે છે ?

લોકો વિવિધ કારણોના લીધે ચોરી કરે છે. કેટલાંક સામાન્ય કારણો આ પ્રમાણે છે :

- કેટલાક લોકો માનતા હોય છે કે પોતાનું અને પોતાના પરિવારનું પેટ ભરવા માટે ચોરી કરવી જ પડે કારણ કે તેઓ પરિવારના ભરણપોષણ માટે ચોરી કરી રહ્યા છે, માટે તેમની ચોરી વાજબી છે.

- કેટલાક લોકો લહાવા માટે ચોરી કરતા હોય છે. જેવી રીતે કે વ્યસન કરનારને વ્યસનનો લહાવો હોય છે તેવી જ રીતે ચોરને ચોરી કરીને આનંદ મળતો હોય છે, જેટલી વધારે કિંમતની વસ્તુની તે ચોરી કરશે તેટલો તેને વધારે આનંદ મળશે.
- કેટલાક લોકો એટલા માટે ચોરી કરતા હોય છે કે તેઓ લાલચના ગુલામ થઈ ગયા હોય છે અને તેમને વધુને વધુ દોલત એકઠી કરવી હોય છે. તે લોકો આવું ફક્ત ચોરી કરીને જ કરી શકે છે.

કિસ્સો

એક રાત્રે મૌલા અલી (અ.)ના ભાઈ હઝરત અકીલ મૌલા અલી (અ.)ની પાસે આવ્યા. મૌલા અલી (અ.)એ આદરપૂર્વક તેમની મહેમાનનવાજી કરી.

મૌલા અલી (અ.)એ કરેલા સૂચન મુજબ હઝરત ઈમામ હસન (અ.)એ હઝરત અકીલને પોતાનું એક ખમીસ અને કુર્તો ભેટ તરીકે આપ્યો. વાતાવરણમાં ગરમી હતી એટલે મૌલા અલી (અ.) અને હઝરત અકીલ દારૂલ ઈમારા (ગવર્નરની રહેવાની જગ્યા)ની છત ઉપર બેઠા હતા. હઝરત અકીલને અપેક્ષા હતી કે દસ્તરખ્વાન ઉપર જુદી જુદી વાનગીઓ જોવા મળશે, પરંતુ ત્યાં સીધું સાદું ભોજન જોઈને તેમને આશ્ચર્ય થયું.

પછી હઝરત અકીલે વિનંતી કરતાં કહ્યું કે, “હું કર્ઝમાં ડૂબી ગયેલો છું અને મારે ઘેર પાછા જવાનું છે. આપ હુકમ કરો કે બૈતુલ માલમાંથી મારા કર્ઝને અદા કરી દેવામાં આવે.”

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તમારું કર્ઝ કેટલું છે ?”

હઝરત અકીલે જવાબ આપ્યો, “૧,૦૦,૦૦૦ દીનાર.”

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું, “આ તો ઘણું વધારે છે, મને અફસોસ છે કે હું તમારું બધું કર્ઝ અદા નહીં કરી શકું, પરંતુ જ્યારે લોકોને તેમનો ભાગ આપવામાં આવશે ત્યારે હું તમને મારા ભાગમાંથી જેટલું શક્ય હશે તેટલું આપીશ.”

હઝરત અકીલે કહ્યું, “આપનો ભાગ તો વધારે નહીં હોય ? આપ પોતાનો ભાગ કેટલો લેવાના છો ? અને તેમાંથી મને કેટલો આપશો ? આપ હુકમ આપો કે મને બૈતુલ માલમાંથી જ આપવામાં આવે.”

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું, બૈતુલ માલ એ મારી પોતાની મિલકત નથી, હું લોકોની મિલકતોનો અમાનતદાર છું. હું તમને બૈતુલ માલમાંથી નહીં આપી શકું.”

આ વાત સાંભળીને પણ હઝરત અકીલ આગ્રહ કરવા લાગ્યા.

છેવટે મૌલા અલી (અ.)એ છત ઉપરથી વેપારીઓની જે પેટીઓ દેખાતી હતી તેના તરફ ઈશારો કરતાં ફરમાવ્યું, “હું તમને એક સલાહ આપું છું જો તમે આટલું કરી શકો તો તમે પોતાનું બધું કર્ઝ અદા કરી શકશો. આ બધા વેપારીઓ થોડા જ સમયમાં ઘેર પાછા ચાલ્યા જશે અને આ બજાર

ખાલી થઈ જશે, પરંતુ તેમની પેટીઓ અહીં જ પડી રહેશે. જ્યારે લોકો ચાલ્યા જાય ત્યારે તમે જઈને તેમની પેટીઓ ખાલી કરી દેજો એટલે તમારું કર્મ અદા થઈ જશે.”

હઝરત અકીલે કહ્યું, “મારા પ્યારા ભાઈ ! આપ મશ્કરી કરો છો, આપ મને ચોરી કરવાની સલાહ આપો છો ? હું કોઈ ચોર થોડો છું કે જ્યારે લોકો ઘેર આરામ કરતા હોય ત્યારે તેમની મિલકતની ચોરી કરું ?”

મૌલા અલી (અ.)એ જવાબ આપ્યો, “શું ફેર પડવાનો છે ? તમે બૈતુલ માલમાંથી ચોરી કરો કે પછી આ પેટીઓમાંથી ચોરી કરો, વાત તો એકની એક જ છે ને ?”

પછી મૌલા અલી (અ.)એ આગળ ફરમાવ્યું, “મારી પાસે એક બીજી સલાહ પણ છે. કૂફા પાસે ‘હીરા’ નામનું એક શહેર છે કે જે વેપારીઓ અને માલદાર લોકોનું કેન્દ્ર છે. ચાલો ! આપણે રાત્રે ત્યાં જઈને એકાદ ઘરમાંથી ચોરી કરી લઈએ.”

હઝરત અકીલે કહ્યું, “મારા પ્યારા ભાઈ ! હું આપને ફક્ત બૈતુલ માલમાંથી આપવાનું કહી રહ્યો છું અને આપ મને કેવા કેવા જવાબો આપી રહ્યા છો !”

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું, “હકીકત એ છે કે લાખો લોકોના માલમાંથી ચોરી કરવા કરતાં કોઈ એક માણસના માલમાંથી ચોરી કરવી વધારે સારી. તમે એમ કેમ સમજો છો કે કોઈ એક માણસના માલમાંથી ચોરી કરવી તે તો ચોરી છે, પરંતુ લોકોના માલમાંથી ચોરી કરવી એ ચોરી નથી ?”

માલને ગસબ કરવો :

માલને ગસબ કરવો એટલે માલને બળજબરીપૂર્વક લઈ લેવો. બળજબરી શારીરિક પણ હોઈ શકે, પરંતુ સામાન્ય રીતે આ બળજબરી માનસિક પણ હોય છે (બ્લેકમેલ, વગેરે.)

માલને ગસબ કરવો હરામ છે કારણ કે તેને એવી વ્યક્તિ પાસેથી ગસબ કરવામાં આવે છે કે જેની પાસે આત્મસુરક્ષા કરવાની શક્તિ હોતી નથી.

જે માણસ ગસબ કરે છે તે અલ્લાહે તેને આપેલી સત્તા અને માલનો દુરુપયોગ કરીને બીજા લોકોના માલ અથવા અધિકારો છીનવી લે છે.

લોકોના અધિકારો ગસબ કરવા તે માલ ગસબ કરવા કરતાં પણ વધારે ખરાબ વાત છે.

છેતરપિંડી કરવી :

છેતરપિંડી કરવી એટલે લોકોને મૂર્ખ બનાવીને કોઈ વસ્તુ મેળવી લેવી. છેતરપિંડી કરવી પણ હરામ છે.

છેતરપિંડી જુદી જુદી રીતે કરી શકાય છે. કેટલાક દાખલાઓ આ પ્રમાણે છે :

- માલની ખામી છૂપાવીને માલ વેચવો.
- પરીક્ષાની અંદર કોપી કરવી.
- કોઈની પાસેથી ઉછીના પૈસા લઈને ક્યારેય પાછા ન આપવા.
- ધર્મોદ્દા માટે ભેગા કરેલા પૈસા પોતાના ઉપર ખર્ચ કરી દેવા.

કહેવાય છે કે ઉદ્દેશ સારો હોય તો રીત ખોટી હોવામાં વાંધો નથી, જેનો અર્થ એ છે કે અંતમાં સારું પરિણામ આવે તો કઈ રીતે પરિણામ આવ્યું તે વિષે વિચારવું ન જોઈએ.

ઈસ્લામ આ વાતને યોગ્ય માનતો નથી, જો તમારે નેકી કરવા માટે છેતરપિંડી કરવાની જરૂર પડે તો બહેતર છે કે તે નેકી જ ન કરો.

દાખલો :

મારે મસ્જિદમાં ખેરાત કરવી છે. હવે જો હું લોકોને કહેતો ફરું કે હું તંગદસ્તીમાં આવી ગયો છું અને મને પૈસાની જરૂર છે અને આ રીતે મળેલા પૈસા હું મસ્જિદમાં ખેરાત કરી દઉં તો શું મને સવાબ મળશે ?

તેનો જવાબ એ છે કે, ના. સવાબ મળવાના બદલે મને લોકો સાથે છેતરપિંડી કરવાનો ગુનો મળશે.

છેતરપિંડી કરવાની હકીકત એ છે કે જો ભલેને તમે ઘણા બધા લોકોને છેતરી શકતા હો અથવા તો ઘણી હોશિયારીથી છેતરી શકતા હો, પરંતુ તમે કદીય પોતાને અથવા અલ્લાહને છેતરી નહીં શકો. જ્યારે પણ તમે કોઈની સાથે છેતરપિંડી કરશો કે તરતજ તમારા ઝમીર (નફ્સે લવ્વામા)ને ખબર પડી જશે.

કેટલાક લોકો કહે છે કે ગેરમુસ્લિમોને છેતરવામાં કાંઈ વાંધો નથી.

બધા લોકોના અધિકારો હોય છે અને છેતરીને તેમના અધિકારો છીનવી લેવા હરામ છે. એ વાતથી કોઈ ફેર પડતો નથી કે તે લોકો કોણ છે અથવા તો કયા મઝહબમાં માને છે.

છેતરપિંડી હરામ છે કારણ કે,

- તમને બીજા માણસના ભોગે ફાયદો થાય છે.
- તમને મહેનત કર્યા વગર ફાયદો થાય છે.

ઈસ્લામમાં ઈન્સાફનું ચુસ્તપણે ધ્યાન રાખવામાં આવ્યું છે. જો તમારે કોઈ સારી વસ્તુ મેળવવી હોય તો તમારા પોતાના જ કાર્યો વડે મેળવવી જોઈએ, કોઈ બીજાના કાર્યો વડે નહીં.

ઉચાપત :

ઉચાપત એટલે કપટ વડે કોઈનો માલ લઈ લેવો અથવા તો છેતરપિંડીથી બીજાના પૈસાનો પોતાના માટે ઉપયોગ કરવો.

મોટી મોટી કંપનીઓમાં આવું દરરોજ થાય છે. ખાસ કરીને આજની દુનિયામાં કે જ્યાં ખૂબ જ ઓછા લોકો નૈતિક મૂલ્યો પ્રમાણે અમલ કરતા હોય છે. એવી પરિસ્થિતિમાં પણ કે જ્યારે માણસને ખબર હોય છે કે તે ઉચાપત કરી રહ્યો છે અને તેનું ઝમીર તેના કાર્ય માટે મલામત કરતું હોય છે ત્યારે પણ તે માણસ પોતાના ઝમીરને એમ કહીને ચૂપ કરી દેતો હોય છે કે બિઝનેસમાં તો આ બધું ચાલે કારણ કે બિઝનેસના નિયમો જુદા હોય છે.

ઉચાપત હરામ હોવા પાછળ અનેક કારણો છે, તેમાં સૌથી વધુ મહત્વનું કારણ બીજાના ભોગે પોતાને થતો અન્યાયપૂર્ણ ફાયદો છે.

આજની દુનિયામાં થતા વધારે પડતા કૌભાંડો વીમાનાં હોય છે. વીમાની રકમ મેળવવા માટે કપટ વડે કરેલું કોઈ પણ કાર્ય તે પણ ઉચાપત કહેવાય. દા.ત., ઘણા બધા મુસાફરો ઈન્શ્યોરન્સની રકમ મેળવતી વખતે પોતાનો થયેલા નુકસાનને વધારીને બતાવે છે કે જેથી તેમને વધારે મોટી રકમ મળી જાય.

ઈન્શ્યોરન્સ કંપનીઓ પાસેથી વધુ રકમ મેળવવા ખાતર મુસલમાન ઈન્શ્યોરન્સ કંપનીને નુકસાનની ખોટી માહિતી આપે તે જાઈઝ નથી, એવી જ રીતે કે જેવી રીતે તેના માટે આગથી થયેલા અકસ્માતના ખોટા પુરાવા આપવા પણ જાઈઝ નથી. આવી રીતે મેળવેલી ઈન્શ્યોરન્સની રકમ તેના માટે હલાલ નહીં હોય.

આપણે હંમેશાં યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણે કોઈ પણ કાર્ય કરીએ, અલ્લાહ તેનો ગવાહ છે અને આપણને જોઈ રહ્યો છે.

આપણે ક્યારેય પણ કોઈ પણ હરામ કાર્ય કરવું ન જોઈએ તેનાં જુદાં જુદાં કારણો છે તેમાંનું એક કારણ તકવા અને કયામતના દિવસનો ડર પણ છે. અલ્લાહ જાલિમ નથી જો તે ઈચ્છે તો તે ભૂલથી થઈ ગયેલા ગુના અથવા તો તોબા કરેલા ગુના જરૂર માફ કરી દેશે, પરંતુ તેના અદ્લનો તકાઝો એ છે કે આપણે જે ગુના બીજા લોકો વિરુદ્ધ કર્યા હશે તેને અલ્લાહ કેવી રીતે માફ કરી દેશે ?

વ્યવહારિક અખ્લાક - તમારા જીવનને આજે બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : એવા સમયને યાદ કરો કે જ્યારે તમે કોઈ એવી વસ્તુ કે જે તમારી માલિકીની ન હોય તેને લઈ લીધી હોય. તે કોઈ ભૌતિક વસ્તુ પણ હોઈ શકે કે પછી ઈન્ટરનેટથી ડાઉનલોડ કરેલી વસ્તુ પણ હોઈ શકે છે.

- તમને કેવું લાગ્યું હતું ? તમે ઉત્તેજિત થઈ ગયા હતા કે તમે પોતાને હોશિયાર સમજી રહ્યા હતા કે સ્માર્ટ સમજી રહ્યા હતા કે તમે વ્યવસ્થાનો ભંગ કરીને કેવી રીતે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરી શક્યા ?
- તમે કલ્પના કરી જુઓ કે જેમની વસ્તુ તમે લઈ લીધી હતી એને કેવું લાગ્યું હશે ?
- તમને તેનાથી કેટલો ફાયદો થયો ?
- તે ફાયદો કેટલા સમય સુધી ચાલ્યો ?
- તમારો ગુનો કેટલો મોટો છે તેનું અનુમાન લગાવો, તેની અસર કેટલા સમય સુધી ચાલવાની છે ?
- હવે કઈ મુદત વધારે લાંબી છે ? વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાના ફાયદાની મુદત કે પછી ગુનાના સજાની મુદત ?

સવાલ 2 : લોકોના અધિકારોને જુદા જુદા સ્તરે ગસબ કરવામાં આવે છે કેટલીક સરકારો માનવ અધિકારોને છીનવે છે તો કેટલાક લોકો તેમના માબાપ અને સગાસંબંધીઓના અધિકારોને છીનવે છે.

- એવા સમયને યાદ કરો કે જ્યારે તમે કોઈના અધિકારો ગસબ કર્યા હોય. દા.ત., તમારા માબાપની અદબનો અધિકાર.
- અનુમાન લગાવો કે જેનો અધિકાર તમે ગસબ કર્યો તેને કેવું લાગ્યું હશે ?
- તમને તેનાથી શું ફાયદો થયો ?
- તે ફાયદો કેટલા સમય સુધી ચાલ્યો ?
- તમારો ગુનો કેટલો મોટો છે તેનું અનુમાન લગાવો, તેની અસર કેટલા સમય સુધી ચાલવાની છે ?
- હવે કઈ મુદત વધારે લાંબી છે ? વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાના ફાયદાની મુદત કે પછી ગુનાની સજાની મુદત ?

સવાલ 3 : ઉપરોક્ત પ્રશ્નોમાંથી તમે શું શીખ્યા ? ચોરી અને ગસબ બીજા લોકોના અધિકારોને કેવી રીતે નુકસાન પહોંચાડે છે ?

- જો વિદ્યાર્થીઓ એક પણ દાખલો વિચારી ન શકે તો તેમને સમજણ પાડો કે બીજા લોકોના અધિકાર છીનવી લેવા તે કેટલી સામાન્ય બાબત છે અને આપણે કેટલી સહેલાઈથી બીજા લોકોના અધિકારો છીનવી લઈએ છીએ. શું લોકો અજાણતામાં જ બીજાઓના અધિકારો છીનવી લેતા હશે કે પછી જાણી જોઈને ?
- Online Software Piracy ને ચોરીનો એક દાખલો ગણાવીને તેની ચર્ચા કરો.

સબક 8 : વિભાગ 2 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - ગીબત અને તોહમત ભાગ 4

ગીબત એટલે કોઈ પણ માણસની ગેરહાજરીમાં તેના વિષે એવી વાત કરવી કે જો તેને ખબર પડી જાય તો દુઃખ પહોંચે જ્યારે કે તે વાત સાચી હોય.

તોહમત એટલે કોઈ પણ માણસની ગેરહાજરીમાં તેના વિષે એવી વાત કરવી કે જો તેને ખબર પડી જાય તો દુઃખ પહોંચે જ્યારે કે તે વાત ખોટી હોય.

બન્ને વસ્તુઓ ગુનાહે કબીરા છે અને બન્ને હરામે મુત્લક છે. (તદ્દન હરામ)

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૨

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا ۖ أَيُّبُ
أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۖ

(... અને તમે જસૂસી ન કરો અને ન તો ગીબત કરો તમારામાંથી કેટલાક કેટલાકની. શું

તમારામાંથી કોઈ પણ ઈચ્છે છે કે પોતાના મરેલા ભાઈનું માંસ ખાય ? તમને તો આવું પસંદ

નહીં આવે...)

ઉપરોક્ત આયત બતાવે છે કે ગીબતની સરખામણી આપણા મરેલા ભાઈનું માંસ ખાવાની સાથે કરવામાં આવી છે. જ્યારે કોઈ ઓળખીતો માણસ ખરાબ કાર્ય કરે છે તો તે પોતાની ઈજ્જતને મારી નાખે છે.

જ્યારે આપણે તેના કાર્યની વાત બીજાઓને કરીએ છીએ તો આપણે તે માણસની મરી ગયેલી ઈજ્જત ઉપર રાજી થઈએ છીએ અને તેનો ફાયદો ઉઠાવીએ છીએ, તે એવું છે કે જાણે આપણે તેની મરી ગયેલી ઈજ્જતનો જમાણવાર કર્યો હોય. જો આપણે ભૌતિક હકીકતમાં તેના ઉપર વિચાર કરીએ તો એમ કહેવાય કે કોઈ માણસ અકસ્માતની બદનસીબીના કારણે પોતાનો હાથ ખોઈ બેસે તો તે હાથનો જમાણવાર કરવો કેવી ધૃણાસ્પદ બાબત ગણાશે ? તેમ છતાંય આપણે જે માણસ પોતાની ઈજ્જત ખોઈ બેસે તે માણસની ઈજ્જત ઉપર જમાણવાર કરવામાં જરાય શરમાતા નથી. અલ્લાહ આપણને સમજાવે છે કે આવું કરવું પણ એટલું જ ધૃણાસ્પદ છે.

આ આયતમાં અલ્લાહ આવી રીતે શા માટે વર્ણન કરી રહ્યો છે ?

- મડદાનું માંસ ખાવું : આ એક ધૃણાસ્પદ અને હરામ કાર્ય છે. આપણે મડદાલ જાનવરનું માંસ ખાઈ શકતા નથી. જીવતા જાનવરને જો શરીર અત પ્રમાણે ઝિબ્દે કરવામાં આવે તો જ તેનું માંસ હલાલ છે.
- માણસનું માંસ ખાવું હરામ છે અને આપણા માટે ધૃણાસ્પદ બાબત છે.

- પોતાના જ મરેલા ભાઈનું માંસ ખાવું એવા શબ્દો વડે અલ્લાહ આપણને સમજાવે છે કે આ કાર્ય કેટલું ઘૃણાસ્પદ અને જુલ્મભર્યું છે. આપણે કદીય તેની કલ્પના પણ ન કરી શકીએ તેમ છતાંય જ્યારે કોઈની ગીબતની વાત આવે છે તો આપણે તે વિષય ઉપર વાતચીત કરવા તૈયાર થઈ જઈએ છીએ. કેટલીક વખતે તો આપણે પોતે આપણા તરફથી બે પૈસા ઉમેરીને ગીબતમાં વધારો કરી નાખીએ છીએ.
- તમે ક્યારેય ગીધને જોયું છે ? તે એવું પક્ષી છે કે જે મડદાનું માંસ ખાય છે. શું તમે જાણો છો કે તે કેવી રીતે જીવે છે ? તે કમજોર જનવરોના માથા ઉપર ચક્કર લગાવતું રહે છે અને જેવાં તે જનવર મરી જાય છે તરતજ તે નીચે આવીને તેમનું માંસ ખાવાનું શરૂ કરી દે છે. આવા જનવરની સાથે આપણી સરખામણી થાય એવું તો આપણે નહીં જ ઈચ્છીએ. શું આપણે આપણા મુસલમાન ભાઈ કે બહેનને તે કોઈ ખોટું કાર્ય કરે તેની છાનામાના રાહ જોઈ શકીએ છીએ કે જેવું તે ખોટું કાર્ય થાય કે તરતજ આપણે તેના ઉપર ત્રાટકીએ અને તેની ભૂલની મજા માણીએ અને બીજા લોકો ઉપર તેની ભૂલને જાહેર કરી દઈએ ? અલ્લાહ આપણને આવા જીવનથી બચાવે.

ગીબતની હદીસ :

હઝરત ઈમામ હસન અસ્કરી (અ.) ફરમાવે છે કે, “અલ્લાહના સૌથી ખરાબ બંદાઓ એ છે કે જેમના બે ચહેરા અને બે જીભ હોય છે. તે પોતાના મિત્રોની પ્રશંસા કરે છે અને ગેરહાજર

લોકોની બૂરાઈ કરે છે. જ્યારે લોકોને અલ્લાહની નેઅમતો મળે છે તો તેઓ તેમની ઈર્ષા કરે છે અને જ્યારે લોકોનો સામનો કોઈ બદનસીબીથી થાય છે તો તેઓ લોકોને નિરાશ કરી દે છે.”

ગીબત એટલા માટે હરામ છે કે તે લોકોના નામને બદનામ કરી દે છે અને તેમની ઈજ્જત છીનવી લે છે. જ્યારે તમે કોઈના વિષે બૂરાઈ કરો છો તો તમે બીજા લોકોને તેના વિષે ખરાબ વિચારવાની ફરજ પાડો છો અને સાથે સાથે જેમની ગીબત થઈ રહી હોય તે હાજર હોતા નથી એટલે તેમને પોતાનો બચાવ કરવાનો મોકો મળતો નથી. જો તમે કોઈના વિષે ખરાબ વાતો સાંભળો તો તમારે તે વાતોને માની લેતાં પહેલાં તે માણસને પોતાનો બચાવ કરવાનો મોકો આપવો જોઈએ.

એક સારા મુસલમાનની ફરજ છે કે બીજા માણસની ગીબત થતાં અટકાવે અને જો તે શક્ય ન હોય તો તેણે તે જગ્યાએથી ઊભા થઈ જવું જોઈએ.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “કોઈ પણ મોમિન ભાઈના શબ્દોને અથવા કાર્યોને સારાં માની લો, જો તમને તેનાથી તકલીફ થાય તો પણ અને હંમેશાં વધુને વધુ સારા વિચારો તેના વિષે ધરાવો, કદીય તેના વિષે ખોટું ન વિચારો.”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમને કોઈનાં કાર્યોને સારાં માની લેવાનું કોઈ બહાનું ન મળે તો સતત નવાં નવાં બહાનાં શોધતા રહો એટલે સુધી કે બહાનાઓની સંખ્યા ૭૦ સુધી પહોંચી જાય અને તો પણ જો તમને યોગ્ય બહાનું ન મળે તો તમે માની લો કે તમે તે માણસને તે કાર્ય કરતાં જોયો જ નથી.”

જ્યારે આપણે ગીબત કરીએ ત્યારે આપણે અલ્લાહની સુન્નતનું અને તેના નક્કી કરેલા રસ્તાનું ઉલ્લંઘન કરતા હોઈએ છીએ. અલ્લાહ હંમેશાં લોકોના એબ ઢાંકતો હોય છે અને આપણે લોકોના એબ જાહેર કરી દઈને તેનાથી ઊલટું કાર્ય કરીએ છીએ. શું આકા અને તેના ગુલામ વચ્ચેના સંબંધમાં દખલ આપવાનો અધિકાર આપણને છે ? આપણી હેસિયત જ નથી કે આવું કરી શકીએ.

દુઆએ કુમૈલમાં મૌલા અલી (અ.) અલ્લાહ પાસે આવી રીતે દુઆ માગે છે :

وَلَا تَفْضَحْنِي بِخَفِيِّ مَا أَطَّلَعْتَ عَلَيْهِ مِنْ سِرِّي

(...અને મારી એવી છૂપી વાતો કે જેના વિષે તું જાણે છે તેમને જાહેર કરી દઈને મને બદનામ

થવા ન દેતો.)

જો અલ્લાહે પોતાના બંદાના એબ ઢાંકવાની જવાબદારી લઈ લીધી હોય તો પછી આપણને શું અધિકાર છે કે આપણે એબ શોધવા નીકળી જઈએ અને તેમને જાહેર કરી દઈએ ?

ક્રિસો

આપણા શરૂઆતના અઈમ્મા (અ.)ના જમાનામાં બે માણસો રહેતા હતા. આપણે એકને હાડન નામથી ઓળખીશું અને બીજાને ખાલિદ નામથી ઓળખીશું.

એક દિવસે ખાલિદ બધા લોકોને હાડન વિષે ખરાબ ખરાબ વાતો કહેવા લાગ્યો. તે બધી વાતો ખોટી હતી.

થોડા દિવસો પછી હાડને તે વાતો જાણી એટલે સૌથી પહેલાં તે પોતાના ઘેર ગયો અને પોતાના બધા પૈસા અને સોનું અને ચાંદી એક કોથળીમાં નાખીને ખાલિદના ઘેર લઈ ગયો.

જ્યારે ખાલિદે જોયું કે હાડન આવી રહ્યો છે તો તે ડરી ગયો. તે સમજ્યો કે હાડન મને મારવા આવી રહ્યો છે.

ખાલિદ પોતાના ઘરમાંથી નીકળ્યો, હાડનના પગે પડ્યો અને વિનંતી કરવા લાગ્યો, “અય હાડન ! મને માફ કરી દો. એ બધી વાતો મેં દિલથી નહોતી કરી, મને મારો નહીં.”

હાડને કહ્યું, “હું તમને મારવા નથી આવ્યો, હું તમને આ માલ અને દોલત આપવા આવ્યો છું.”

ખાલિદને આશ્ચર્ય થયું.

હાડને આગળ કહ્યું, “ખાલિદ ! હું તમારો શુક્રિયા અદા કરવા આવ્યો છું. લો, આ મારી દોલત લઈ લો.” ખાલિદ ઊભો થયો અને પૂછવા લાગ્યો, “તમે મને દોલત શા માટે આપી રહ્યા છો ? મેં તો તમારું અપમાન કર્યું છે અને લોકો વચ્ચે તમને બદનામ કર્યા છે.”

હાડને જવાબ આપ્યો, ““રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો કોઈ માણસ બીજા માણસની ગીબત કરે તો પહેલા માણસનો બધો સવાબ બીજા માણસને મળી જાય છે.”

હાડને વધુમાં કહ્યું, “હવે જો તમે મારી ગીબત કરી હોય તો હું તમને તમારો બધો સવાબ મને આપી દેવા બદલ તમારો શુક્રિયા અદા કરું છું. તમે મને જેટલો સવાબ આપ્યો છે તેની સરખામણીમાં આ દોલત કાંઈ જ નથી.”

કિસ્સો

એક વાર એક માણસે આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.) ઉપર તોહમત લગાવી.

ઈમામ (અ.)ને એ વાતની ત્યારે ખબર પડી કે જ્યારે થોડા દિવસ પછી ઈમામ (અ.)ના એક કહેવાતા મિત્રે આવીને તેમને કહ્યું, “અય ઈમામ ! મેં ઘણી જ ખરાબ વાતો સાંભળી છે. આ માણસ ફરી ફરીને આપના વિષે આવી વાતો કરે છે.”

ઈમામ (અ.) પોતાના આ કહેવાતા મિત્રથી નારાજ થઈ ગયા. આપે ફરમાવ્યું, “જે માણસે મારા ઉપર તોહમત લગાવી તેણે જાણે કે મારા શરીર ઉપર એક તીર ચલાવ્યું. મને તેની તોહમતની

જાણકારી મળી નહીં એટલે જાણે કે તેનું તીર નિશાન ચૂકી ગયું, પરંતુ તમે આ સમાચાર મારા સુધી પહોંચાડીને જાણે કે એ જમીન ઉપર પડેલા તીરને ઊઠાવીને મારા શરીરને ઈજા પહોંચાડી.”

ઈસ્લામમાં આપણે હંમેશાં બીજા લોકોના એબ છૂપાવવાના હોય છે, જો ખરેખર કોઈ ખોટું કાર્ય કરે તો પણ આપણે તે વાતને ઢાંકી દેવાની છે. બધાને કહેતા ફરવાની નથી.

આપણે શા માટે બીજાના એબ ઢાંકવા જોઈએ ?

- ગુનેગાર માણસ તોબા પણ કરી શકે છે અને અલ્લાહ તેને માફ કરી શકે છે, પરંતુ લોકો તેના ગુનાને ભૂલી નહીં જાય.
- જો અલ્લાહ આપણા ગુનાઓને બીજા લોકો આગળ જાહેર કરી દે તો આપણને કેવું લાગશે ?
- જો અલ્લાહ આપણા એબ ઢાંકી શકે છે તો આપણે પણ બીજા લોકોના એબ ઢાંકવા જોઈએ.

ગીબત અને તોહમત સામાન્ય રીતે ઈર્ષા માટે અથવા લોકોનું ધ્યાન ખેંચવા માટે કરવામાં આવે છે. કોઈ માણસ નેકી કરે તો એવા લોકો હંમેશાં હોવાના કે જેઓ તે માણસે કરેલી નેકીના

બદલામાં મળતી પ્રશંસા ઉપર ગુસ્સો કરશે અને અકળાશે અને તેને મળી રહેલા સન્માનથી ઈર્ષ્યા કરશે.

માટે તેઓ કોશિશ કરશે કે તેને બેઈજજત કરે અને બદનામ કરી દે. મોટાભાગે તે માણસના ચરિત્ર ઉપર આક્ષેપ કરીને કે જે લોકોના દિલોમાં તેના સન્માનને ઘૂણાથી બદલી નાખે તેવા આક્ષેપ કરીને આવું કરવામાં આવે છે. આવા લોકો ઉપર અલ્લાહની લા'નત છે અને સૂરએ નાસમાં તેમને 'વસ્વાસ-ખન્નાસ' નામથી ઓળખવામાં આવ્યા છે.

ગીબતનાં પરિણામ :

દુનિયાનાં પરિણામ :

બદનામી, વગેરે. આપણી જીભનો જાણે કે સ્વભાવ જ થઈ ગયો છે કે બીજા લોકોના જીવનને લગતી વાતો કર્યા કરે. આપણને એ પરવા નથી કે આવું કરવાથી આપણી રૂહ ઉપર, આપણા પારિવારિક જીવન ઉપર અને સમગ્ર સમાજ ઉપર કેવી અસર પડે છે.

આખેરતનાં પરિણામ :

ક્યામતના દિવસે દુનિયામાં જેની ગીબત થઈ હશે તે માણસ ગીબત કરનાર પાસેથી બદલો માગશે. અલ્લાહ તઆલા તેને ગીબત કરનારની નેકીઓ આપીને બદલો આપશે. જો ગીબત

કરનારના ભાગમાં એક પણ નેકી લખેલી નહીં હોય તો પછી જેની ગીબત કરવામાં આવી હશે તેના બધા ગુના ગીબત કરનારને આપીને તેને બદલો આપવામાં આવશે.

એટલે નમાઝ, રોઝા, ઝકાત અને હજ, વગેરેનો બધો સવાબ ગીબત કરનાર પાસેથી જેની ગીબત થઈ હશે તેની પાસે ચાલ્યો જશે. કેટલું મોટું નુકસાન ! આપણે કેટલી વખત ગીબત કરતા હોઈએ છીએ અને તેમ છતાંય પોતાની જાતને ગુનાથી પાક માનતા હોઈએ છીએ.

કોઈ માણસ વિષે જાડો કે પાતળો કે આળસુ વગેરે જેવી ટિપ્પણી કરવી પણ ગીબત છે. કોઈ માણસના પહેરવેશ વિષે, ખાવા વિષે અને બોલવા ચાલવા વિષે કરેલી ટિપ્પણી અથવા તેની નકલ કરવી પણ ગીબત છે, પછી ભલેને આવું ફક્ત મજાક મશ્કરી માટે જ કરવામાં આવે.

તેનો અર્થ એ કે ફક્ત ચહેરાના હાવભાવ વડે આપણે મહેનત વડે કમાયેલી નેકીઓ બીજા માણસને આપી દેતા હોઈએ છીએ. શું આવું કરવું આપણને પોસાય ખરું ?

ગીબતનાં રૂલાની પરિણામ :

- દુઆ કબૂલ થતી નથી.
- નેકીઓ કબૂલ થતી નથી અને ગુનામાં વધારો થાય છે.

- લોકો વચ્ચે વેરઝેર, નફરત અને દુશ્મનાવટ વધે છે.
- જે માણસ સતત ગીબત કરતો રહે છે તેનાથી લોકો અકળાઈ જાય છે કારણ કે તેમને લાગે છે કે આ માણસ અમારી વાતો પણ આવી જ રીતે બીજાઓ સામે કરતો હશે એટલે એવો માણસ લોકોનો ભરોસો ખોઈ બેસે છે.

ગીબતની સમગ્ર સમાજ ઉપર પડતી ખરાબ અસર :

એવા સમાજની કલ્પના કરો કે જ્યાં બધા લોકો ગીબત કરતા હોય અને ગીબતને રોકી લેવાના કોઈ પગલાં લેવાતાં ન હોય તો તેની સમાજ ઉપર કેવી અસર પડે ?

- લોકો જવાબદારીનાં કાર્યો કરતાં હરશે કારણ કે તેમને લાગશે કે આવું કરવાથી આખો સમાજ અમને બદનામ કરશે.
- શ્રેષ્ઠતાની સંસ્કૃતિ નાશ પામશે કારણ કે પોતાના વિષે ખરાબ વાતોના પ્રચારથી લોકો એટલા ડરી જશે કે લોકો વચ્ચે શ્રેષ્ઠ કાર્યો કરતાં પણ ડરવા લાગશે. કલ્પના કરો કે તમે એક બાળકનો ઉછેર ફક્ત તેની ભૂલો કાઢી કાઢીને કરી રહ્યા છો અને ક્યારેય પણ તેની સારી વાતો માટે શાબાશી આપતા નથી. આવી રીતે લોકો આત્મવિશ્વાસ ખોઈ બેસશે અને જે સમાજમાં ગીબત વધારે થતી હશે તે આખાને આખા સમાજ પર આવી અસર થશે.
- એકતા અને ભાઈચારાના બંધનો તૂટી જશે, લોકોમાં આપસમાં પ્રેમભાવ નહીં હોય કારણ કે તેમને પોતાના વિષે થતી ગીબત અને નકારાત્મક ટિપ્પણીઓની બીક હશે. જો

તમે જરાક વિચાર કરો કે સમાજને ભાઈચારો અને એકબીજાના સહારાની કેટલી જરૂર છે તો તમને ખબર પડશે કે જો આ ભાઈચારો કે જે સમાજને જોડી રાખતા ગુંદરનું કામ કરે છે, જો આ ગુંદર ધોવાઈ જાય તો સમાજમાં તિરાડો પડવા લાગશે.

- “ભાગલા પાડો અને રાજ કરો”ની નીતિને યાદ કરો, જેના વડે સમગ્ર ઇતિહાસ દરમિયાન મોટી મોટી કોમ અને સામ્રાજ્યોને તોડવામાં આવ્યા છે અને તેમના ટુકડે ટુકડા કરીને તેમનો નાશ કરવામાં આવ્યો છે. આવી જ રીતે ગીબત પણ આખા સમાજને કમજોર કરીને તોડી નાખે છે જેના કારણે દુશ્મનો ફાયદો ઊઠાવીને સમાજની ભીતરમાં પહોંચીને સમાજને નુકસાન પહોંચાડવા લાગી જાય છે અને આપણે એકબીજાની સાથે ઝઘડો કરવા અને વાદવિવાદ કરવા લાગી જઈએ છીએ એટલે ધીમે ધીમે સમાજ બરબાદ થતો જાય છે. આવું કરવામાં આપણે આપણી પ્રાથમિકતા ભૂલી જઈએ છીએ કે જે છે પોતાની જાતમાં અને પોતાના સમાજમાં સતત બારમા ઈમામ (અ.)ના ઝુલૂર માટે સુધાર લાવતા રહેવું તે.

સૌથી મોટી ગીબત ઈસ્લામના બે ફિરકા સુન્ની અને શીઆ મઝહબો વચ્ચે એકબીજાના મઝહબ માટે થતી ગીબત છે. દરેક ફિરકાને બીજા ફિરકા વિષે દુશ્મનો ખોટી ખોટી વાતો શિખવાડે છે અને આપસમાં નફરત ફેલાવે છે.

જેના પરિણામ સ્વરૂપ એવી જગ્યાઓમાં કે જ્યાં ભાઈઓ વચ્ચે શાંતિ હોવી જોઈએ ત્યાં દુશ્મનો વચ્ચે યુધ્ધ થઈ જશે.

એવી પરિસ્થિતિ કે જ્યાં નિંદા કરવી ગીબત ન કહેવાય :

- જે માણસની ખામી છૂપી ન હોય તેની નિંદા કરવી ગીબત નથી જ્યારે કે તે ખામીને બધા જાણતા હોય. દા.ત., કોઈ માણસ શરાબની બોટલ મોઢે લગાડીને રસ્તા પર ફરતો હોય તો તેની નિંદા કરવી ગીબત નથી, પરંતુ અહવત એ છે કે તેની પણ નિંદા ન કરે.
- જો કોઈ મઝલૂમ માણસ જાલિમને ફરિયાદ કરે અને તેના જુલ્મની નિંદા કરે તો આ ગીબત નથી.
- એવા માણસની ગીબત કરવી જાઈએ છે કે જે ગુના કરવાની સાથે સાથે બીજા લોકોને પણ ગુના તરફ દોરી જતો હોય. દા.ત., તે અલ્લાહના દીનમાં બિદ્અત કરતો હોય ત્યારે લોકોને તેના કપટથી વાકેફ કરવા માટે તેની ગીબત જાઈએ છે.
- જે માણસ ખોટી હદીસ બયાન કરતો હોય અથવા તો ખોટી ગવાહી આપતો હોય તેની ગીબત કરવી જાઈએ છે. તે એટલા માટે કે લોકો તેના પ્રચારના કારણે ગુમરાહ ન થઈ જાય.

ગીબતથી કેવી રીતે દૂર રહેવું ?

- આપણે દિલમાં અલ્લાહનો ડર રાખીને અને આપણા રબ સામે શરમિંદગીની લાગણીનો અનુભવ કરીને ગીબતથી દૂર રહી શકીએ છીએ. કુરઆનની આયતો અને રસૂલલ્લાહ (સ.)ની હદીસો ખાસ કરીને જે અલ્લાહના અઝાબના વિષય પર હોય, જે તોબાને પ્રોત્સાહન આપતી હોય અને જે બદીથી દૂર રહેવાની ચેતવણી આપતી હોય તેના ઉપર ચિંતન કરીને આપણે અલ્લાહનો ડર કેળવી શકીએ છીએ.
- આપણે મનન કરી શકીએ છીએ કે જ્યારે પણ આપણે બીજા માણસની બૂરાઈ કરીશું તો આપણને કેટલું મોટું નુકસાન થશે.
- પરહેઝગાર લોકો સાથે મિત્રતા કેળવીને અને ખોટી સોહબતથી દૂર રહીને આપણે ગીબતથી બચી શકીએ છીએ. હંમેશાં વફાદાર, ભરોસાપાત્ર રહેમદિલ અને ચોખ્ખા દિલના લોકો સાથે મિત્રતા કેળવો. તેના માટે તમારે તમારા ધનાઢ્ય મિત્રમંડળ અથવા તો ઉત્કૃષ્ટ અને આકર્ષક જીવનશૈલી છોડી દેવી પડે તો તેમાં પણ નુકસાન નથી, જો તમારી પાસે જીવનમાં ઓછા પરંતુ વફાદાર મિત્રો હશે તો તમને વધારે શાંતિ મળશે.
- પોતાને વ્યસ્ત રાખો કારણ કે આળસ અને કંટાળો તમને ભૂતકાળના પ્રસંગો ઉપર વિચાર કરતા કરી દેશે. એક અંગ્રેજી કહેવત પ્રમાણે, “આળસુ મન એ શયતાનનું કારખાનું છે.” જે માણસ સવારે ઊઠે ત્યારે તેની પાસે કોઈ પણ લક્ષ ન હોય અને આખો દિવસ આળસમાં પસાર કરે તો એવો માણસ ફોન ઊઠાવીને મિત્રો સાથે ગીબત કરશે તેની શક્યતા વધારે

છે. આવી આળસ તેમને ભૂતકાળમાં લોકોએ તેમની સાથે જે ગેરવર્તન કર્યું હોય તે વિષે વિચારવા માટે પ્રેરિત કરે છે.

- જે માણસે તમારું અપમાન કર્યું હોય તેના વિષે સારું વિચારવાનાં બહાનાં શોધો, શક્ય હોય એટલું વધારે, પોતાને સામેવાળી વ્યક્તિની જગ્યા ઉપર મૂકીને વિચારો અને તેમને નિર્દોષ માનો. દા.ત., જો કોઈ માણસે બધા લોકો વચ્ચે તમારી સાથે ઉધ્ધતાઈપૂર્વક વર્તન કર્યું હોય તો તમે એવું વિચારો કે કદાચ તેનો દિવસ ખરાબ હશે અથવા તો તેણે જાણી જોઈને આવું નહીં કર્યું હોય અને હવે મને ખાત્રી છે કે તેને અફસોસ થઈ રહ્યો હશે.

ગીબતનાં નુકસાન :

- માણસને બદનામ કરી દે છે.
- અલ્લાહના રસ્તાથી ઊલટી છે (કારણ કે અલ્લાહ લોકોના એબ ઢાકે છે).
- તમારી નેકીઓ સામેવાળાના ભાગમાં ચાલી જાય છે.
- સામેવાળાની બદીઓ તમારા ભાગમાં આવી જાય છે.
- એક અવરોધ ઊભો કરે છે કે જે દુઆઓને કબૂલ થતાં અટકાવે છે.
- વેરઝેર, નફરત અને શંકાને સમાજમાં ફેલાવે છે.

યાદ રાખો :

- ગીબતમાં ક્યારેય ભાગ ન લો.
- હંમેશાં વિષય બદલી દેવાની અથવા ગીબતને રોકી લેવાની કોશિશ કરો.
- એવી જગ્યાએ કે જ્યાં ગીબત થઈ રહી હોય ત્યાંથી કોઈ પણ બહાનુ બનાવીને દૂર જતા રહો.

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમારા જીવનમાં કેવી રીતે સુધાર લાવશો ?

સવાલ 1 : એવા સમયને યાદ કરો કે જ્યારે તમે કોઈના ઉપર ગીબત અથવા તોહમત લગાવ્યું હોય.

- તમને કેવું લાગ્યું હતું ? દા.ત., તમે ખુશ હતા, રમૂજમાં હતા, પોતાને તેના કરતાં વધારે ચાલાક સમજી રહ્યા હતા કે તેના પર અફસોસ કરી રહ્યા હતા.
- તમે શા માટે ગીબત કરી હતી ? દા.ત., સારા દેખાવા માટે, તમારી જાણકારી દેખાડવા માટે કે તેમના પર હસવા માટે.
- તમે કેટલા લોકોને વાત કરી હતી ? તમે જે કંઈ કહી રહ્યા હતા તે કોણ કોણ સાંભળી રહ્યું હતું અથવા કેટલા લોકો સાંભળી રહ્યા હતા તે પ્રમાણે શું તમે વાત બદલી બદલીને કહેતા હતા ?
- તમે જો પોતાને ગીબત કરતા જોઈ રહ્યા હોત તો પોતાના વિષે શું કહેત ?

સવાલ 2 : ઉપરોક્ત સ્વાધ્યાયથી તમે પોતાના વિષે શું જાણ્યું ?

સવાલ 3 : એવા સમયને યાદ કરો કે જ્યારે કોઈએ તમારા ઉપર ગીબત અથવા તોહમત લગાવી હોય અને તમે જાણી લીધું હોય ત્યારે તમને કેવું લાગ્યું હતું ?

મુદ્દરિસોને સૂચના :

- જો વિદ્યાર્થીઓ એવા પ્રસંગને યાદ ન કરી શકે કે જ્યારે તેમણે પોતાના ઉપર ગીબત અથવા તોહમત લગાવી હોય તો તેમને એવો સમય યાદ અપાવો કે જ્યારે તેમણે ગીબત અથવા તોહમત લગાડવામાં આવતી જોઈ હોય.
- વિદ્યાર્થીઓને બધી વિગતો યાદ અપાવવાની કોશિશ કરો કે કોને, શા માટે, ક્યારે, કોની સામે અને કેટલા લોકોની સામે ગીબત કરી હતી અને શું સાંભળનારાઓની સંખ્યા બદલે તેમ તેમ ગીબતની વિગતો બદલાઈ જતી હતી કે નહીં.
- સવાલ ૨નું મહત્વ સૌથી વધારે છે તેને વધારે સમય આપવો જોઈએ. આ સવાલની કામચાબી ત્યારે કહેવાય કે જ્યારે વિદ્યાર્થી પોતાની ગીબત કરવાની ટેવને જોઈ શકે અને તે ગીબત શા માટે કરે છે તેને જાણી શકે. પોતાના નફ્સની આવી ઓળખ ધરાવ્યા પછી જ્યારે પણ તે ગીબત કરવાનું શરૂ કરશે કે તરતજ પોતાને રોકી લેશે.

સબક 9 : વિભાગ 3 : બીજાઓ જોડે સંબંધ - નામહેરમો જોડે સંબંધ

નામહેરમો જોડે સંબંધ વિષય કદાચ હાલ પણ તમારા માટે અત્યંત જરૂરી હોય અને આવનારાં થોડાંક વર્ષોમાં આ વિષય તમારા માટે ઘણો જરૂરી બની જશે. જે સંસ્કૃતિમાં આપણે જીવીએ છીએ ત્યાં નામહેરમો જોડે સંબંધ એક સામાન્ય બાબત છે અને બહારથી ઈસ્લામી દુનિયાને જોનારા લોકો ઈસ્લામમાં સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ ઉપર વધારે ચર્ચા કરે છે, માટે આ બધા મામલોઓમાં ઈસ્લામના નિયમોને સારી રીતે સમજી લેવા ખૂબ જ જરૂરી છે. તેનાથી વધુ એ જરૂરી છે કે આપણે એ જાણી લઈએ કે ઈસ્લામમાં આવા નિયમો શા માટે છે.

નામહેરમ શબ્દનો અર્થ અને નામહેરમ કોણ છે ?

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ નૂર, સૂરા-૨૪, આયત-૩૧

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي

أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَمْلَكَتٍ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّبِيعِينَ غَيْرِ أُولِي
الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ النِّسَاءِ

(અને કહી દે મોમિનાઓને કે નીચી કરી લે તેમની નજરોને અને સુરક્ષિત રાખે તેમની

શર્મગાહોને અને ન જાહેર કરે પોતાના શણગારને સિવાય કે જે જાહેર થઈ જાય તેમાંથી અને

તેમની ઓઢણીઓ તેમની છાતી ઉપર નાખી દે અને ન જાહેર કરે પોતાનો શણગાર સિવાય કે

તેમના પતિઓની સામે અથવા પિતાઓની સામે અથવા તેમના શોહરોના પિતાઓની સામે

અથવા તેમના દીકરાઓની સામે અથવા તેમના શોહરના દીકરાઓની સામે અથવા તેમના

ભાઈઓની સામે અથવા તેમના ભાઈઓના દીકરાઓની સામે અથવા તેમની બહેનોના

દીકરાઓની સામે અથવા તેમની સ્ત્રીઓની સામે અથવા જે કંઈ તેમના જમણા હાથની મિલકત

છે તેની સામે અથવા એવા પુરૂષ નોકરોની સામે કે જેમની વાસનાઓને દૂર કરી દેવામાં આવી

હોય અથવા એવા બાળકોની સામે કે જેઓ સ્ત્રીઓની નિર્વસ્ત્રતાથી પરિચિત ન થયા હોય

(જેઓ તરુણાવસ્થાએ ન પહોંચ્યા હોય)...)

ઈસ્લામમાં મહેરમ એ છે કે જેનાથી નિકાલ કરવા જઈઝ ન હોય કારણ કે તે તમારો એટલો

નજીકનો સંબંધી છે તે પ્રમાણે મહેરમ લોકોની સામે હિજાબ પહેરવાની કોઈ જરૂર નથી અને

તેઓ એક જ પરિવારના હોવાના કારણે તેમની સાથે ખુલ્લા દિલથી હળીમળી શકાય છે, તેઓ

પુરૂષ કે સ્ત્રી હોય તો પણ.

મહેરમ લોકોને બે જૂથોમાં વહેંચી શકાય છે :

1. લોહીના સંબંધના મહેરમ.
2. સાસરીના મહેરમ.

પહેલું જૂથ તો જન્મથી જ તમારા માટે મહેરમ થઈ જશે, પરંતુ બીજું જૂથ તમારા નિકાલ પછી જ તમારા માટે મહેરમ થશે, જો કે બન્ને જૂથ દરેક પરિસ્થિતિમાં તમારા છેલ્લા શ્વાસ સુધી તમારા મહેરમ રહેવાના સિવાય કે પતિ પત્નીમાં તલાક થઈ જાય.

બધા મહેરમોની જેમ પોતાના પાત્રની સામે પણ હિજાબ પહેરવાની જરૂર નથી, પરંતુ બીજા બધા મહેરમોથી ઊલટું તલાક પછી તમારું પાત્ર તમારા માટે નામહેરમ થઈ જશે, જો કે તલાક પછી પણ તમારા સાસરી પક્ષના બીજા બધા લોકો તમારા માટે મહેરમ જ રહેશે.

બાલિગ છોકરા માટે :

લોહીના સંબંધના મહેરમ	સાસરી પક્ષના મહેરમ
મા	સાસુ
બહેન	નાની અને દાદી
દીકરી	પત્નીની દીકરી
ફોઈ	પત્નીની પૌત્રી

માસી	શજરામાં ઉપરના ક્રમની અને નીચેના ક્રમની બધી સ્ત્રીઓ.
ભાણી-ભત્રીજી	
દાદી-નાની	
પૌત્રી	
પોતાના શજરામાં ઉપરના ક્રમની અને નીચેના ક્રમની છેક સુધીની બધી સ્ત્રીઓ. (પત્ની માટે)	

બાલિગ છોકરી માટે :

લોહીના સંબંધના મહેરમ	સાસરી પક્ષના મહેરમ
બાપ	સસરા
ભાઈ	નાના અને દાદા
દીકરો	પતિનો દીકરો
કાકા	પતિનો પૌત્ર
મામા	શજરામાં ઉપરના ક્રમના અને નીચેના ક્રમના બધા પુરૂષો (પતિ માટે).
ભાણો અને ભત્રીજો	
દાદા અને નાના	
પૌત્ર	
શજરામાં ઉપરના ક્રમના અને નીચેના ક્રમના બધા પુરૂષો.	

નોંધ : જે મહેરમ ના હોય તેને નામહેરમ કહેવાય.

નામહેરમ જોડે શારીરિક સંબંધ :

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૧, સૂરએ રૂમ, સૂરા-૩૦, આયત-૨૧

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ
جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

(અને તેની આયતોમાંથી એ પણ છે કે તેણે સર્જન કર્યું તમારા નફસોમાંથી પાત્રોનું કે તમે તેમની

સાથે શાંતિથી રહો અને તેણે નિશ્ચિત કરી તમારા અને તેમના વચ્ચે મોહબ્બત અને રહેમત,

ખરેખર આ વાતમાં ચિંતન કરનારી કોમ માટે આયતો છે.)

આજના સમાજમાં નિકાહની મર્યાદાથી બહાર જાતીય અથવા શારીરિક સંબંધો કેળવવાને સામાન્ય બાબત ગણવામાં આવે છે. આવા સંબંધો ચૌદ અથવા પંદર વર્ષના છોકરા અને છોકરીઓમાં શરૂ થઈ જતા હોય છે. કેટલીક વાર તો તેના કરતાં પણ પહેલાં શરૂ થઈ જાય છે.

તેઓ કદાચ એટલા માટે પણ આવા સંબંધ કેળવતા હોય કે તેમાં લાંબા ગાળાની વચનબધ્ધતાની જરૂર રહેતી નથી અથવા તો બધા આવું કરે છે તો અમે કરીએ તો શું ખોટું ? સાથે સાથે આવા સંબંધોને થોડી ઘણી મોજમજ ગણવામાં આવે છે.

ઘણા લોકો એવી દલીલો કરશે કે આવા સંબંધોમાં કે જ્યારે બન્ને પાત્રોની સંમતિ હોય અને બન્ને મોજમજ માણી રહ્યા હોય તેમાં કોઈ વાંધો નથી કારણ કે બધાને જોઈતી વસ્તુ મળી જાય છે અને કોઈને પણ નુકસાન થતું નથી.

ઈસ્લામમાં નામહેરમ સાથે જાતીય અથવા શારીરિક સંબંધને નીચે મુજબના કારણોસર હરામ કરવામાં આવ્યો છે :

1. સૌ પ્રથમ તો ઈસ્લામમાં આપણે પોતાની અદબ જાળવવા વિષે અને બીજા લોકોની પણ અદબ જાળવવા વિષે અકીદો ધરાવીએ છીએ, જેનો અર્થ એ કે આપણે દરેકની સાથે અદબથી વર્તન કરીએ અને પોતે પણ સન્માનજનક કાર્યો કરીએ. આવા વચનબધ્ધતા વગરના સંબંધો કેળવવાનો અર્થ એ થાય છે કે આપણે પોતાના સુખ માટે બીજા લોકોનો ઉપયોગ કરી રહ્યા છીએ.

આ વાત બતાવે છે કે આપણે આપણી નજરોમાં તે લોકોનો મર્તબો ઘટાડી દીધો છે અને તેમને ઈજ્જત આપ્યા વગર સુખ પ્રાપ્ત કરવાની વસ્તુ માની રહ્યા છીએ. આવા સંબંધોના કારણે

લાંબા ગાળાનાં પાત્રો એકબીજાને વસ્તુઓ માનતા હોય ત્યારે એકબીજાને વ્યક્તિ તરીકે સન્માન કરવાની ક્ષમતા તેમનામાં રહેતી નથી.

2. બીજી વાત તો એ કે જાતીય અથવા શારીરિક સંબંધોને ઈસ્લામમાં મહત્વપૂર્ણ અને કીમતી ગણવામાં આવ્યા છે. તેમને નિકાહની હદોમાં રહીને ખૂબ જ સમજી વિચારીને જ કેળવવા જોઈએ કે જેથી લાંબા ગાળાનો પ્રેમભર્યો અને સુખમય સંબંધ કેળવાય એટલા જ માટે બીજા લોકો આવું કરે છે માટે અથવા તો મિત્રોના દબાણ હેઠળ શારીરિક સંબંધ કેળવવા તેમાં ખૂબ જ બૂરાઈ રહેલી છે. આવું કરવાથી આ સંબંધની કિંમત ઘટી જાય છે અને જેની સાથે તમે આવો સંબંધ કેળવી રહ્યા છો તેનું પણ સન્માન જળવાતું નથી.

3. ત્રીજી વાત એ કે આવા સંબંધોમાં થોડી ઘણી મોજમજ છે અને કોઈને પણ નુકસાન થતું નથી એ વાત સાચી નથી.

ઈ.સ. ૨૦૦૭માં બ્રિટનમાં દરરોજ ૪૨,૯૦૦ કરતાં વધારે અઢાર વર્ષથી નાની ઉંમરની છોકરીઓ સગર્ભા થતી હતી, તેમાંથી લગભગ ૮૨૦૦ છોકરીઓ તો સોળ વર્ષ કરતાં પણ નાની ઉંમરની હતી.

તેમાંથી મોટા ભાગની છોકરીઓ તો અજાણતામાં અને ભોળપણમાં જ સગર્ભા થઈ ગઈ હશે, તેમાંથી ૫૧% કેસમાં ગર્ભપાત કરાવવામાં આવ્યો અને બાકીની છોકરીઓ આટલી નાની ઉંમરમાં માતા બની ગઈ. આવી પરિસ્થિતિનું સર્જન થાય તે ખરેખર જીવનની દિશા બદલી શકે છે.

આવાં નાની ઉંમરનાં માબાપને શિક્ષણ સહિત અનેક ભોગ આપવાના થાય છે કે જે તેમની ભવિષ્યની પ્રગતિ અને વિકાસમાં અવરોધરૂપ થાય છે અને જો તેમાં બન્ને પાત્રો છૂટાં થઈ જાય તો તેમાં બાળકના વિકાસ ઉપર અસર પડે છે.

નીચે B.B.C.એ આપેલા ઓછી ઉંમરમાં સગર્ભા થવા વિષે અને તેની પડતી વિપરીત અસર વિષે એક કાર્યક્રમની વાસ્તવિક હકીકત લખવામાં આવી છે :

ડેવ ચૌદ વર્ષની ઉંમરે પિતા બન્યો :

ડેવે કહ્યું કે, “અમે સાત મહિના સુધી યુપ રહ્યાં. અમને ગજબની મુશ્કેલીઓ પડી જ્યારે તેનું માસિક રોકાઈ ગયું તો અમને ખબર પડી ગઈ કે શું મામલો છે, પરંતુ અમે નહોતા ઈચ્છતા કે તેના માબાપ તેને ગર્ભપાતની ફરજ પાડે.

“અમને આઘાત લાગ્યો. પંદર વર્ષની ઉંમરે હું ફ્યૂઝ બદલતો હતો, પેઈન્ટીંગ કરતો હતો અને મારા બાળકની નેપ્પી બદલતો હતો અને હું જોતો હતો કે મારા મિત્રોની પ્રવૃત્તિઓ મારા કરતાં જુદી છે અમને તે સમયે કોઈ મદદ ન મળી.

મારે પરીક્ષા આપ્યા વગર સ્કૂલ છોડી દેવી પડી એટલે મને પૂરું શિક્ષણ ન મળ્યું.

એટલી નાની વયે પિતા બનવાની જવાબદારીઓ ડેવથી સહન ન થઈ અને ઓગણીસ વર્ષ સુધી તે પોતાના પરિવારને ખર્ચ આપ્યા સિવાય તેના બાળકો સાથે કંઈ પણ કરી શક્યો નહીં.”

નામહેરમોની સાથે ગેરશારીરિક અથવા સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધ :

હઝરત મૂસા (અ.) અને હઝરત શોએબ (અ.)ની દીકરીઓ વચ્ચેનો સંબંધ આપણને સારું માર્ગદર્શન આપે છે.

હઝરત મૂસા (અ.) જ્યારે મિસ્ર દેશ છોડીને મદયન આવી પહોંચ્યા તેના વિષે અલ્લાહ તઆલા કુરઆન મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૦, સૂરએ કસસ, સૂરા-૨૮, આયત-૨૩ થી ૨૮

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ ۖ وَوَجَدَ مِنْ
 دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۚ قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصَدِّرَ
 الرَّعَاءُ ۖ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٢﴾

(અને જ્યારે તે મદયનના પાણી પાસે આવ્યો ત્યાં તેણે લોકોનું એક ટોળું જોયું જેઓ પાણી ભરી રહ્યા હતા અને તેણે જોઈ તેમના સિવાય બે સ્ત્રીઓ કે જેણીઓ પાછળ (પોતાના રેવળને લઈને) ઊભી હતી. તેણે કહ્યું, “તમારા બન્નેનો શું મામલો છે ?” તે બન્નેએ કહ્યું, “અમે પાણી ભરી શકતી નથી જ્યાં સુધી તે ભરવાડો (પોતાના રેવળને લઈને) દૂર ન ચાલ્યા જાય અને અમારા પિતા ખૂબ જ વૃદ્ધ છે.”)

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ
 فَقِيرٌ ﴿٢٣﴾

(તો તેણે તે બન્ને માટે પાણી ભર્યું પછી છાંયડા તરફ પાછો વળી ગયો, પછી કહ્યું, “મારા રબ ! ખરેખર હું તું જે કાંઈ સારી વસ્તુઓ નાઝિલ કરે છે તેનો જરૂરતમંદ છું.”)

જ્યારે હઝરત શોએબ (અ.)ની બન્ને દીકરીઓ ઘરે પાછી ગઈ અને આખો પ્રસંગ કહી સંભળાવ્યો તો હઝરત શોએબ (અ.)એ તેમનામાંથી એકને કહ્યું કે, “હઝરત મૂસા (અ.)ને બોલાવી લાવો કે જેથી હું તેમનો શુક્રિયા અદા કરું અને થોડી ઘણી મદદ કરું.”

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ ۖ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ
أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا^ط

(તો તે બન્નેમાંથી એક તેની પાસે લાજ શરમની સાથે ચાલતાં ચાલતાં પહોંચી. તેણીએ કહ્યું,

“બરેખર મારા પિતા તને બોલાવે છે કે તને કોઈ વળતર અમને પાણી ભરી આપવા માટેના

બદલા તરીકે આપે...”)

તે આગળ ચાલવા લાગી. હઝરત મૂસા (અ.)એ તેણીને કહ્યું કે, “મને આગળ જવા દો અને તમે પાછળ રહીને મને રસ્તો બતાવો કારણ કે અમે નબીઓની અહલેબૈતની સ્ત્રીઓને પાછળથી જોતા નથી.”

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ^ل قَالَ لَا تَخَفْ^{قَفَّ} نَجَّوْتُمِنَ الْقَوْمِ

الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

(... પછી જ્યારે તે તેની પાસે પહોંચ્યો અને તેને કિસ્સો કહી સંભળાવ્યો તો તેણે કહ્યું કે, “ઉર

નહીં તું જાલિમ કોમથી છુટકારો પામી ચૂક્યો છે.”)

قَالَتْ أَحَدُهُمَا يَأْتِ اسْتَأْجَرُهُ إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرَتِ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ

(તેણીઓમાંથી એકે કહ્યું, “અય મારા વડાલા પિતા ! તેને પગાર ઉપર રાખી લો, ખરેખર તમે જેને પણ પગાર ઉપર રાખશો તેમાં સર્વશ્રેષ્ઠ એ છે કે જે બળવાન અને અમાનતદાર હોય.”)

હઝરત શોએબ (અ.)એ તેમની દીકરીને પૂછ્યું કે, “તમે તે બળવાન છે એ તો એટલા માટે જાણો છો કે તેણે તમને પાણી ભરી આપ્યું, પરંતુ તે અમાનતદાર છે તે તમે કેવી રીતે જાણો છો ?” તેમની દીકરીએ જવાબ આપ્યો કે, “તે વાત હું એટલા માટે જાણું છું કે તેણે મને પાછળ રહેવાનું કહ્યું. આ વાતે સાબિત કરી દીધું કે તેમની નિયત ચોખ્ખી છે અને તે ઈસ્મતવાળા છે.”

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ

(તેણે કહ્યું, “ખરેખર હું ઈચ્છું છું કે હું તારા નિકાહ કરું મારી દીકરીઓમાંથી એકની સાથે...”)

આપણે સહેલાઈથી આ કિસ્સામાંથી નીચે મુજબ મુદ્દાઓ નોંધી શકીએ છીએ :

- નામહરમ સ્ત્રી અને પુરૂષોએ એકબીજા સાથે હળવું ભળવું જોઈએ નહીં.

- સ્ત્રીઓને આઝાદી છે કે જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે પોતાના ઘરથી બહાર નીકળીને સમાજના સામાજિક, રાજકીય અને આર્થિક ક્ષેત્રોમાં ભાગ લઈ શકે છે, પરંતુ આવું કરવું હયા (લાજ-શરમ)ની સાથે હોવું જોઈએ.
- જેટલી હદે વાતચીત કરવી જઈએ છે તેમાં પણ નામહેરમ માણસ સાથે વાતચીત કરવામાં હયા રાખવી જોઈએ અને આમતેમ જોયા વગર નજર નીચી રાખવી જોઈએ.

સ્ત્રી અને પુરૂષો ભેગાં થતાં હોય તેવી જગ્યાઓ :

જ્યાં સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો ભેગાં થતાં હોય તેવી જગ્યા કોઈ પણ મક્સદ માટે હોઈ શકે. આમ કહી શકાય કે એવી જગ્યાઓ ત્રણ પ્રકારની હોય છે :

- ગેરસામાજિક મક્સદ માટે ભેગા થવાની જગ્યા.
- સામાજિક મક્સદ માટે ભેગા થવાની જગ્યા.
- હિજાબની સાથે સામાજિક મક્સદ માટે ભેગા થવાની જગ્યા.

પહેલા પ્રકારની જગ્યા એ છે કે જ્યાં મહેરમો અને નામહેરમો એટલા માટે ભેગા થાય છે કે ત્યાં લોકોનું આવવું જરૂરી છે. દા.ત., જ્યારે બસમાં અથવા ટ્રેનમાં મહેરમ અને નામહેરમ લોકો ભેગા થાય તો તેઓ કોઈ સામાજિક મક્સદ માટે ભેગાં થયાં નથી, પરંતુ સંજોગવશાત્ ભેગાં થયાં છે. શરીઅતની હદોમાં આવી ભેગા થવાની જગ્યાઓ જઈએ છે.

બીજા પ્રકારની જગ્યાઓમાં એવી જગ્યાઓ આવે છે કે જ્યાં મહેરમ અને નામહેરમ લોકો સાધારણ સામાજિક મક્સદો માટે ભેગાં થતાં હોય છે. આ પ્રકાર ત્રીજા પ્રકાર કરતાં વધારે વિસ્તૃત છે. દા.ત., તેમાં નોકરિયાત વર્ગનું ભેગા થવું પણ આવી જાય છે. આવા પ્રકારની જગ્યાઓ પણ પહેલા પ્રકારની જેમ શરીરતમા જાઈઝ છે, જો હઝરત મૂસા (અ.)ના કિસ્સામાંથી કાઢેલાં તારણોને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે તો.

ત્રીજા પ્રકારની જગ્યાઓ એવી છે કે જ્યાં મહેરમો અને નામહેરમો ભેગાં થાય છે અને દરેક ભાગ લેનાર મુસલમાન પણ હોય છે અને હિજાબનું પણ ધ્યાન રાખે છે. આ પ્રકારની જગ્યા સૌથી વિવાદાસ્પદ જગ્યા છે અને નજીકના ભવિષ્યમાં તમારો સામનો આવી પરિસ્થિતિઓથી થવાનો જ છે.

આ પ્રકારની જગ્યા જાઈઝ છે કે નાજાઈઝ તે જાણવા માટે નીચે મુજબની વાતોનું ધ્યાન રાખો :

- જ્યાં સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોને જુદા પાડી દેવાથી પણ ત્યાં આવવાનો મક્સદ પૂરો થઈ જતો હોય તો તેવી જગ્યાએ સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોને જુદા જુદા જ રાખવાં, ભેગાં થવા દેવાં નહીં.
- અને જ્યાં સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોને જુદા રાખવાથી ત્યાં આવવાનો મક્સદ પૂરો ન થાય ત્યાં તેમને હિજાબ અને સભ્ય વર્તનની શરતે ભેગાં થવા દેવાં.

મજલિસ :

મજલિસ એવી જગ્યા છે કે જ્યાં મજલિસ પઢનાર મજલિસ પઢે છે અને બીજા બધા સાંભળે છે એટલે લોકોની આપસમાં વાતચીત થતી નથી.

મજલિસોમાં સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને જુદા જુદા બેસાડવાથી પણ મજલિસનો મક્સદ પૂરો થઈ જાય છે, માટે ત્યાં સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને ભેગા કરવાની કોઈ જરૂર નથી.

લેક્ચરો :

લેક્ચરમાં શરૂઆતમાં લેક્ચર આપનાર બોલે છે, પરંતુ લેક્ચરના અંતમાં સવાલ જવાબ શરૂ થાય છે.

આવા પ્રકારના કાર્યક્રમમાં સ્ત્રીઓ અને પુરુષો બન્ને માટે જરૂરી છે કે લેક્ચર આપનારની સામે રહે અને સવાલ જવાબમાં ભાગ લે, પરંતુ જે લોકો ફક્ત સાંભળવા આવ્યા છે તેઓ લેક્ચર આપનારની સામે હોય એ જરૂરી નથી, માટે ફક્ત સાંભળવા માટે આવનાર લોકોમાં સ્ત્રીઓ અને પુરુષો વચ્ચેથી પડદો હટાવી દેવો જરૂરી નથી.

મદ્રેસાના ક્લાસ :

શિક્ષણમાં શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે વિચારોની ઘણી આપ લે થાય છે અને કેટલીક વાર વિદ્યાર્થીઓમાં આપસમાં પણ વિચારોની આપ લે થતી હોય છે, માટે જો એવી પરિસ્થિતિ સર્જાય કે વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓ માટે બે જુદા જુદા ક્લાસ ન થઈ શકતા હોય તો વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓની વચ્ચે પડદો મૂકી દેવાથી બન્નેને સાથે શિક્ષણ આપવાનો મક્કસદ પૂરો નહીં થાય, માટે એવી જગ્યાએ વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓ સાથે બેસે તેમાં કોઈ વાંધો નથી, પરંતુ શિક્ષકે ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓ જુદી જુદી બેન્ચ ઉપર બેઠાં હોય અને બન્ને વચ્ચે અસભ્ય વર્તન ન થતું હોય. આવા ક્લાસમાં હિજાબનું પૂરું ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

સેમિનાર અને વર્કશોપ :

ક્લાસની જેમ જ અહીં પણ ભાગ લેનારા વચ્ચે વિચારોની આપ લેની જરૂર પડતી હોય છે, માટે ક્લાસની શરતો અહીં પણ લાગુ પડે છે કે પૂરા હિજાબની સાથે લોકો ભેગાં થાય.

લગ્ન સમારંભ અને રિસેપ્શન :

લગ્ન સમારંભ તેમજ રિસેપ્શનોમાં લોકો સજીવજીને આવતાં હોય છે અને ઘણી સ્ત્રીઓ કોસ્મેટીક્સ અને મેકઅપનો ઉપયોગ કરતી હોય છે. આવા સમારંભમાં ભાગ લેનારાઓમાં કોઈ

પણ શિક્ષણના વિષયો ઉપર કે ગેરસામાજિક વિષયો પર ચર્ચા કરવાની જરૂર રહેતી નથી, જેવી કે મદ્રેસાઓમાં કે સેમિનારોમાં હોય છે.

વધુમાં વચ્ચે પડદો મૂકી દેવાથી પણ સમારંભનો મક્સદ પૂરો થઈ જશે, માટે આવી જગ્યાઓએ સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો ભેગાં થાય તે યોગ્ય નથી. નામહેરમ સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોને એક જ દસ્તરખ્વાન ઉપર બેસાડવાથી ખરેખર નાજઈઝ સંબંધોના અને એકબીજા ઉપર હરામ રીતે દ્રષ્ટિ કરવાના મોકા વધી જતા હોય છે, માટે આવા સમારંભમાં અત્યંત જરૂરી છે કે સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોને જુદા જુદા બેસાડવામાં આવે.

એવા પ્રસંગોમાં કેવી રીતે ભાગ લેવો :

પ્રસંગ	પ્રવક્તા અને શ્રોતા વચ્ચે વિચારવિમર્શ	ભાગ લેનારાઓમાં આપસમાં વિચારવિમર્શ	પડદો
મજલિસ	ના	ના	પૂરો
લેક્ચર	હા	ના	આંશિક
મદ્રેસાના ક્લાસ	હા	હા	ફક્ત હિજાબ
સેમિનાર	હા	હા	ફક્ત હિજાબ
લગ્ન સમારંભ અને રિસેપ્શન	ના	ના	પૂરો

નોંધ : જો કે પરિસ્થિતિ જુદી હોય છે, માટે આ નિયમોનો અમલ તમારે પરિસ્થિતિ અનુસાર કરવાનો રહેશે. ઉપરોક્ત દાખલાઓ ફક્ત માર્ગદર્શન માટે છે.

પોર્નોગ્રાફી (Pornography) (અશ્લીલ અને બિભત્સ સાહિત્ય) :

પોર્નોગ્રાફી એટલે ફક્ત વાસનાઓને ઉત્તેજિત કરવા માટે લોકોને બિભત્સ રીતે દેખાડવા. આજના સમાજમાં પોર્નોગ્રાફી જુદા જુદા માધ્યમોથી સહેલાઈથી મળી રહે છે, જેવા કે અખબારો અને પત્રિકાઓ, ટીવી, ડીવીડી, ઇન્ટરનેટ અને એટલે સુધી કે વીડીઓ ગેમમાં પણ.

કેટલાક લોકો એવી દલીલ કરશે કે પોર્નોગ્રાફી જોવી એ તો ફક્ત મોજમજ છે અને તેનાથી શારીરિક સંબંધ સ્થાપવાથી જે સમસ્યાઓ ફેલાય છે. દા.ત., ગર્ભાવસ્થા જેવી સમસ્યાઓ નથી ફેલાતી અને વાસનાઓને સંતોષવા માટે આ સુરક્ષિત રસ્તો છે. બીજા બધા ઘણા એવી દલીલ કરશે કે પોર્નોગ્રાફી જાઈઝ ન હોવા છતાંય નામહેરમો સાથે અનૈતિક સંબંધો કરતાં તો સારી જ છે ને ? માટે આ બંધોમાં કોઈ વાંધો નથી.

ઈસ્લામમાં આ બંને દલીલો અનેક કારણોસર ખોટી છે. પહેલી તો એ છે કે દરેકની સાથે અદબ અને ઈજ્જતની સાથે વર્તન કરવાનો ઈસ્લામી હુકમ પોર્નોગ્રાફીમાં ય લાગુ પડે છે.

નામહેરમની સાથે તમે શારીરિક સંબંધ સ્થાપો કે પછી તમે એવા સંબંધોને નજરેથી નિહાળો એ બન્ને રીતે એક સમાન છે કારણ કે બન્ને જગ્યાએ તમે સામેવાળી વ્યક્તિને પોતાના સુખ માટે વાસના સંતોષવાની વસ્તુ તરીકે જોઈ રહ્યા છો.

આ વાત સૂચવે છે કે તમે તે વ્યક્તિની અદબ કરી રહ્યા નથી અને તમે તે વ્યક્તિને ઈન્સાનના દરજ્જાથી વસ્તુના દરજ્જા સુધી પહોંચાડી રહ્યા છો.

યુનિવર્સિટી ઓફ અલાબામા (University Of Alabama)ના સાયકોલોજી પ્રોફેસર ઝિલમેન (Professor Zillmann) પણ આ વાતને સમર્થન આપે છે. જેમણે પોતાના સંશોધન પછી એ હકીકત જાણી છે કે વધારે પડતી પોર્નોગ્રાફી જોવાથી જોનાર લાંબાગાળાના સંબંધો અને પારિવારિક મૂલ્યોની અદબ કરવાનું ઓછું કરી દે છે, જેના કારણે તેના પોતાના સંબંધોમાં વફાદાર રહેવાની શક્યતા અને બાળકો સાથે એક સ્થાયી પરિવારની સ્થાપના કરવાની ઈચ્છા ઘટી જાય છે.

બીજું કે પોર્નોગ્રાફીથી અનૈતિક સંબંધોની કોઈ સમસ્યાઓ કે આડ અસર પેદા થતી નથી એ વાત સાચી હોય એ જરૂરી નથી. વધુને વધુ સંશોધનો આ વાતને પુરવાર કરે છે કે પોર્નોગ્રાફીની લત પડી જાય છે.

ઈ.સ. ૨૦૦૪માં યુ.એસ.ના સેનેટે પોર્નોગ્રાફીના વિષય ઉપર એક સુનાવણી યોજી, જેમાં જાતીય આઘાતના વિષયના એક નિષ્ણાતે સેનેટે જણાવ્યું કે માણસના મગજ ઉપર પોર્નોગ્રાફી એવી જ અસર કરે છે કે જેવી હેરોઈન, કેક અથવા કોકેઈન કરે છે.

હસ્તમૈથુન :

હસ્તમૈથુન હરામ છે. હસ્તમૈથુન એટલે કૃત્રિમ રીતે પોતાને કામોત્તેજિત કરવાં કે જેથી વીર્ય નીકળે. આપણા સમાજમાં ઘણા લોકો તેને અનૈતિક શારીરિક સંબંધ કરતાં વધારે સારો વિકલ્પ માને છે, પરંતુ ઈસ્લામમાં આવું નથી અને હસ્તમૈથુનને હરામ કરવામાં આવ્યું છે.

ઈસ્લામની નજરમાં શારીરિક સંબંધ એ માનવજાતને અલ્લાહ તરફથી મળેલી એક ભેટ છે કે જેના વડે ઓલાદની પ્રાપ્તિ થાય છે અને પતિ પત્નીની મોહબ્બતમાં વધારો થાય છે.

હસ્તમૈથુન અલ્લાહે આપેલી આ ભેટનો દુરુપયોગ છે કારણ કે તેમાં સ્વાર્થ સમાયેલો છે અને સ્વાભાવિક રીતે હસ્તમૈથુન વડે સામેવાળી વ્યક્તિને મોહબ્બત વ્યક્ત કરી શકાતી નથી.

આ વાત ત્યારે જ સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે જ્યારે માણસને તેની લત પડી જાય છે.

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમારું જીવન બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : શું તમે હરામ સંબંધો, પોર્નોગ્રાફી અથવા હસ્તમૈથુન તરફ લલચાઓ છો ? જો હા, તો સવાલ 2 નો જવાબ આપો નહીંતર સવાલ 3 નો જવાબ આપો.

સવાલ 2 : તમે હરામ સંબંધો, પોર્નોગ્રાફી અથવા હસ્તમૈથુન માટે શા માટે લલચાઈ જાઓ છો ?

- રિલેક્સેશન (હળવાશ માટે).
- ઈચ્છાપૂર્તિ માટે.
- મિત્રોના દબાણ હેઠળ અથવા સામાજિક કારણોસર.
- કોઈ પણ અન્ય કારણથી.

સવાલ 3 : જો તમારી અંદર આવી પ્રવૃત્તિઓ માટે લલચાઈ ન જવાની શક્તિ છે તો પછી તમે તમારી આ શક્તિને જીવનના કયા કયા અન્ય ક્ષેત્રોમાં વાપરી શકો છો ? અને તેનાથી તમને કયો ફાયદો થશે ?

સવાલ 4 : જો તમે આવી પ્રવૃત્તિઓ માટે લલચાઈ જતા હો તો સવાલ 2 ના તમારા જવાબોને ધ્યાનમાં લો અને વિચારો કે તમારા માટે એ જ સુખ પ્રાપ્ત કરવાના હલાલ રસ્તા કયા કયા છે ? અથવા તો આવી પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવાના રસ્તા કયા કયા છે ?

મુદ્દરિસોને સૂચના :

- આ બધા પ્રશ્નો અંગત પ્રશ્નો છે, માટે વિદ્યાર્થીઓને એમ કહેવું જોઈએ નહીં કે તમારા જવાબ બીજા વિદ્યાર્થીઓ સાથે સરખાવી જુઓ કારણ કે બીજાઓ સાથે સરખામણી કરવાથી તેમને પોતાની શક્તિને આંકવામાં અડચણ થશે અને તેમને પોતાના વિષે નવી વાતો ઓછી જાણવા મળશે.
- ઉપરોક્ત સ્વાધ્યાયનો સૌથી મહત્વપૂર્ણ મક્સદ એ છે કે વિદ્યાર્થીઓને સવાલ રનો જવાબ આપીને ખબર પડે કે તેઓ આવી પ્રવૃત્તિઓ શા માટે કરે છે ? તેના કારણોની સમજ તેમને જેટલી વધારે પડશે તેટલી સહેલાઈથી તેઓ સવાલ ઝના જવાબ આપી શકશે.

સબક 10 : વિભાગ 3 : બીજાઓ જોડે સંબંધ - માબાપના હક

આ પહેલાં આપણે માબાપનું મહત્વ, માબાપની અદબ અને માબાપ પ્રત્યે રહેમદિલીની ચર્ચા કરી ચૂક્યા છીએ. આ બધા વિષયો અત્યંત જરૂરી અને મહત્વપૂર્ણ છે, પરંતુ હવે આપણે ખાસ તરુણો (ટીનેજર્સ) અને તેમના માબાપ વચ્ચેના સંબંધોની ચર્ચા કરીશું.

સૌથી પહેલી સમસ્યા કે જેનો સામનો આપણે કરવો પડશે તે એ કે કેવી રીતે પશ્ચિમી સંસ્કૃતિએ માબાપ અને પરિવારના દરજ્જાને ઘટાડી દીધો છે. માબાપને ઘરેલું અને હાંસિયા ઉપર રહેલા (અબૂજ) ગણવામાં આવે છે એટલે કે :

- આધુનિક બાબતોમાં જેમને સમજણ ન પડતી હોય તે.
- જૂની ફેશનથી વળગી રહેલા.
- અપ્રભાવશાળી.
- જેમને સાથે રાખવામાં શરમિદગી થાય તેવા.
- વાસ્તવિક દુનિયાની જેમને ખબર ન પડતી હોય તેવા.

જ્યારે સમાજ માબાપને આવી નકારાત્મક દ્રષ્ટિથી જોતો હોય ત્યારે માબાપની અદબ કરવી, તેમનું આજ્ઞાપાલન કરવું અને તેમનાથી રહેમદિલીભર્યું વર્તન કરવું ઘણું જ મુશ્કેલ થઈ જાય છે.

જો કે માબાપ પ્રત્યે આવા અસંતુલિત વિચાર અને તેમની આવી નકારાત્મક પ્રસ્તુતિ હોવા છતાં ચાલો આપણે ઈસ્લામી દ્રષ્ટિકોણ વડે તેમની કિંમત અને તેમના હકને સમજવાની કોશિશ કરીએ.

હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)ની ‘રિસાલતુલ હુકૂક’ (અધિકારોની પત્રિકા)નો અભ્યાસ કરવાથી પિતા અને માતા બન્નેના હકો વિષે ખૂબ જ સારી સમજ પડે છે.

પિતાના હક :

આ તમારા પિતાનો હક છે કે તમે જાણી લો કે, “તે તમારું મૂળ છે અને તમે તેમની ડાળી છો અને એ કે તેમના વગર તમારું અસ્તિત્વ જ ન હોત, માટે જ્યારે પણ તમે પોતાની અંદર કોઈ સારાઈ પામો તો યાદ રાખો કે તે (અલ્લાહની) નેઅમત તમારા સુધી પહોંચાડવાનો વસીલો તમારા પિતા છે અને અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરો અને એવી જ રીતે તમારા પિતાનો શુક્ર માનો કે કોઈ શક્તિ નથી સિવાય અલ્લાહની.”

ઉપરોક્ત વાક્યની શક્તિ અદ્ભુત છે. પિતા વિષેના પશ્ચિમી દ્રષ્ટિકોણ કે જૂની પેઢીના અને જૂનવાણી વિચારના છે તેનાથી ઊલટું અહીં અનેક મુદ્દાઓ સમજાવવામાં આવ્યા છે :

પિતા અને ઓલાદ વચ્ચેનો સંબંધ મૂળ અને ડાળી જેવો જ છે. ડાળીને મૂળ દેખાતું નથી કારણ કે તે સપાટીની નીચે હોય છે, પરંતુ મૂળ ડાળી માટે પોષણ અને પાણી ભેગા કરવામાં અને ડાળી

સુધી પહોંચાડવામાં વ્યસ્ત રહે છે કે જેથી ડાળી ઊગી શકે અને વધુને વધુ ઊંચાઈ સુધી જઈ શકે. મજબૂત મૂળ ઝાડને પણ મજબૂતાઈ આપે છે અને જ્યારે પવન ઝાડને ઉડાડી દેવાની કોશિશ કરે છે ત્યારે તેને અડીખમ રાખે છે.

આપણે આપણા પિતાની મહેનત જોઈ શકતા નથી કે આપણી ગેરહાજરીમાં તેમણે કેટલી બધી મહેનત કરી છે, પરંતુ હકીકત એ છે કે જ્યારે બાહ્ય દબાણ પરિવાર રૂપી ઝાડને ઉખેડી નાખવાની કોશિશ કરે છે ત્યારે પિતા જ બાળક અને પરિવારને મજબૂત સહારો આપીને તેમને જમીનથી જોડેલા રાખે છે.

2. તમારું અસ્તિત્વ તમારા પિતાના કારણે છે, માટે જો તમારું અસ્તિત્વ જ ન હોત તો તમે જે પણ પ્રકારે જે પણ સિધ્ધિઓ મેળવી શક્યા છો તે બધી સિધ્ધિઓ અશક્ય હોત એટલે જો તમારે તમારા જીવનમાં સફળતા માટે સંઘર્ષ કરવો પડ્યો હોય તો પણ તમે જાણી લો કે તમારી સફળતામાં તમારા પિતાએ અત્યંત જરૂરી ભાગ ભજવ્યો છે અને તેની કિંમત ક્યારેય પણ ઓછી ન આંકો.

3. મોટા ભાગે ઓલાદ એમ સમજતી હોય છે કે અમારી સફળતા અમે પોતે પ્રાપ્ત કરી છે. તેમને કદાચ લાગતું હોય કે મારા પિતા તો ભણ્યા જ નથી, મેં બોર્ડની પરીક્ષા માટે અને કોલેજ માટે

મહેનત કરી છે. આ તો મારી મહેનત છે. મારા પિતાને તો કંઈ જ ખબર પડતી નથી. આ વાત કદાચ સાચી પણ હોય, પરંતુ અલ્લાહને તો ચોક્કસ ખબર હશે ને ! હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) સમજાવે છે કે, “મોટા ભાગે અલ્લાહ ઓલાદની હિદાયત કરે છે, તેમના ઉપર રહેમત વરસાવે છે અને તેમને નેઅમતો આપે છે કે તેઓ આગળ વધે અને પ્રગતિ કરે. તે પિતાની દુઆઓ અથવા તેમની નેકીઓના કારણે જ છે.”

આપણે અભિમાનથી દૂર રહેવું જોઈએ કારણ કે અલ્લાહ આપણને અનેક વાર કોઈ વિશેષ ગુણ અથવા ક્ષમતા તેની રહેમત તરીકે બક્ષે છે જેનું મુખ્ય કારણ પિતા જ હોય છે.

4. તમારે હંમેશાં તમારી પ્રગતિ અને સિધ્ધિઓ માટે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરતા રહેવાનો છે અને સાથે સાથે તમારી સફળતાની પાછળ રહેલી તમારા પિતાની મહેનતનો પણ આભાર માનવાનો છે તમે તેને સમજી ન શકતા હો તો પણ.

જ્યારે તમે આવી રીતે તમારા પિતા વિષે વિચાર ધરાવતા થઈ જશો અને તેમની અદબ જાળવવા લાગશો તો તેમના પ્રત્યેના ઈસ્લામી અખ્લાક તમને સ્વભાવિક રીતે આવડી જશે. જ્યારે તમારા પિતા રૂમમાં દાખલ થાય તો તમારે યાદ રાખીને ઊભા થવાની જરૂર નહીં પડે કારણ કે તેમની

અદબ અને આભાર તમને આપમેળે ઊભા કરી દેશે કારણ કે જો તમારા પિતા ઊભા હશે તો તમને બેઠા રહેવાનું મન જ નહીં થાય.

જ્યારે તમારા પિતા વાતચીત કરી રહ્યા હશે તો તમે આપમેળે ધીમા અવાજથી બોલશો અને તેમની વાત પૂરી કરવા દેશો. તમને તેમની વાત કાપવાનું અને મોટા અવાજે બોલવાનું મન જ નહીં થાય.

માતાના હક :

આ તમારી માતાનો હક છે કે તેમણે તમને એવી રીતે (હમલમાં) ઊઠાવ્યા કે જેવી રીતે કોઈ કોઈને ઊઠાવતું નથી અને તમને તેમના દિલનાં ફળ ખવડાવ્યાં કે જે કોઈ પણ કોઈને ખવડાવતું નથી અને તેમના કાન, આંખો, હાથ, પગ, વાળ, અવયવો અને તેમના સર્વેસર્વો અસ્તિત્વ વડે ખુશી ખુશી, હસતાં હસતાં અને ચોક્કસાઈથી તમારી રક્ષા કરી. તે બધી ચિંતાઓ, પીડાઓ, મુશ્કેલીઓ અને દુઃખ, સબરની સાથે સહન કરતાં હતાં એટલે સુધી કે અલ્લાહના હાથે તમને તેમનાથી વિખૂટા કરીને આ દુનિયામાં લાવી દીધા.

તે પછી તે પોતાની ભૂખને ભૂલીને તમને ખોરાક આપતાં હતાં. તેમની પાસે કપડાં ન હોય તો પણ તમને કપડાં પહેરાવતાં હતાં. પોતાની તરસને ભૂલીને તમને દૂધ અને પાણી પાતાં હતાં.

તડકાને સહન કરીને તમને છાંયડામાં રાખતાં હતાં. મુશ્કેલીઓ સહન કરીને તમને આરામ આપતાં હતાં. પોતે જાગીને તમને સૂવડાવી દેતાં હતાં.

તેમનું ગર્ભાશય તમારું ઠેકાણું હતું. તેમનો ખોળો તમારો આશ્રય હતો અને તેમની છાતી તમને પોષણ આપતી હતી અને તેમનું આખું અસ્તિત્વ તમારી સુરક્ષા હતી. આ તે હતાં, તમે ન હતા કે જે આ દુનિયાની ગરમી અને ઠંડી તમારી સુરક્ષા માટે સહન કરી રહ્યા હતા, માટે તમારે આવી જ રીતે તેમનો આભાર માનવાનો છે અને અલ્લાહની મદદ અને સહાયતા વગર તમે આવું નહીં કરી શકો.

1. શું તમે એહસાસ કરી શકો છો કે એક માતા માટે બાળકને નવ મહિના હમલમાં રાખવાનો અર્થ શું હોય છે ? થોડોક વિચાર કરી જુઓ ! એક જીવતું, વિચારતું બાળક, એક ધબકતું દિલ, વિકાસ પામતું શરીર તેને દરેક પ્રકારે માતાના શરીર વડે પોષણ અપાય છે. ખોરાક આપીને, પ્રાણવાયુ આપીને અને એટલે સુધી કે શરીરનો બગાડ સાફ કરીને સાથે સાથે માતા બાળકના રક્ષણ માટે હમલમાં તેને પ્રવાહીની ગાદી પૂરી પાડે છે.

હમલની અંદર બાળકની સાથે માતા દરેક ભાવનાની આપ લે કરે છે અને બન્ને એકબીજાના ધબકારા સાંભળતાં હોય છે જાણે કે બે રૂલ આપસમાં હળી મળી જાય છે.

જો આપણે થોડી જ વાર માટે ચિંતન કરી શકીએ તો આપણને સમજ પડવા લાગશે કે ખરેખર શા માટે “માતાના કદમની નીચે જન્નત” આવેલી છે.

જન્મ પછી પણ આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણને ખવડાવવા માટે, સૂવાડી દેવા માટે અને આપણા શરીરને ગરમ રાખવા માટે માતા કેટલી બધી કુરબાનીઓ આપે છે ? આપણે આપણી માતાને એટલાં બધાં દુઃખ આપ્યાં, આપણે તેમની એટલી બધી ઊંઘ છીનવી લીધી, આપણે પેટ ભરીને જમી લીધા પછી તેમને એટલાં થકાવી દીધાં, જ્યારે આપણે બીમાર હતા ત્યારે આપણે તેમને કેટલી બધી ચિંતાઓમાં નાખી દીધાં અને આવી બીજી ઘણી વાતો પણ યાદ રાખવી જોઈએ.

2. જો તમે તમારા પિતાને તમારું મૂળ માનો તો તમારી માતાને તમારે એવા સૂર્યનો પ્રકાશ માનવો જોઈએ કે જેણે તમને તમારા હાથ ફેલાવવાની હિંમત આપી, એવો વરસાદ સમજવો જોઈએ કે જેણે તમને ભીના રાખ્યા અને પાણી પીવામાં મદદ કરી, એવો પવન સમજવો જોઈએ કે જેણે તમારા વાળ લહેરાવ્યા અને એવું ઘર સમજવું જોઈએ કે જેણે તમને ખતરાથી સુરક્ષિત રાખ્યા.

જ્યારે આપણે આટલું સમજી લઈશું તો પછી આપણે ક્યારેય પણ આપણી માતા સાથે અત્યાચાર નહીં કરી શકીએ અને તેમનું અપમાન નહીં કરી શકીએ. આપણે જ્યારે પણ તેમને જોઈશું તો આપણને યાદ આવી જશે કે આજે આપણે જે કાંઈ છીએ તે તેમની જ મહેનતના કારણે છીએ અને આપણે તેમનું કર્ઝ ક્યારેય પણ ઊતારી શકીશું નહીં.

માબાપ અને બાળકો વચ્ચે પેદા થતી સમસ્યાઓનું વિશ્લેષણ :

બાળકો માબાપની અદબ જાળવતાં નથી :

જ્યારે બાળક માબાપના હક અને તેમના પ્રત્યે પોતાની ફરજને નહીં સમજે અને માબાપે તેના માટે જેટલું કર્યું છે તેની કિંમત નહીં જાણે તો પછી તે માબાપની અદબ નહીં કરે.

હંમેશાં યાદ રાખો કે તમારાં માબાપે તમારા માટે જ્યારે તમે નાના અને નિઃસહાય હતા ત્યારે શું કર્યું છે. આટલું યાદ રાખી લેવાથી જ તમે આખું જીવન માબાપની અદબ જાળવશો.

બાળકો માબાપ ઉપર અત્યાચાર કરે છે :

ઘણા બધા દેશોમાં તરુણાવસ્થા સંબંધિત હિંસાએ લોકોને ભયભીત કરી દીધા છે. નિષ્ણાત લોકો અંદાજ લગાવી શકતા જ નથી કે કેટલા બધા તરુણ છોકરા છોકરીઓ માબાપ સામે હિંસા કરતા

હશે. મોટા ભાગના માબાપ પોતાના બાળકોના અત્યાચારનો પોલિસ રિપોર્ટ શરમિંદગીના કારણે કરાવતા જ નથી.

એક સંશોધનના તારણ મુજબ ત્રણ વર્ષથી લઈને સત્તર વર્ષ સુધીના ત્રીજા ભાગના બાળકો દર વર્ષે માબાપને શારીરિક ઈજા પહોંચાડતાં હોય છે. આ સંશોધન પ્રમાણે કેફી દ્રવ્યો અને શરાબનું સેવન માબાપ પ્રત્યેની હિંસાનું પ્રમુખ કારણ છે.

આ વર્તનને બેકાબૂ બનેલો ગુસ્સો કહી શકાય અને આવું સામાન્ય રીતે કેફી દ્રવ્યો કે શરાબના કારણે થતું હોય છે.

મેં તો તેમને કીધું નહોતું કે મને જન્મ આપે. તેમણે પોતાની મરજીથી મને જન્મ આપ્યો. હવે મારી મારા માબાપ પ્રત્યે કોઈ જવાબદારી રહેતી નથી :

આજની દુનિયાના સ્વાર્થીપણાનું આ અસલ ઉદાહરણ છે. જન્મ તો અલ્લાહની નેઅમત છે કારણ કે દુનિયામાં જીવીને જન્નતમાં દાખલ થવાની તક મળે એ તો જાણે એવું છે કે આપણને લોટરીની ટિકિટ પણ આપી દેવામાં આવી હોય અને એમ પણ કહી દેવામાં આવ્યું હોય કે તમારા જ નંબરની ટિકિટને ઈનામ લાગવાનું છે. અલ્લાહે તમને જન્મ આપ્યો છે અને તમારા માબાપ તમને દુનિયા સુધી પહોંચાડવા માટે અલ્લાહનો વસીલો હતા.

આપણી સાથે ઘટતી દરેક ઘટના અને આપણને થતા દરેક અનુભવ માટે આપણે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરવો જોઈએ અને જેમને અલ્લાહે પોતાનો હુકમ પૂરો કરવા માટે વસીલો બનાવ્યો છે તેવાં આપણાં માબાપનો આભાર માનવો જોઈએ.

માબાપના હક વિષેની સૂચના :

- માબાપને અધિકાર છે કે કુરઆનના હુકમ પ્રમાણે તેમને બાળકોની મોહબ્બત, અદબ અને લાડ પ્યાર મળે.
- માબાપને અધિકાર છે કે કુરઆનના હુકમ પ્રમાણે અને રસૂલલ્લાહ (સ.)ની સુન્નત પ્રમાણે બાળકોને શિક્ષણ આપે અને તેમની અંદર શિસ્ત પેદા કરે.
- માબાપને અધિકાર છે કે બાળકોને લગતી વધુને વધુ જાણકારી પ્રાપ્ત કરે અને તેમના ઉપર ખોટી અસર પાડતી ખરાબ સોહબતો ઉપર નજર રાખે.
- માબાપને અધિકાર છે કે બાળકોની ગેરવાજબી માગણીઓ પૂરી કરવાનો ઇન્કાર કરી દે.

ચર્ચા માટે કેટલીક હદીસો :

- રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જેણે પોતાના માબાપને રાજી કર્યા તેણે ખરેખર અલ્લાહને રાજી કર્યો અને જેણે પોતાના માબાપને નારાજ કર્યા તેણે ખરેખર અલ્લાહને નારાજ કર્યો.”

- રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે નેક બાળક પોતાના માબાપ તરફ રહેમત અને મોહબ્બતની નજર કરશે તેને દરેક નજર માટે એક એક કબૂલ થયેલી હજનો સવાબ મળશે.” લોકોએ રસૂલલ્લાહ (સ.)ને પૂછ્યું, “યા રસૂલલ્લાહ ! જો તે દરરોજ તેમની તરફ ૧૦૦ વાર નજર કરે તો પણ ?” રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જવાબ આપ્યો, “હા ! અલ્લાહ રહમાન અને રહીમ છે.”

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમારા જીવનને બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : એવા સમયને યાદ કરો કે જ્યારે તમારો તમારા માબાપમાંથી કોઈ એકની અથવા બન્નેની સાથે ઝઘડો થયો હોય.

- તમને કેવું લાગ્યું હતું ? દા.ત., તમે ગુસ્સામાં હતા, દુઃખી હતા. તમને એમ લાગ્યું હતું કે તમારી સાથે અન્યાય થયો છે, વગેરે.
- તમે કેવી રીતે વાતચીત કરી હતી ? મોટા અવાજમાં, ઉધ્ધતાઈપૂર્વક, સભ્યતાથી કે શરીરના હાવભાવથી, વગેરે.
- તમે જો તમારા માબાપની સાથે વાત કરતાં પોતાને જોઈ શકત તો તમે તમારું વર્તન કેવી રીતે કરત ?
- તમને શું લાગે છે કે તમારા માબાપને કેવું લાગ્યું હશે ?

- હવે તમે વિચાર કરો છો તો શું તમને એવું લાગે છે કે તમે તમારી ભાવનાઓને વધારે સારી રીતે અને બહેતર અખ્લાકની સાથે પણ રજૂ કરી શક્યા હોત ?

સવાલ 2 : ઉપરોક્ત સ્વાધ્યાયના આધારે તમને તમારા વિષે શું નવું જાણવાનું મળ્યું ?

સવાલ 3 : એવા સમયને યાદ કરો કે જ્યારે તમે તમારા માબાપની નાફરમાની કરી હોય.

- તમે શા માટે નાફરમાની કરી ?
- તમને શું લાગે છે કે તમારા માબાપે એ ફરમાન શા માટે કર્યું હશે ?

સવાલ 4 : સવાલ ૧માં તમારા અનુભવ જેવો અનુભવ તમારો મિત્ર તમને સંભળાવે અને કહે કે તેને માબાપની સાથે વાતચીત કરવામાં મુશ્કેલી પડે છે તો એક મુસલમાન તરીકે તમે તેને કેવી સલાહ આપશો ?

સબક 11 : વિભાગ 3 : બીજાઓ જોડે સંબંધ - પશ્ચિમી દેશોમાં મુસલમાનોની જવાબદારી

પારંપરિક રીતે ઈસ્લામ પૂર્વનો મઝહબ કહેવાય છે. મુસલમાનો કાં તો અરબ કે પછી ભારતીય મૂળના હતા અને શરૂઆતના આધુનિક ઇતિહાસ દરમિયાન ઈસ્લામને પશ્ચિમી ઈસાઈ મૂલ્યો સામે ખતરા તરીકે ગણવામાં આવતો હતો.

હકીકત તો એ છે કે ઈસ્લામ અને ઈસાઈ મઝહબનો સંબંધ ભાઈ ભાઈનો સંબંધ છે અને બન્ને મઝહબોમાં તફાવત કરતાં સમાનતા વધારે છે. મુસલમાનો કોઈ એક રંગ, વિસ્તાર કે કબીલામાં સીમિત રહ્યા નથી.

બીજો મહત્વનો મુદ્દો એ છે કે ધીમે ધીમે જેમ જેમ પશ્ચિમી દુનિયા વધુને વધુ ભૌતિકતાવાદમાં ઓતપ્રોત થતી જાય છે તેમ તેમ લોકોના જીવનમાંથી મઝહબ ચુપચાપ બહાર નીકળતો જાય છે. ઈસાઈ મૂલ્યો જાણે કે ભૂતકાળની યાદ તરીકે જ રહી ગયાં હોય અને શારીરિક અને ભૌતિક સમૃદ્ધિ નાના ગાળાના અને ક્ષણભંગુર સુખ અને દેશની સરકારોનું લોકોની ઈચ્છાઓના તાબે થઈ જવું કે જેને મોજમજા કરવાનો અધિકાર તરીકે ઓળખાય છે તેની સામે કોઈ પણ મઝહબ ઉપર અમલ કરવો વધુને વધુ મુશ્કેલ બનતો જાય છે.

જેમ જેમ જમાનો અને દરેક પેઢી ઉપર પડતા પ્રભાવ બદલાતા જાય છે તેમ તેમ નીચેની હદીસને સમજી લેવી ખૂબ જ મહત્વનું થતું જાય છે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમારી ઓલાદને તમારા જેવી બનાવવા માટે બળજબરી ન કરો કારણ કે તેઓ ખરેખર એક અન્ય જમાના માટે પેદા કરવામાં આવ્યાં છે.”

જો આપણે આ હદીસ ઉપર વિચાર કરીએ તો આ હદીસ માબાપને (અને સમાજને) બાળકોના ઉછેર વિષે બે સૂચન કરે છે, તે આ પ્રમાણે છે :

- એક પેઢીથી બીજી પેઢી આવતાં લોકોનું વર્તન બદલાય છે તે વાત યાદ રાખવી.
- જે જમાનામાં બાળકો ઉછેર પામી રહ્યાં છે તે જમાના તરફ નજર રાખવી.

પશ્ચિમી દેશોમાં વસતા મુસલમાનોનમાં ઘણાં બધાં માબાપ એવાં છે કે જે પૂર્વ આફ્રિકામાં કે ભારતમાં કે પાકિસ્તાનમાં (એટલે કે પૂર્વમાં) જન્મ્યાં હતાં અને પાછળથી યુ.કે. અથવા યુરોપ અથવા ઉત્તરીય અમેરિકા (એટલે કે પશ્ચિમમાં) આવ્યાં.

આટલું સમજી લીધા પછી ચાલો, આપણે પૂર્વ અને પશ્ચિમના કેટલાક મહત્વના તફાવત કે જેના કારણે બાળકોનો ઉછેર કરવાની રીત અને લોકોનું વર્તન બદલાય છે તેના વિષે જાણીએ :

- પોતાના પ્રત્યે જવાબદારી (વ્યક્તિગત વિકાસ)
- કોમ પ્રત્યે જવાબદારી (રાજકારણ, વગેરે)

પેઢીઓ વચ્ચે ભૌગોલિક તફાવત :

સવાલ : પૂર્વના દેશોમાં આપણો સમાજ પ્રબળ અને પ્રભાવશાળી હતો. આપણે સરકારી નિર્ણયો ઉપર પ્રભાવ પાડી શકતા હતા. આપણે જે કાર્ય કરવા હોય જેવા કે જુલૂસ કાઢવું, મચ્છતને દફન કરવી, આપણી કોમને અનુરૂપ કાયદાઓ ઘડાવવા, વગેરે. તેમાં આપણને વધારે સત્તા અને આઝાદી મળતી હતી.

જવાબ : પશ્ચિમી દેશોમાં આપણે રાજકીય રીતે આપણી કોમના સ્તરે વધારે સક્રિય થવું પડશે કે જેથી આપણે આપણી કિસ્મત બદલવાનો પ્રયાસ કરી શકીએ. અહીં આપણે વ્યક્તિગત ઓળખાણ વડે કામ ન કરાવી શકીએ. આપણે સ્થાનિક કાઉન્સિલોમાં, સ્કૂલોમાં અને લોકશાહીની પ્રક્રિયામાં સક્રિય થવું પડશે કે જેથી આપણી કોમનો અવાજ સંભળાય અને આપણે સ્થાનિક સરકારના ફેંસલાઓને આપણને મદદરૂપ થાય તેવા કરાવી શકીએ.

સવાલ : પૂર્વના દેશોમાં કોમ પાસે એક અન્ય પ્રકારની દોલત હતી. પૈસા સિવાય પણ આપણે મોટી મોટી જમીનો ખરીદીને મસ્જિદો, ઇમામવાડાઓ, ખેલકૂદના મેદાન અને બગીચાઓ બનાવી શકતા હતા.

જવાબ : પશ્ચિમી દેશોમાં આપણે કોમ તરીકે એક થવું પડશે કે જેથી આપણે આપણા યુવાવર્ગને એ જ બધી ખેલકૂદની અને પ્રવૃત્તિઓની સુવિધાઓ પૂરી પાડી શકીએ. આપણે બધા જાણીએ છીએ કે યુવાવર્ગમાં એક ખાસ શક્તિ હોય છે કે જેનો નિકાલ કરવો જરૂરી હોય છે. જો આપણે રમતગમતને યુવાવર્ગની શક્તિ, ઉગ્રતા, વગેરેનો નિકાલ કરવા માટે ઉપયોગમાં ન લઈએ તો યુવાવર્ગ આપમેળે કોમના માર્ગદર્શનથી બહાર જઈને તે શક્તિનો નિકાલ કરવાનો રસ્તો શોધી લેશે, જેના કારણે તે ક્લબમાં જવા લાગશે, સહેલ સપાટા કરશે અને ખૂબ જ નાની ઉંમરમાં ગેરમુસ્લિમોના સંપર્કમાં આવી જશે, જેના કારણે તેમની અંદર ગેરઈસ્લામી મૂલ્યો આવી જવાનો ભય હશે.

સવાલ : પૂર્વના દેશોમાં આપણી કોમમાં નિકટતા વધારે હતી અને એકતા પણ વધારે હતી. બાળકોને પોતાનું ઘર છોડીને અને મદ્રેસાઓ છોડીને દૂર દૂર પ્રવાસે જવાની શક્યતાઓ ઓછી હતી. બીજું કે જ્યાં પણ એક મોટું શહેર હોય ત્યાં આપણી નાનકડી જમાત હતી, જેના કારણે જ્યારે પણ આપણાં જ બાળકો ભાણવા જાય, ખેલકૂદ માટે જાય, વગેરે, તો તેમના ઉપર કોમના માણસો નજર રાખી શકતા હતા કે બાળકો ગુમરાહ ન થઈ જાય.

જવાબ : આજે સમાજના વિસ્તાર અને મુસાફરીનાં સરળ માધ્યમો જેવાં કે ટ્રેન, એરોપ્લેન, વગેરે, તેના કારણે નવયુવાનો એવી એવી જગ્યાએ જઈ શકે છે કે જ્યાં તેમના ઉપર નજર રાખનારું કોઈ ન હોય, જેના કારણે ક્લબમાં જવું, સહેલ સપાટા કરવા અને ખૂબ જ નાની ઉંમરે

ગેરમુસ્લિમોની સાથે નિકટ સંબંધ કે જેના કારણે નવયુવાનોમાં ગેરઈસ્લામી મૂલ્યો પેદા થાય તેવી મુશ્કેલીઓ જન્મે છે.

પેઢીઓ વચ્ચે જમાનાનો તફાવત :

સવાલ : પહેલાંના જમાનામાં પૂર્વ અને પશ્ચિમના સમાજોના મૂલ્યો લગભગ એક સમાન હતાં જેવાં કે વડીલો અને માબાપની અદબ અને આજના કરતાં વધારે ઈસાઈ મઝહબના નૈતિક મૂલ્યોનું પાલન, સમાજમાં મઝહબ અને નૈતિકતાનું ઊંચું સ્થાન હતું.

જવાબ : સમાજમાંથી આવાં બધાં મૂલ્યો અદ્રશ્ય થતાં જાય છે અને નૈતિકતાનું સ્થાન વધુને વધુ જટિલ કાયદાઓ લઈ રહ્યા છે. ખરા અને ખોટાનો તફાવત ભૂસાઈ ગયો છે અને એવી પરિસ્થિતિ સર્જાઈ રહી છે કે જ્યાં દરેક વસ્તુ ખરી હોય. મઝહબને જૂના જમાનાની યાદગાર ગણવામાં આવે છે કે જેનું આધુનિક ૨૧મી સદીની દુનિયામાં કોઈ કામ ન હોય.

સવાલ : પહેલાંના જમાનામાં કેફી દ્રવ્યો લેનારા, ધુમ્રપાન કરનારા, શરાબ પીનારા અને વ્યભિચાર કરનારા નવયુવાનોની સંખ્યા ઓછી હતી, પરંતુ હવે છેલ્લા ૩૦ વર્ષ દરમિયાન તેમની સંખ્યા વધતી જાય છે કે જેના કારણે આવી રીતભાતનું પ્રમાણ પહેલાં કરતાં આજે વધ્યું છે.

જવાબ : કેફી દ્રવ્યો, શરાબ, વ્યભિચાર, આ તો આજની યુવાપેઢીની ઓળખ છે અને જ્યાં સુધી કોઈ પણ નવયુવાન આવી પ્રવૃત્તિઓમાં લિપ્ત ન થઈ જાય ત્યાં સુધી તેને કંટાળાજનક જીવન જીવનારો અને વાસ્તવિક દુનિયાનો અનુભવ ન કરનારો માનવામાં આવે છે.

સવાલ : પહેલાંના જમાનામાં સમલૈંગિકતા (homosexuality) ગેરકાયદેસર હતી. પછી તે પૂર્વના દેશો હોય કે પશ્ચિમી દેશો.

જવાબ : આજે સમલૈંગિકતાને પારંપરિક પારિવારિક માળખાના વિકલ્પ તરીકે પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે અને નવી પેઢીઓને શિખવાડવામાં આવે છે, બલ્કે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે કે સમલૈંગિકતાને જીવનશૈલી તરીકે અપનાવે.

સવાલ : જૂના જમાનામાં ઇન્ટરનેટની સુવિધા સામાન્ય લોકોને મળી રહેતી ન હતી. આજે લગભગ બધી જ માહિતી (ફાયદાકારક હોય કે નુકસાનકારક) તે ઇન્ટરનેટના માધ્યમથી મળી જાય છે અને તેણે બાળકના ઉછેરના ક્ષેત્રને બદલી નાખ્યું છે.

જવાબ : આજે ઇન્ટરનેટ સહેલાઈથી મળી રહે છે અને યુવાપેઢી તેનો ઉપયોગ કરી રહી છે. માણસ જે પણ જાણકારી પ્રાપ્ત કરવા માગે તેના વિષે ઇન્ટરનેટ ઉપર કોઈકને કોઈક મંતવ્ય હશે. આવી પરિસ્થિતિમાં હક અને હિદાયતને બાતિલ અને ગુમરાહીથી જુદા કરવાની કાળજી લેવી જરૂરી છે.

સવાલ : જૂના જમાનામાં લોકોને સવાલ કરવાની આઝાદી ન હતી. નિયમોનું સખત પાલન થતું હતું અને મુશ્કેલ અથવા અટપટા સવાલોને એબ અથવા શરારતી માણસની નિશાની ગણવામાં આવતા હતા.

જવાબ : હવે જુદા જુદા સ્તરે સવાલ પૂછાય છે, સવાલ માટે પ્રોત્સાહન અપાય છે અને સવાલની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. આજે વિદ્યાર્થી સામે ફક્ત કોઈ નિયમ અથવા મંતવ્ય રજૂ કરીને તેનાથી અમલની આશા રાખી શકાય નહીં. પહેલાં વિદ્યાર્થીની સામે નિયમ અથવા મંતવ્યનું સત્ય પુરવાર કરવું પડે, તેનો ગેરફાયદો એ છે કે જ્યારે કેટલાક વિદ્યાર્થીઓને એમ લાગે છે કે શિક્ષકે સ્પષ્ટ સમજણ પાડી નથી અથવા તો વિદ્યાર્થીઓ પોતે વાતને સમજી શકતા નથી તો પછી વિદ્યાર્થીઓ નિયમને અથવા મંતવ્યને જ ખોટું કે કમજોર માની લે છે જે વાત યોગ્ય નથી.

પશ્ચિમી દુનિયામાં રહેતા મુસલમાનની મુખ્ય જવાબદારી :

પશ્ચિમી દુનિયાના જીવનનું વિશ્લેષણ કરી લીધા પછી અને તેની સરખામણી પારંપરિક પૂર્વના મઝહબના મૂલ્યોની સાથે કરી લીધા પછી ચાલો, આપણે હવે પશ્ચિમી દુનિયામાં રહેતા મુસલમાનની મુખ્ય જવાબદારીઓ વિષે ચર્ચા કરીએ :

1. સૌથી મહત્વની બાબત એ કે એવાં પગલાં ભરો કે તમારાથી અને તમારા પરિવારથી દીને ઈસ્લામ અને ઈસ્લામી મૂલ્યો છૂટી ન જાય. આ તો જાણીતી વાત છે કે પશ્ચિમી દુનિયામાં કોઈ પણ મઝહબ ઉપર અમલ કરવાની પૂરેપૂરી આઝાદી મળે છે તે છતાંય પશ્ચિમી મૂલ્યો અને સંસ્કૃતિ ઈસ્લામી (અને ઈસાઈ) મૂલ્યો ઉપર ખૂબ જ પ્રભાવ પાડે છે. આપણે તે પ્રભાવના કારણે આપણી દીનદારીને ખતમ થઈ જવા ન દઈ શકીએ.

2. આપણી જવાબદારી એ પણ છે કે આપણે રાજકીય પ્રક્રિયામાં સક્રિય થઈ જઈએ કે જેથી મુસલમાનોને લગતા પશ્ચિમી દુનિયાના રાજકીય મામલાઓમાં આપણો અવાજ સંભળાય અને આપણે રાજકીય નિર્ણયોમાં આપણો પક્ષ રજૂ કરી શકીએ અને આવી રીતે ત્યાંની નીતિઓને બહેતર બનાવી શકીએ.
3. આપણી જવાબદારી એ પણ છે કે આપણા ગેરમુસ્લિમ પાડોશીઓ વચ્ચે ઈસ્લામની એવી છાપ ઊભી કરીએ કે જેમાં ઈસ્લામી અખ્લાક દેખાતા હોય, ઈસ્લામની બીક ઓછી થતી હોય અને મોહંમદ વ આલે મોહંમદ (સ.)ની સુન્નત ઝળકતી હોય. તેનો અર્થ એ કે આપણું વર્તન, આપણી ઓળખ, આપણી રીતભાત અને આપણા વ્યવહાર દોષરહિત હોવા જોઈએ અને તેમાં ઊંચા અખ્લાક ઝળકવા જોઈએ.
4. આપણી જવાબદારી એ પણ છે કે આપણે સ્થાનિક સામાજિક પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લઈએ કે જેથી આપણે આવનારી પેઢીને ઈસ્લામી મૂલ્યોનું શિક્ષણ આપી શકીએ અને આજના આપણા વડીલો અને અગ્રણીઓનો સહારો બની શકીએ.
5. આપણી જવાબદારી એ પણ છે કે આપણે એવાં પગલાં ભરીને કે આપણા મૂળ વતનમાં વસતા આપણા સગાસંબંધીઓ અને મુસલમાનોની સામાજિક, આર્થિક અને શૈક્ષણિક પરિસ્થિતિમાં સુધાર થાય.

6. ગેરમુસ્લિમ દેશોમાં વસતા મુસલમાન તરીકે આપણી જવાબદારી એ પણ છે કે આપણે જે દેશમાં રહેતા હોઈએ તેના કાયદાઓનું પાલન કરીએ, તેમનું ઉલ્લંઘન ન કરીએ અને કોઈ બીજા માણસને તેનું ઉલ્લંઘન કરવામાં મદદ ન કરીએ.

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમારું જીવન બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : એક મુસલમાન તરીકે દેશપ્રેમનો તમે શું અર્થ કરો છો ?

સવાલ 2 : સારા મુસલમાન બનવાથી તમને સારા નાગરિક બનવામાં કેવી રીતે ફાયદો થાય છે ?

સવાલ 3 : તમે તમારા દેશના લોકોની સામે ઈસ્લામની સારી છાપ ઊભી કરવા શું કરી શકો છો ?

મુદર્સિસોને સૂચના :

આ બધા સવાલો જાણી જોઈને વિસ્તૃત વિષયવાળા રાખવામાં આવ્યા છે કે જેથી તેમના ઉપર ચર્ચા થઈ શકે, પરંતુ મૂળ લક્ષ્ય સવાલ 3 સુધી પહોંચવાનો છે કે જેમાં દરેક વિદ્યાર્થી વ્યક્તિગત રીતે ઈસ્લામની સારી છાપ ઊભી કરવા માટે પોતાનાં સૂચનો રજૂ કરી શકે.

સબક 12 : વિભાગ 4 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - શરાબ, કેફી દ્રવ્યો,

કલબમાં જવું અને જુગાર

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨, સૂરઅ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૧૮

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ^ط قُلْ فِيهِمَا أَثْمٌ كَبِيرٌ ^ط وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ
وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِمَّنْ نَّفَعِيهِمَا ^ط

(તેઓ તને પૂછે છે શરાબ અને જુગાર વિષે તું કહી દે કે તે બન્નેમાં મોટો ગુનો અને મુનાફો લોકો

માટે છે અને તે બન્નેનો ગુનો તે બન્નેના મુનાફા કરતાં વધારે મોટો છે...)

આજે યુવાવર્ગની અંદર એક મહત્વનું મૂલ્ય રહેલું છે તે છે મોજમજ (fun) પ્રાપ્ત કરવાની

ઈચ્છા. જીવન એટલે જ મોજમજ.

પણ આ મોજમજ છે શું ?

મોજમજ એટલે સારો સમય વિતાવવો. તેનો અર્થ એ પણ થઈ શકે કે એકલા એકલા આનંદ

માણવો અને એમ પણ થઈ શકે કે બીજા લોકોની સાથે આનંદ માણવો.

આપણને શિખવાડવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી શારીરિક ઈજા ન થાય અને બધાની સંમતિ હોય તો બધું યોગ્ય છે, પરંતુ કુરઆને મજીદ તો બીજો જ દ્રષ્ટિકોણ પ્રસ્તુત કરે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૫૧

الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۖ فَالْيَوْمَ
نَنْسُهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا ۖ وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

(જેમણે પોતાના દીનને રમતગમત તરીકે અપનાવ્યો હતો અને આ દુનિયાની જિંદગીએ જેમને છેતરી લીધા હતા તો આજે અમે તેમને ભૂલી ગયા છીએ જેવી રીતે કે તેઓ તેમની આ દિવસની મુલાકાતને ભૂલી ગયા હતા અને જે કાંઈ અમારી આયતોનો તેઓ ઈન્કાર કરતા રહેતા હતા.)

લોકો શરાબ અને કેફી દ્રવ્યોનું સેવન શા માટે કરે છે ?

1. શરાબ માણસની શરમ તોડવા માટે જાણીતી વસ્તુ છે જેમકે કોઈ કાર્ય કરવામાં જો તમને તમારું ઝમીર રોકતું હોય અથવા તો તમને શરમ આવતી હોય તો શરાબ તે શરમને છીનવી લે છે અને તે કાર્ય કરવું તમારા માટે સહેલું બનાવી દે છે.

2. શરાબ એક વ્યસન છે અને માણસને વધુને વધુ શરાબ પીવાની ટેવ પડી જાય છે જેના કારણે માણસના જિગરમાં ઝેર ફેલાય છે અને તે બરબાદ થઈ જાય છે અને માણસને તેનો નશો ચઢે છે. નશામાં આવેલો માણસ પોતાની નિર્ણયશક્તિ ખોઈ બેસે છે. તે સીધો ચાલી શકતો નથી અને ગાડીને ચલાવી શકતો નથી જેના કારણે ઘણા બધા અકસ્માત સર્જાય છે અને મોત નિપજે છે.

3. શરાબને મોજમજ ગણવામાં આવે છે. લોકો મિત્રો સાથે બહાર જઈને શરાબ પીએ છે અને પોતાની સમસ્યાઓ ભૂલી જાય છે. તેમનું જીવન કઈ દિશામાં જઈ રહ્યું છે તેની ચિંતાથી તેઓ મુક્ત થઈ જાય છે અને તેઓ આરામથી પીતા રહે છે. આ તો થોડી ઘણી મોજમજ છે માટે તેમાં ખોટું શું છે ?

રોજી આપનાર અલ્લાહ છે અને આપણી સમસ્યાઓના નિવારણ માટે અને સહારા માટે આપણે અલ્લાહ તરફ વળવાનું છે. આ રીતે શરાબ એક બુત છે કે જેની તરફ લોકો પોતાની સમસ્યાઓના નિકાલ માટે વળે છે.

ફક્ત એક ગ્લાસ પછી બધું બરાબર થઈ જશે, પરંતુ થાય છે એવું કે એક ગ્લાસ પછી બીજું ગ્લાસ પીવાય છે અને આપણી સમસ્યા ત્યાંની ત્યાં જ ઊભી રહે છે. આપણે ફક્ત તેને થોડા સમય માટે

ભૂલી જઈએ છીએ અને ઘણી વખત એવું બનતું હોય છે કે જ્યારે નશો ઊતરે છે ત્યારે સમસ્યા મોટી થઈ ચૂકી હોય છે.

આપણો ખાલિક અલ્લાહ જાણે છે કે શરાબ આપણને અને આપણી કોમને કેટલું નુકસાન પહોંચાડશે, માટે અલ્લાહે શરાબને હરામ કરી દીધો છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરઅ કાફ, સૂરા-૫૦, આયત-૧૬

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ

مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾

(અને અમે જ ઈન્સાનનું સર્જન કર્યું છે અને અમે જાણીએ છીએ કે તેની અંદર તેનો નફ્સ કેવા

વસવસા પેદા કરે છે અને અમે તેનાથી ધોરી નસ કરતાં પણ વધારે નજીક છીએ.)

4. મિત્રોનું દબાણ : પશ્ચિમી જીવનશૈલીમાં શરાબ એક મોટો ભાગ ભજવે છે, જ્યારે કદાચ પરીક્ષાઓના પરિણામની ખુશીમાં, નવી નોકરીની ખુશીમાં અથવા તો નોકરી છૂટવાની ખુશીમાં તમારા મિત્રો શરાબ પીવા જાય તો તમારા માટે મક્કમ થઈને શરાબ પીવાનો ઈન્કાર કરવાનું અને તેમનાથી દૂર રહેવાનું મુશ્કેલ થઈ જાય છે.

શરાબનાં અનેક નુકસાન છે. ઈન્ટરનેટ ઉપર સર્ચ કરીને તમે તે નુકસાન વિષે જાણી શકો છો. કેટલીક અહાદીસમાં શરાબને ગુનાહે કબીરામાં ગણવામાં આવ્યો છે.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “શરાબ બધા પ્રકારની બદી અને ગુનાને જન્મ આપે છે. જે માણસ શરાબ પીએ છે તે પોતાનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય ગુમાવી દે છે. તે સમયે તે અલ્લાહને જાણતો નથી, ગુના કરવાથી ડરતો નથી, કોઈના અધિકારોની પરવા કરતો નથી અને જાહેરમાં બૂરાઈ કરવાથી દૂર રહેતો નથી.

“ઈમાન અને તકવાની રૂહ તેની અંદરથી નીકળી જાય છે અને એ ફક્ત નાપાક અને બૂરાઈવાળી રૂહ કે જે અલ્લાહની રહેમતથી દૂર છે તે તેના શરીરમાં રહે છે. અલ્લાહ, તેના ફરિશ્તા, તેના નબીઓ અને સાચા મોમિનો તેના ઉપર લા'નત કરે છે અને તેની પંજગાના નમાઝો ૪૦ દિવસ સુધી કબૂલ થતી નથી. કયામતના દિવસે તેનો ચહેરો કાળો હશે, તેની જીભ તેના મોઢામાંથી નીકળેલી હશે અને તેની લાળ તેની છાતી ઉપર ટપકતી હશે અને તે તરસની ખૂબ જ ફરિયાદ કરી રહ્યો હશે.”

કેફી દ્રવ્યો :

કેફી પદાર્થ (drugs)થી થતા નુકસાનના કારણે તે પાણુ હરામ વસ્તુઓમાં આવી જાય છે. એહતિયાતે વાજિબ છે કે એનાથી દૂર રહેવામાં આવે સિવાય કે તેનો ઉપયોગ દવા તરીકે થતો

હોય અથવા તો એના જેવા કોઈ અન્ય મક્સદથી થતો હોય ત્યારે ફક્ત જરૂર જેટલો જ ઉપયોગ કરવો “વલ્લાહો આઅલમ.”

કેફી દ્રવ્યોમાં શરાબની પણ ગણતરી થઈ શકે. કેફી દ્રવ્યને પાવડર રૂપી શરાબ કહી શકાય છે અને લોકો તેનું સેવન કરે છે તેની પાછળનાં કારણો શરાબ જેવાં જ છે.

કેટલીક વાર તો તેનાં નુકસાન શરાબ કરતાં પણ ભયંકર હોય છે. આનું વ્યસન સહેલાઈથી છૂટતું નથી અને અસર લાંબી ચાલે છે અને નુકસાન વધારે તીવ્ર અને ઝડપી હોય છે.

કેફી દ્રવ્યો પ્રતિષ્ઠિત લોકોની જીવનશૈલી અને સંસ્કૃતિનો એક ભાગ બની રહ્યાં છે. તેમનું સેવન મનોરંજન ગણવામાં આવે છે એટલે સુધી કે ખૂબ જ મોડું થઈ જાય છે અને માણસને તેની લત પડી જાય છે.

કેફી દ્રવ્યો આખી દુનિયામાં અપરાધનું મુખ્ય કારણ છે કારણ કે લોકોની લતનો ફાયદો ઊઠાવીને તેમને અપરાધ અને ચોરીની દુનિયામાં ધકેલી દેવામાં આવે છે.

ક્લબમાં જવું :

જો શરાબ અને કેફી પદાર્થને ભોજન ગણવામાં આવે તો ક્લબને એ વાસણ ગણી શકાય કે જેમાં આ ભોજન રાંધવામાં આવે છે. ક્લબ આવા વિસ્ફોટક, ગેરજવાબદાર અને ખતરનાક માણસને પેદા કરવાની પૂરી સામગ્રી આપે છે.

ક્લબમાં પણ લોકો મોજમજ માટે જતા હોય છે. નાઈટ ક્લબ એવી વખાર હોય છે કે જ્યાં સેંકડો (કેટલીક વાર હજારો) નવયુવાનો ભેગા મળીને મોટા અવાજે મ્યુઝિક સાંભળતા હોય છે, ડાન્સ કરી રહ્યા હોય છે, શરાબ પી રહ્યા હોય છે અને આવા માહોલમાં નવયુવાન છોકરીઓ ભોળવાઈ જતી હોય છે અને તેમનું શોષણ થાય છે.

ક્લબ એવી જગ્યા છે કે જ્યાં પશ્ચિમી નવયુવાનોની સંસ્કૃતિની બધી બદીઓ એકઠી થઈ જાય છે, નફ્સને ખુલ્લો દોર આપવામાં આવે છે અને શરાબ, છોકરી, મ્યુઝિક જે કંઈ મળે તે બધું અને તેના કરતાં પણ વધુ પીરસવામાં આવે છે. આવી જગ્યામાં માણસનું ઝમીર અને ઊંચા મક્સદ તરફ જતી તેની રૂહ નાશ પામે છે. અહીં કાલનું કોઈ વિચારતું જ નથી, ભવિષ્યની કોઈને ચિંતા જ હોતી નથી, ચિંતા હોય છે તો તત્કાળ શારીરિક સુખ મેળવવાની, અહીંને અહીં. આ જ ઘડીએ હું કેવી રીતે આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકું તે આનંદની શારીરિક અને રૂહાની કિંમત કેટલી અપાય છે તેની કોઈને પડી હોતી નથી.

જ્યારે લોકો ક્લબ માટે તૈયાર થતાં હોય છે તો તેમનાં વસ્ત્રો પણ અંગપ્રદર્શન કરનારાં, ટાઈટ અને બીજા લોકોને કામોત્તેજિત કરનારાં હોય છે.

જુગાર (gambling) :

જુગાર હરામ છે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં જુગારનો ઉલ્લેખ પણ એ જ આયતમાં કરે છે કે જેમાં શરાબનો ઉલ્લેખ કરે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૭, સૂરએ માએદા, સૂરા-૫, આયત-૮૦

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ
مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! ખરેખર શરાબ અને જુગાર અને અન્સાબ (પથ્થર) અને અઝલામ

(તીર) તે નાપાકી છે શયતાનના કાર્યોમાંથી, તો તેનાથી દૂર રહો કદાચ તમે સફળ થઈ જાઓ.)

આ સબકની શરૂઆતમાં જે આયત લખવામાં આવી છે તેમાં પણ અલ્લાહ તઆલા જુગારનો ઉલ્લેખ કરે છે.

જુગારનાં કેટલાંક ઉદાહરણ આ પ્રમાણે છે :

- શરત લગાવવી. (અડ્ડા પર જઈને અથવા ઈન્ટરનેટ ઉપર અને આજકાલ ટીવી ઉપર)
- સ્લોટ અને ફળનાં મશીનો કે જે ફીશ એન્ડ ચીપ (fish & chip) દુકાનોમાં, વગેરેમાં રાખવામાં આવે છે.
- લોટરી.
- કેસીનો. (પૈડાની રમત જેમાં ઘરો હોય છે તેવી રમત)
- ફોન ઈન (પ્રતિયોગિતા) જેમાં ફોન કે SMS ની કિંમત રાખવામાં આવે છે અને ઈનામ માટે કોઈ એક નંબર પસંદ કરવામાં આવે છે.

જુગાર અનેક કારણોસર હરામ છે. ચાલો, આપણે તેમને સમજવાની કોશિશ કરીએ :

1. કોઈ પણ માણસ પોતાની બધી જ મિલકત હારી શકે છે અને તેને ખબર પડે તે પહેલાં એની બધી દોલત અને મિલકત હાથમાંથી નીકળી શકે છે. કેટલાક દેશોમાં કર્ઝના ગુલામો હોય છે કે જેમાં માતા કે પિતાના જુગાર રમવાના કારણે કર્ઝ એટલું વધી જાય છે કે તેમની ઓલાદને મફતમાં આખા જીવન માટે ગુલામ બનાવી લેવાય છે.

2. જુગારની લત પડી જાય છે. જીતવાનો રોમાંચ અને તેની આશા અને સાથે સાથે હારવાની બીક લોકોને સતત જુગાર રમતા રહેવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે. તેમને એવું લાગે છે કે ભલેને

અમે જેટલું પણ હારી ગયા, જો અમને ફક્ત એક જ વાર મોટું ઇનામ લાગી જાય તો અમે ખુશ થઈ જઈશું અને અમારી પરિસ્થિતિ સુધરી જશે.

3. જુગાર નસીબની રમત છે. તમે તમારી રોજી નસીબને સોંપી દો છો. તમારી મહેનતને, તમારી બુધ્ધિને અથવા તમને રોજી આપનાર અલ્લાહને સોંપતા નથી.

4. જુગારમાં હંમેશાં એક જીતનારો હોય છે અને એક હારી જનારો. તેમાં લે વેચ જેવું હોતું નથી, જેમાં ઘરાક પણ જીતે છે કારણ કે તેને પોસાય એવી કિંમતમાં જોઈતી વસ્તુ મળી જાય છે અને વેચનારો પણ જીતે છે કે તેણે જોઈતી કિંમતમાં તે વસ્તુ વેચી છે અને મુનાફો કમાયો છે. જુગારમાં જીતનારો નસીબના કારણે જીતે છે, મહેનતના કારણે નહીં અને દરેક જીતનારની સામે ઓછામાં ઓછો એક હારનાર હોય છે જે નસીબના કારણે હારે છે, ઓછી મહેનતના કારણે નહીં.

આંકડાની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો આધુનિક જુગાર, હારનારાઓની જ રમત છે કારણ કે તેમાં ભણેલા ગણેલા અને ધંધાદારી ગણિતશાસ્ત્રીઓએ જીતવાની સંભાવના એવો હિસાબ લગાવીને નક્કી કરેલી હોય છે કે હંમેશાં જુગાર રમાડનાર સંગઠન હારે તેના કરતાં વધારે રકમ જીતી જાય. સંભાવનાને એવી રીતે માપવામાં આવે છે કે ફક્ત એટલું જ હારવામાં આવે કે લોકોની રૂચિ

જાળવી શકાય, જાણે કે માછીમારના કાંટામાં ભરાવવામાં આવેલું પ્રલોભન (ખાજ) જે માછલી ફસાઈ ન જાય ત્યાં સુધી તેનું ધ્યાન આકર્ષિત કરતું રહે છે.

તમે કોઈ પણ વસ્તુની લત પાડો નહીં. આવી રીતે તો તે વસ્તુ તમને કાબૂમાં કરી લેશે. ઈસ્લામ ઈચ્છે છે કે ફક્ત તમારી બુધ્ધિ જ તમારા શરીરને કાબૂમાં કરે, કોઈ અન્ય વસ્તુ નહીં. જે કોઈ જુગાર રમે છે તે જુગાર રમતો જ રહે છે અને બીજું બધું ભૂલી જાય છે, તેના ખાલિકને પણ, જેના કારણે તેનું જીવન બરબાદ થઈ જાય છે.

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમારું જીવન બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : શું તમે શરાબ, કેફી દ્રવ્યો, જુગાર અથવા ક્લબ વિષે વિચારો છો ? જો હા, તો સવાલ ૨નો જવાબ આપો નહીંતર સવાલ ૩નો જવાબ આપો.

સવાલ 2 : તમે શા માટે કેફી દ્રવ્યો, જુગાર અથવા ક્લબ વિષે વિચારો છો ?

- આરામ માટે,
- ઈચ્છાપૂર્તિ માટે,
- મિત્રોના દબાણ હેઠળ અથવા સામાજિક કારણોસર,
- કોઈ અન્ય કારણોસર.

સવાલ 3 : જો તમારી અંદર આ બધી પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવાની શક્તિ હોય તો તમે તમારી આ શક્તિને જીવનના કયા કયા અન્ય ક્ષેત્રોમાં વાપરી શકો છો અને તમને શું ફાયદો થશે ?

સવાલ 4 : જો તમે આ પ્રવૃત્તિઓ વિષે વિચારો છો તો સવાલ 2માં આપેલા તમારા જવાબો ઉપર ચિંતન કરો અને વિચારો કે તમને એટલું જ સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે અથવા તો આ પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવા માટે કયા કયા હલાલ વિકલ્પો મળી શકે છે ?

મુદ્દરિસોને સૂચના :

- આ બધા સવાલો અંગત હોવાથી વિદ્યાર્થીઓને તેમના જવાબો બીજાઓ સાથે સરખાવવાનું કહેવાનું નથી કારણ કે આવી રીતે તેઓ પોતાના નફસને નહીં ઓળખી શકે અને શીખવાના ફાયદાથી વંચિત રહેશે.
- આ સ્વાધ્યાયનો સૌથી મહત્વપૂર્ણ મક્સદ એ છે કે વિદ્યાર્થીઓ સવાલ 2ના જવાબમાં તેમણે આપેલા કારણોને જાણી શકે, જેટલા ઊંડાણથી તેઓ પોતાના કારણોને સમજશે તેટલી સહેલાઈથી તેઓ સવાલ 3નો જવાબ આપી શકશે.

સબક 13 : વિભાગ 4 : પોતાના નફ્સ સાથે સંબંધ - આત્મહત્યા

આત્મહત્યા એટલે જાણી જોઈને અને ઈરાદાપૂર્વક પોતાનો જીવ લઈ લેવો.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-પ, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૨૯

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ
تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! તમારા માલને આપસમાં હક વગર ન ખાઓ સિવાય કે તે હોય

તમારા આપસમાં રાજી થઈને કરેલો વેપાર અને પોતાની જાતને કતલ ન કરો, ખરેખર અલ્લાહ

તમારા માટે રહીમ છે.)

હઝરત ઈમામ અફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે કોઈ જાણી જોઈને પોતાને કતલ કરી નાખે છે તે દોઝખની આગમાં હંમેશાં રહેવાનો છે.”

આત્મહત્યા કરવી હરામ છે. ‘વિશ્વ સ્વાસ્થ્ય સંગઠન’ (The World Health Organization)એ નોંધ લીધી છે કે દર વર્ષે ૧૦,૦૦૦ કરતાં વધુ લોકો આત્મહત્યા કરે છે અને તરુણો અને ૩૫ વર્ષ કરતાં ઓછી વયના લોકોમાં મોતનું મુખ્ય કારણ આત્મહત્યા છે. આ ઉપરાંત એક અંદાજ મુજબ એક થી બે કરોડ આત્મહત્યાના પ્રયત્નો દર વર્ષે એવા હોય છે જે નિષ્ફળ રહે છે. આત્મહત્યાઓમાંથી ૫૦% પાછળનું કારણ શરાબ અથવા કેફી દ્રવ્યોની લત હોય છે.

આત્મહત્યા હરામ શા માટે છે તે ચર્ચા કરતાં પહેલાં આપણે આત્મહત્યાનાં કારણો સમજી લેવાં જોઈએ.

આત્મહત્યા પાછળનાં કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે :

- નાસીપાસ થવું અને હતાશા (ડિપ્રેશન).
- પાગલપન.
- અવગણના. (માણસને એમ લાગતું હોય કે કોઈ તેની તરફ ધ્યાન આપતું નથી)
- વિવશતા. (સમસ્યાઓનો સામનો ન કરી શકવો)
- નિકટના સંબંધીઓએ આત્મહત્યા કરી હોય તે માટે.
- શરાબ અથવા કેફી દ્રવ્યોની લત.

ઉપરના બધા મુદ્દા તો આત્મહત્યાનાં કારણો છે, પરંતુ આત્મહત્યાનું પરિણામ શું છે ? દરેક માણસ કોઈ પણ કાર્ય કોઈ પણ પરિણામ માટે કરતો હોય છે. આત્મહત્યાનું પરિણામ છે છુટકારો, આ દુનિયાની સમસ્યાઓથી છુટકારો.

જ્યારે કોઈ માણસ આત્મહત્યા કરે છે તો તે પોતાનું જીવન ટૂંકાવી દે છે. કદાચ તે સમજતો હોય છે કે મારી બધી સમસ્યાઓ પાછળ રહી જશે, પરંતુ શું તે એમ પણ સમજે છે કે તેની નેકીઓ તેની સાથે સાથે આવશે અને ક્યામતના દિવસનો સામનો કરવા માટે તે તૈયાર છે ? આજ સુધી તેણે જે નેકીઓ કે બદીઓ કમાઈ હશે તેના આધારે તો આખરેતમાં તેની સમસ્યાઓ વધી પણ શકે છે.

આત્મહત્યાનાં જુદાં જુદાં સ્વરૂપ હોઈ શકે છે. કોઈ ઝેર પી જાય, કોઈ કાંડાની નસ કાપી નાખે અથવા તો કોઈ એવા પદાર્થ લઈ લે કે જે તેને ખબર હોય કે તે તેને મારી નાખશે.

અલ્લાહે આપણને જીવન ભેટ તરીકે આપ્યું છે. આપણું શરીર અલ્લાહ તરફથી મળેલી લોન છે. આપણે તેનો ઉપયોગ કરી લીધા પછી તેને પાછું અલ્લાહને સોંપવાનું છે, પરંતુ આપણી રૂઢ મરી શક્તી નથી કે નાશ પામી શક્તી નથી (સિવાય કે અલ્લાહ ઈચ્છે).

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૮

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ

يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

(કેવી રીતે તમે અલ્લાહનો કુફ્ર કરી શકો છો જ્યારે કે તમે મૃત્ત્યુ હતા, અલ્લાહે તમને જીવાડ્યા,
પછી ફરીથી તમને મોત આપશે, પછી ફરીથી તમને જીવાડશે, પછી તમે તેની તરફ પાછા ફરી
જશો.)

આત્મહત્યા હરામ કેમ છે ?

આત્મહત્યા ઉસૂલી રીતે હરામ છે કારણ કે આત્મહત્યા કરનારો માણસ,

- અલ્લાહમાં ઈમાન ખોઈ બેસે છે એટલે આત્મહત્યા કરે છે.
- તેના જીવનના મક્સદને વેડફી નાખે છે.
- એવી વસ્તુનો નાશ કરે છે કે જેનો નાશ કરવાનો અધિકાર તેને નથી.

આ બધા મુદ્દાઓ નીચે સમજાવવામાં આવ્યા છે :

1. અલ્લાહની રહેમતથી નિરાશ થઈ જવું તે ગુનાહે કબીરામાંથી છે. જ્યારે માણસ નાસીપાસ થઈને અથવા હતાશ થઈને આત્મહત્યા કરવાનું વિચારે છે તો તેને લાગે છે કે તે જીવનની

મુશ્કેલીઓનો સામનો નહીં કરી શકે, તે એટલા માટે કે તેને અલ્લાહની રહેમત ઉપર ભરોસો રહ્યો નથી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૧૫૫

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَ
الثَّمَرَاتِ ^ط وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾

(અને અમે તમને જરૂર અજમાવીશું થોડાક ખોફ વડે અને ભૂખ વડે અને તમારા માલ અને જીવ

અને મહેનતના ફળ વડે અને તું બશારત (ખુશખબર) આપ સાબિરોને.)

અલ્લાહ આપણને સમજાવે છે કે આ દુનિયાના જીવનની મુશ્કેલીઓ વડે આપણા ઈમાનની આઝમાઈશ થશે. અલ્લાહ તઆલા આગળ રસૂલલ્લાહ (સ.)ને ફરમાવે છે કે, “તું ખુશખબર આપ સબર કરનારાઓને.” એટલે કે જેઓ મુશ્કેલીઓમાંથી નીકળી જવા માટે મહેનત કરતા રહે છે અને સબર કરતા રહે છે તેની સામે જે લોકો બેસબ્રી (અધિરાઈ) કરે છે અને હાથ ઉપાડી લે છે (એટલે કે આત્મહત્યા કરી લે છે) તે લોકો અલ્લાહની રહેમતથી ઈમાન ખોઈ બેસે છે કારણ કે અલ્લાહે તો મુશ્કેલીઓ પછી સહેલાઈનો વાયદો કરેલો છે.

તેણે એ પણ વાયદો કર્યો છે કે તે આપણને એટલી બધી મુશ્કેલીઓ નહીં આપે કે જે આપણે સહન ન કરી શકીએ, આ તો ફક્ત એક પરીક્ષાની જેમ આઝમાઈશ છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૮૬

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا
اَكْتَسَبَتْ

(અલ્લાહ નથી તકલીફ આપતો કોઈ પણ નફસ ઉપર તેની શક્તિ કરતાં વધારે, તેના માટે છે

(સુખ) જે કંઈ તેણે કમાયું અને તેની ઉપર છે (દુઃખ) જે કંઈ તેણે કમાયું...)

રસૂલલ્લાહ (સ.)ના એક સહાબીએ એક સમયે ઘણી તંગદસ્તીનો સામનો કર્યો. તેમની પત્નીએ તેમને સલાહ આપી કે તમે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની પાસે જાઓ અને તેમની મદદ માગો.

સહાબી રસૂલલ્લાહ (સ.)ની પાસે આવ્યા, પણ જેવી રસૂલલ્લાહ (સ.)ની નજર તેમના ઉપર પડી કે તરતજ રસૂલલ્લાહે ફરમાવ્યું, “જો કોઈ માણસ મારાથી કંઈ માગશે તો હું જરૂર તેની માગણી પૂરી કરીશ, પરંતુ જો તે એવું જાહેર કરશે કે તેની પરિસ્થિતિ સારી છે અને તેને કોઈ વસ્તુની જરૂર નથી તો અલ્લાહ તઆલા તેને દોલતમંદ બનાવી દેશે.”

આટલું સાંભળ્યા પછી સહાબીએ વિચાર્યું, રસૂલલ્લાહ (સ.)નો મક્સદ મારી જ હિદાયત કરવાનો હતો એટલે તેઓ ચુપચાપ ઘર તરફ ચાલ્યા ગયા અને તેમની ઝોજને વાત કહી સંભળાવી. એમની ઝોજએ કહ્યું, “રસૂલલ્લાહ (સ.) પણ ઈન્સાન છે, તમે તમારી મુઝવાણ તેમને બતાવો અને પછી જુઓ કે તે શું ફરમાવે છે.”

સહાબી બીજી વાર રસૂલલ્લાહ (સ.) પાસે આવ્યા, પરંતુ ફરીથી રસૂલલ્લાહ (સ.) પાસેથી એનું એ જ વાક્ય સાંભળ્યું એટલે કંઈ પણ બોલ્યા વગર પાછા ઘેર ચાલ્યા ગયા.

જ્યારે આવું ત્રીજી વાર એવું થયું તો સહાબીએ પોતાના મિત્ર પાસેથી એક કુહાડી લીધી અને પહાડ તરફ ચાલ્યા ગયા. આખો દિવસ મહેનત કરી કરીને એમણે બાળવાનું લાકડું એકદું કર્યું કે જેને તેમણે આટાના બદલામાં વેચી દીધું અને રાત્રે તેમણે અને તેમની ઝોજએ રોટલી બનાવીને ખાધી.

બીજા દિવસે તેમણે વધુ મહેનત કરી અને બાળવાનું વધુ લાકડું એકદું કર્યું. આવી રીતે ઘણા દિવસ સુધી ચાલતું રહ્યું અને છેવટે તેમણે પોતાની કુહાડી ખરીદી લીધી, તે જ સમય દરમિયાન તેમની મહેનતના કારણે તેઓ બે ઊંટ અને એક ગુલામ ખરીદી શક્યા અને થોડા જ સમયમાં તેમની ગણના દોલતમંદ લોકોમાં થવા લાગી.

એક દિવસ તેઓ રસૂલલ્લાહ (સ.) પાસે હાજર થયા અને બધી ઘટનાઓ વિષે વાત કહી સંભળાવી કે કેવી રીતે રસૂલલ્લાહ (સ.)ના મુબારક શબ્દો વડે એમને ફાયદો થયો. રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “મેં કહ્યું હતું કે જે માણસ સ્વાવલંબી થવાનું ઇચ્છશે, અલ્લાહ તેને સ્વાવલંબી કરી દેશે.

બોધપાઠ :

મુશ્કેલીઓમાં પણ આપણે નિરાશ થવું જોઈએ નહીં અને અલ્લાહની રહેમતની આશા છોડી દેવી જોઈએ નહીં કારણ કે એ બધી મુશ્કેલીઓ આપણી શક્તિ કરતાં વધારે નથી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ અન્આમ, સૂરા-૬, આયત-૧૫૨

لَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

(...અમે તકલીફ નથી આપતા કોઈ પણ નફ્સને તેની શક્તિ કરતાં વધારે...)

2. આપણા આ જીવનનો મક્સદ છે કે અલ્લાહની માઅરેફત પ્રાપ્ત કરવી અને તેની ઇચ્છાને સમર્પિત થઈ જવું. આ જીવન દરમિયાન અલ્લાહ તઆલા આપણા ઈમાનની અને વચનબદ્ધતાની ચકાસણી માટે આપણને જુદી જુદી રીતે અજમાવશે. તેનો અર્થ એ નથી કે

આપણે દુનિયામાં ખુશાલી પ્રાપ્ત ન કરવી જોઈએ, પરંતુ તેનો અર્થ એ છે કે આ દુનિયા આપણા અસલ મક્સદનો ફક્ત એક ભાગ હોવો જોઈએ.

હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.) એક રિવાયતમાં ફરમાવે છે કે, “એક મોમિન બધા પ્રકારની મુસીબતોમાં સપડાઈ શકે છે અને તેને બધા પ્રકારે મોત આવી શકે છે, પરંતુ તેણે આત્મહત્યા કરવી જોઈએ નહીં.”

એક પરીક્ષા વિષે વિચારો, જો તમે મહેનત કરશો અને સારી તૈયારી કરીને આવશો તો મુશ્કેલ પરીક્ષામાં પણ તમને બેસવાની અને પરિણામની રાહ જોવાની મજા આવશે.

આત્મહત્યા કરવી એટલે પરીક્ષા કેન્દ્રમાંથી અધવચ્ચે નીકળી જવું. તમે આત્મહત્યા કરી લો, પછી તમારું ‘નામએ આમાલ’ બંધ થઈ જાય છે.

જો તમે પરીક્ષા માટે પૂરેપૂરી મહેનત કરો તો જો પરીક્ષા મુશ્કેલ હોય તો પણ તમે જેટલા વધારે જવાબ આપશો તેટલા વધારે તમને ગુણ મળશે, પરંતુ જો તમે અધવચ્ચે લખવાનું જ છોડી દો તો જેટલા ગુણ તમને મળવાના હશે તેટલા પણ નહીં મળે.

આવી જ રીતે આત્મહત્યા પછી અલ્લાહની રહેમતથી તમને જેટલો સવાબ મળવાનો હોય અથવા તો તમારી પરિસ્થિતિ જેટલી સુધરવાની હોય તે બધું અટકી જશે. તમે તમારા જીવનની સૌથી મોટી પરીક્ષામાંથી બહાર નીકળી ગયા હશો અને તેનું પરિણામ ક્યામતના દિવસે પણ સારું નહીં આવે.

3. અલ્લાહે આપણને જીવનની સર્વશ્રેષ્ઠ ભેટ આપેલી છે તેને આપણે આમને આમ જ પાછી વાળી દઈએ તે તો નાશુકી કહેવાય અને તે જાણે કે એક દીકરો તેના પિતા સામે જીભ ચલાવતો હોય એમ કહેવાય.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૫, સૂરએ બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૩૩

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ^ط

(અને એવા નફ્સને (જીવને) કે જેણે અલ્લાહે હરામ (પાક) કર્યું હોય તેને કતલ ન કરો સિવાય કે

હક વડે...)

આપણને અલ્લાહના ફઝલથી શરીર અને જીવન મળ્યું છે. આત્મહત્યા કરીને આપણે અલ્લાહની આ નેઅમતોને ઠુકરાવી દઈએ છીએ.

આપણે કેવા છીએ, જે જીવન માટે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરવો જોઈએ તેને નષ્ટ કરી દઈએ છીએ.

એક વાર મૌલા અલી (અ.)ને પૂછવામાં આવ્યું કે, “જો આપને પસંદગી કરવાની હોય તો આપ શું પસંદ કરશો ? આ દુનિયાનું જીવન કે મોત ?

મૌલા અલી (અ.)ના જવાબથી તે માણસ આશ્ચર્યમાં પડી ગયો. મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “હું આ દુનિયાનું જીવન પસંદ કરીશ કારણ કે તેના વડે હું અલ્લાહની રજા પામી શકીશ.”

અંતમાં એટલું કહેવું જરૂરી છે કે ઉતાર ચઢાવ આપણા જીવનનો એક જરૂરી ભાગ છે જે અલ્લાહની છૂપી નેઅમત હોય છે, જેના કારણે આપણે આખરે માટે વધારે સવાબ કમાઈ શકીએ છીએ. અલ્લાહ આપણી સાથે છે તેનો અર્થ એ નથી કે આપણે એક શાંત સમુદ્રમાં ઊંચી ઊંચી લહેરો અને તોફાન વગર આગળને આગળ ચલાવતા જ રહીશું. અલ્લાહ આપણી સાથે છે તેનો અર્થ એ કે આપણે એવા વહાણમાં સવાર છીએ કે જેને કોઈ પણ તોફાન ડૂબાડી નહીં શકે.

સબક 14 : વિભાગ 5 : અનુભવ આધારિત શિક્ષણ અને ચર્ચા - અલ્લાહનું અસ્તિત્વ

ઈસ્લામના પાયામાં એક સાચા ખુદા, અલ્લાહ પ્રત્યે મક્કમ ઈમાન રહેલું છે. આપણે કુરઆને મજીદમાં જોઈએ તો ખૂબ જ ઓછી આયતો અલ્લાહના અસ્તિત્વ વિષે છે, પરંતુ અલ્લાહની તોહીદ ઉપર વધારે ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે તે એટલા માટે કે આપણે બધા મુસલમાનો માટે અલ્લાહના અસ્તિત્વમાં શંકા હોવાનો સવાલ જ પેદા થતો નથી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૭, સૂરએ તૂર, સૂરા-૫૨, આયત-૩૫

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾

(શું તેમનું સર્જન શૂન્યમાંથી થયું છે કે પછી તેઓ પોતે જ સર્જકો છે ?)

જો કોઈ માણસ અલ્લાહમાં ઈમાન ન ધરાવે તો ઉપરની આયતમાંથી તેણે બેમાંથી કોઈ એક વાત માનવી પડશે કાં તો તેણે માનવું પડશે કે તેનું સર્જન શૂન્યમાંથી થયેલું છે અથવા તો તેણે કહેવું પડશે કે મેં પોતે મારું સર્જન કર્યું છે એટલે કે હું પોતે જ ખાલિક છું. આવી રીતે આ વિચાર કે આપણે સર્જન વિના અસ્તિત્વમાં આવી ગયા તે અશક્ય છે, માટે એ સાબિત થાય છે કે અલ્લાહનું અસ્તિત્વ છે કે જેણે આપણું સર્જન કર્યું.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં આ માનીને જ ફરમાન કરે છે કે તેના અસ્તિત્વ વિષે કોઈને શંકા નહીં હોય કારણ કે દરેક માણસના દિલમાં અલ્લાહની માઅરેફત હોય છે. દરેક માણસને અલ્લાહ વિષે જન્મથી માઅરેફત હોય છે. તેને ‘ફિતરત’ કહેવાય છે જો કે દરેક માણસમાં અલ્લાહની આ માઅરેફત સક્રિય હોય તે જરૂરી નથી, પરંતુ કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં જેવી કે આપણે ખતરામાં હોઈએ અને અલ્લાહ સિવાય કોઈ પણ આપણને બચાવી લેશે એવી આશા ન હોય તો એવી પરિસ્થિતિમાં આ માઅરેફત સક્રિય થઈ જતી હોય છે.

હઝરત ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)ની એક મશહૂર રિવાયતમાં છે કે એક માણસ ઈમામ (અ.) પાસે આવ્યો અને પૂછ્યું, “હું કેવી રીતે જાણી શકું કે અલ્લાહ છે ?”

ઈમામ (અ.)એ તેને પૂછ્યું, “શું તમે કોઈ વહાણ ઉપર ગયા છો ?”

પેલા માણસે કહ્યું, “હા.”

ઈમામ (અ.)એ પૂછ્યું, “શું તમને તે વહાણ પર એવા ખતરાનો અનુભવ થયો છે કે વહાણ ડૂબી જવાનું હોય અને તમે મરી જવાના હો ?”

પેલા માણસે કહ્યું, “હા.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તે સમયે તમને એમ લાગતું હતું કે કોઈ એવી હસ્તી છે જે હજી પણ મને બચાવી શકે છે ?”

પેલા માણસે કહ્યું, “હા.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તે હસ્તી ‘અલ્લાહ’ છે.”

આખી કાએનાતની બનાવટ અને અસ્તિત્વ અને તેમાં રહેલી બધી વસ્તુઓ એ વાતનું સૂચન કરે છે કે અલ્લાહ છે તેવા પુરાવા લાવવા કરતાં અલ્લાહ નથી તેવા પુરાવા લાવવા અઘરા છે.

તો આપણે શું જાણ્યું ?

- આખી કાએનાતમાં બધાં સર્જનોની એક જ ઢબ છે. દા.ત., ગ્રહો અને સૂર્યની ગુરૂત્વાકર્ષણ શક્તિ, ચંદ્ર અને પૃથ્વીની ગુરૂત્વાકર્ષણ શક્તિ, વગેરે.
- સર્જનના નિયમોમાં સમાનતા રહેલી છે. (ભૌતિકશાસ્ત્ર, ગણિત, વગેરે.) દા.ત.,
electrostatic forces - ઇલેક્ટ્રોસ્ટેટીક બળો (પરમાણુ એવી રીતે વર્તે છે કે જાણે સૂર્યમંડળ હોય) forces of motion - ગતિનાં બળો (વાયરની અંદર વીજ પ્રવાહ એવી રીતે વર્તે છે જેવી રીતે પાઈપની અંદર વહેતું પાણી વર્તે છે.)
- આખી કાએનાતને જાણે આપણા અસ્તિત્વને અનુરૂપ બનાવી દેવામાં આવી હોય એવું જણાય છે.

ધારી લો કે તમને મોટા રણપ્રદેશની વચ્ચેવચ્ચે એક ઘડિયાળ મળી જાય તો તમે તેનો શું અર્થ કાઢશો ? શું તમે એમ માનશો કે કોઈની ઘડિયાળ પડી ગઈ હશે ? કે પછી તમે એમ માનશો કે

ઘડિયાળ આપમેળે અસ્તિત્વમાં આવી ગઈ હશે ? કોઈ પણ બુધ્ધિશાળી માણસ આવું નહીં કહી શકે કે ઘડિયાળ માટીમાંથી આપમેળે બહાર નીકળી ગઈ. તેના નાના નાના સુનિયોજિત કુરજ માટીની અંદર રહેલી ધાતુઓમાંથી આપમેળે અસ્તિત્વમાં ન આવી શકે.

તે ઘડિયાળનો કોઈને કોઈ નિર્માતા હશે, જો ઘડિયાળ ચોક્કસ સમય બતાવતી હોય તો આપણે માની લઈશું કે તેનો નિર્માતા બુધ્ધિશાળી છે. અડસટ્ટે સારી રીતે કામ કરતી ઘડિયાળ બની જવાની નથી, પરંતુ એ સિવાય કઈ અન્ય વસ્તુ છે કે જે ચોક્કસ સમય બતાવે છે ?

તમે સૂર્યોદય અને સૂર્યાસ્ત લઈ લો. તેમનો સમય એટલો ચોક્કસ હોય છે કે વૈજ્ઞાનિકો સમાચારપત્રોમાં પહેલેથી જ તે સમય આપી શકે છે, પણ સૂર્યોદય અને સૂર્યાસ્તના સમયનું નિયંત્રણ કોણ કરે છે ? જો ઘડિયાળ બુધ્ધિશાળી નિર્માતા વગર બની જતી નથી તો કોઈ પણ બુધ્ધિશાળી નિર્માતા વગર સૂર્યના ઉદય અને અસ્ત એટલા ચોક્કસ સમયે કેવી રીતે થઈ શકે છે ?

શું આ બધું આપમેળે થઈ જતું હશે ? એ વાત પણ યાદ રાખો કે આપણને સૂર્ય એટલા જ માટે ફાયદો પહોંચાડે છે કે તે પૃથ્વીથી સુરક્ષિત અંતરે છે કે જે સરેરાશ ૯૩૦ લાખ માઈલ છે. જો તે તેના કરતાં નજીક આવી જાય તો પૃથ્વી સળગી જાય અને જો તે તેના કરતાં દૂર ચાલ્યો જાય તો

આખી પૃથ્વી ઉપર એટલો બરફ છવાઈ જાય કે મનુષ્યનું અસ્તિત્વ જ ન રહે. આ બધું પહેલાંથી જ કોણે નિર્ધારિત કર્યું કે સુરક્ષિત અંતર આ છે ? શું આ બધું સંજોગવશાત્ થઈ ગયું હશે ?

આ દુનિયાના ઈસાઈ અને મુસલમાન વૈજ્ઞાનિકો સર્વાનુમતે માને છે કે જોણે પણ આ અંતર સુનિશ્ચિત કર્યું છે તેણે એક મક્સદ માટે સુનિશ્ચિત કર્યું છે અને બુદ્ધિ વડે સુનિશ્ચિત કર્યું છે.

પરંતુ વૈજ્ઞાનિકોએ જે બીગ બેન્ગ થિઅરી પ્રસ્તુત કરી છે એ થિઅરી સમજાવતી નથી કે બીગ બેન્ગ એટલે કે મોટો ધડાકો કોણે કર્યો એટલે વૈજ્ઞાનિકો માટે એક મુશ્કેલી સર્જાઈ ગઈ છે. અલ્લાહ વગર બીગ બેન્ગ એટલે કે મોટો ધડાકો થવો અશક્ય છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૭, સૂરએ અંબિયા, સૂરા-૨૧, આયત-૩૦

أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا^ط

(તો પછી શું કુફરનારાઓ જોતા નથી કે આસમાનો અને જમીન બન્ને ભેગા હતા પછી અમે

તે બન્નેને જુદા પાડી દીધા...)

આજે વૈજ્ઞાનિકો બીગ બેન્ગ થિઅરીને કાએનાતના સર્જનની સૌથી ભરોસાપાત્ર થિઅરી તરીકે સ્વીકારે છે અને તેના માટે પુરાવા પણ પ્રસ્તુત કરે છે.

આ થિઅરી બતાવે છે કે કાએનાતનો વિસ્તાર બીગ બેન્ગ નામની એક વિસ્ફોટક ઘટના પછી શરૂ થયો. એમ પણ માનવામાં આવે છે કે સમય પણ એ જ ઘટના પછી શરૂ થયો.

વિજ્ઞાન ડાર્વિનની ઉત્ક્રાંતિ (evolution - ઈવોલ્યુશન) થિઅરીને પણ સ્વીકારે છે જે કહે છે કે પરિસ્થિતિ પ્રમાણે જીવનનો વિકાસ થતો ગયો. ઈસ્લામ આ થિઅરી સાથે એક હદે સંમત છે, પરંતુ માણસના સર્જનની બાબતમાં ઈસ્લામ આ થિઅરી સાથે સંમત નથી.

કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે કે, “જ્યારે અલ્લાહે હઝરત આદમ (અ.)ને રૂહ આપી ત્યારે તેઓ સજ્જદાના લાયક થઈ ગયા.” આ વાત બીજા બધા જીવોથી મનુષ્યને જુદો પાડે છે. આપણે એમ નથી માનતા કે માણસ વાંદરાઓમાંથી વિકાસ પામ્યો.

સવાલ : અલ્લાહનું અસ્તિત્વ ક્યારથી છે ?

જવાબ : કોઈ પણ નાસ્તિક આવો સવાલ હંમેશાં પૂછે છે કે જો અલ્લાહ છે તો અલ્લાહનું સર્જન કોણે કર્યું અને અલ્લાહ ક્યારથી છે.

આપણા પાંચમા ઈમામ (અ.)ને આ જ સવાલ પૂછવામાં આવ્યો હતો કે, “અલ્લાહનું અસ્તિત્વ ક્યારથી છે ?”

તો ઈમામ (અ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “પહેલાં તમે મને બતાવો કે અલ્લાહ ક્યારે ન હતો ? એટલે હું તમને બતાવીશ કે અલ્લાહ ક્યારથી છે.”

આવો જ સવાલ જ્યારે આપણા આઠમા ઈમામ (અ.)ને પૂછવામાં આવ્યો ત્યારે ઈમામ (અ.)એ વધુમાં ફરમાવ્યું કે, “અલ્લાહ તઆલા સમયના પ્રવાહથી - ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળથી ઉપર છે.”

ચાલો, આપણે આ જવાબોને વિસ્તારપૂર્વક સમજવાની કોશિશ કરીએ અને જાણીએ કે અઈમ્મા (અ.) શું ફરમાવે છે :

જ્યારે આપણે સવાલ પૂછીએ છીએ કે અલ્લાહ ક્યારથી છે તો આપણે અલ્લાહની હકીકતને આપણા સમય અને જગ્યાથી જોવા માગીએ છીએ, પરંતુ અલ્લાહ તો તેમાં સમાયેલો જ નથી.

મહૂમ આલિમ અલ્લામા તબાતબાઈ આ વાતને સમજાવવા માટે એક સારો દાખલો આપે છે. ધારી લો કે તમે એક એવા ઘરમાં રહો છો કે જે રેલ્વેના પાટાની બાજુમાં આવેલું છે અને ટ્રેન તેના પરથી પસાર થાય છે, જો તમે તમારા દરવાજાની ચાવીના કાણામાંથી તેને જોવાની કોશિશ કરો

તો તમને શું દેખાશે ? તમને ટ્રેનનો કોઈને કોઈ ભાગ દરેક ક્ષણે પસાર થતો દેખાશે, પણ તમે પૂરી ટ્રેન નહીં જોઈ શકો. જો કોઈ તે જ ટ્રેન ઘરના ધાબા ઉપર ચઢીને જુએ તો તેને તે ટ્રેન કેવી દેખાશે ?

તેને એક જ સમયે આખીને આખી ટ્રેન દેખાઈ જશે. કલ્પના કરો કે આ દુનિયાના લોકો ચાવીના કાણામાંથી સમયને પસાર થતો જોઈ રહ્યા છે અને અલ્લાહ, ઘરના ધાબા ઉપર છે અને તે ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળ સમયની બહારથી એક સાથે જોઈ શકે છે.

સવાલ : જો અલ્લાહ છે તો દેખાતો કેમ નથી ?

જવાબ : નાસ્તિકો આવો સવાલ પણ પૂછે છે કે જો અલ્લાહ છે તો આપણને દેખાતો કેમ નથી ?

ઘણી બધી વસ્તુઓ દુનિયામાં એવી છે કે જેમને આપણે જોઈ શકતા નથી તો પણ આપણે સ્વીકારી લઈએ છીએ અને આપણને ખાત્રી હોય છે કે તે છે. આજે જો આપણે વિજ્ઞાનને જોઈએ તો વૈજ્ઞાનિકો ઊર્જાને જોઈ શકતા નથી. દા.ત., જો લાકડું બાળવામાં આવે તો ઊર્જાનું સ્થળાંતર થાય છે, પરંતુ તે ઊર્જાને જોઈ શકાતી નથી અને સ્પર્શી શકાતી નથી. આવી જ રીતે

આપણા જીવનમાં વીજળી મહત્વનો ભાગ ભજવે છે, પરંતુ આજ સુધી કોઈ પણ વૈજ્ઞાનિક કે પછી માણસે વીજળી કેટલી ભારે હોય છે અથવા તે કેવી દેખાય છે તેનો અનુભવ કર્યો નથી.

જે પણ વસ્તુની પ્રકૃતિ ભૌતિક હોતી નથી તેને માણસનું મગજ સમજી શકતું નથી અને તેનો ઈન્કાર કરી દેવાની કોશિશ કરે છે તેમ છતાંય જે વસ્તુઓનો આપણે અનુભવ કર્યો નથી તેનો આપણે ઈન્કાર કરી શકતા નથી અને એ વાતનો પણ ઈન્કાર કરી શકતા નથી કે જે વસ્તુઓ આપણે અનુભવ કરી શકીએ તેમાં બધું સત્ય સીમિત થઈ જતું નથી.

મૌલા અલી (અ.) નહજુલ બલાગામાં ફરમાવે છે કે, “તે એક હસ્તી છે, પરંતુ તે હસ્તી બનવાની પ્રક્રિયા વડે હસ્તી બની નથી. તે અસ્તિત્વ ધરાવે છે, પરંતુ શૂન્યમાંથી અસ્તિત્વ ધરાવતી નથી. તે બધી વસ્તુઓની નજીક છે, પરંતુ તે નિકટતા ભૌતિક નિકટતા નથી અને તે બધી વસ્તુઓથી જુદો છે, પરંતુ તે જુદાઈ ભૌતિક જુદાઈ નથી.”

એક નાસ્તિક અને હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) વચ્ચે વાતચીત :

એક નાસ્તિક અબ્દુલ મલિક ઈમામ (અ.) પાસે આવ્યો અને નજીક બેસી ગયો. કેટલાક અન્ય લોકો પણ હાજર હતા.

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “શું તમને ખબર છે કે દુનિયાની ઉપર પણ કંઈ છે અને નીચે પણ કંઈ છે ?”

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “હા.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તમે દુનિયાની નીચે ગયા છો ?”

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “ના.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તમને ખબર છે કે તેની નીચે શું છે ?”

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “ના, મને ખબર નથી પણ મને લાગે છે કે તેની નીચે કાંઈ જ નહીં હોય.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “વિચાર એ યકીન નથી. શું તમે આસમાનો સુધી ગયા છો ?”

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “ના.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “કેવી આશ્ચર્યની વાત છે! ન તો તમે પૂર્વ તરફ ગયા કે ન તો પશ્ચિમ તરફ, ન તો દુનિયાની નીચે ગયા કે ન તો આસમાન તરફ. તમને જે કંઈ તેની ઉપર છે અને જે કંઈ તેની નીચે છે તેની જાણકારી પણ નથી તેમ છતાંય તમે તેના વિષે ચર્ચા કરવા તૈયાર થઈ જાઓ છો. કોઈ પણ બુદ્ધિશાળી માણસને આવું શોભે કે જેની જાણકારી ન હોય તેના વિષે ચર્ચા કરે ?”

અબ્દુલ મલિક ઘણો જ પ્રભાવિત થયો.

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “કોઈએ પણ મારી સાથે આવી ઝીણવટપૂર્વક વાત નથી કરી.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તો તમને શંકા છે કે દુનિયાની નીચે અથવા આસમાનોમાં કાંઈ જ નહીં હોય ?”

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “કદાચ, હા.”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું, “ધ્યાનથી સાંભળો, જે નથી જાણતો તેને જાણકારની સાથે વાદવિવાદ કરવાનો અધિકાર નથી અને અજ્ઞાની માણસને કોઈ પણ પ્રકારની ચર્ચા કરવાનો અધિકાર નથી. અય મિસરી ભાઈ ! મારી વાત ધ્યાનથી સાંભળ. અમે ક્યારેય પણ અલ્લાહના અસ્તિત્વ વિષે શંકા કરી જ નથી.

શું તમે સૂર્ય અને ચંદ્ર, રાત અને દિવસને નથી જોઈ રહ્યા કે તેઓ ફર્યા જ કરે છે અને ક્યારે પણ રસ્તો ભૂલતા નથી ? તે જાણે કે નિર્જીવ સ્વચાલિત વસ્તુઓ હોય જેમની પોતાની કોઈ જગ્યા નથી, સિવાય કે તે જગ્યા તેમના માટે નિશ્ચિત કરી દેવામાં આવી છે. જો તેની અંદર પોતાની મરજીથી ચાલવાની શક્તિ હોત તો તેઓ આટલી સમય સૂચકતાથી એને એ જ જગ્યાએ કેમ ફર્યે જાત ?

જો તેઓ કોઈ પણ બળજબરી હેઠળ કામ કરી રહ્યા નથી તો પછી દિવસની રાત અને રાતનો દિવસ કેમ નથી થઈ જતાં ? અય મારા મિસરી ભાઈ ! તે આવા રાબેતામાં ચાલવા માટે

બંધાયેલા છે અને જેણે તેમને ઈતાઅત કરનારા બનાવ્યા છે તે કાદિરે મુત્લક અને સૌથી મહાન છે.”

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “આપ સત્ય કહો છો.”

ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “અય મારા મિસરી ભાઈ ! જો લોકો એવો ક્યાસ કાઢે કે સમય અને જગ્યામાં બધું જ આવી ગયું તો સમય અને જગ્યા બધી વસ્તુઓને પાછી કેમ નથી લાવી શકતા ? અને જો સમય અને જગ્યા બધી વસ્તુઓને લઈ આવતા હોય તો પછી તે તેમને દૂર કેમ કરી નાખે છે ?

અય મારા મિસરી ભાઈ ! લોકો વિવશ છે અને આશ્ચર્યમાં પડ્યા છે કે શા માટે આકાશની આ છત ઊભી કરવામાં આવી છે અને શા માટે ધરતીને પાથરવામાં આવી છે ? આકાશ શા માટે ધરતી ઉપર પડી જતું નથી અને ધરતી શા માટે પોતાના થરમાં ભાંગી પડતી નથી અને આ બન્ને તથા જે કાંઈ તેમની અંદર છે તે શા માટે એકબીજાથી ટકરાઈ જતાં નથી ?”

અબ્દુલ મલિકે શરણાગતિ સ્વીકારી લીધી.

અબ્દુલ મલિકે કહ્યું, “અલ્લાહ એમનો ખાલિક અને મુહાક્કિઝ, પોતાની કુદરતની પકડમાં તેમને પકડી રાખે છે.”

આવી રીતે અબ્દુલ મલિક એક એવો નાસ્તિક કે જેને પોતાના નાસ્તિક હોવા પર ગર્વ હતો તે ઈમાન લઈ આવ્યો અને હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)નો શાગિર્દ બની ગયો અને પાછળથી મિસ્ર દેશનો આલિમ બની ગયો.

વ્યવહારિક અખ્લાક - આજે તમારું જીવન બહેતર બનાવો :

સવાલ 1 : જે નાસ્તિક લોકો તમારા ઈમાનને પડકાર ફેંકે તેમની સાથે તમે કેટલા આત્મવિશ્વાસપૂર્વક ચર્ચા કરી શકો છો ?

સવાલ 2 : તમારો આત્મવિશ્વાસ કેવી રીતે વધી શકે છે અને આત્મવિશ્વાસને વધારવા માટે તમે શું કરવાના છો ?

સવાલ 3 : દુનિયામાં મુસલમાનો ઘણા ઓછા છે અને અલ્લાહને માનનારા લોકોની સંખ્યા પણ ઓછી થતી જાય છે. આવી પરિસ્થિતિ તમારી ઓળખ અને આત્મવિશ્વાસ ઉપર કેવો પ્રભાવ પાડશે ? શું એ તમારા ઈમાનની મજબૂતાઈમાં ફેર લાવી શકશે ?

સવાલ ૧ અને ૨નો મક્સદ એ છે કે વિદ્યાર્થીઓ નાસ્તિકો સાથે ચર્ચા કરવાની પોતાની ક્ષમતા ઉપર અને તેનો વિકાસ કેવી રીતે થાય તેના વિષે વિચાર કરતા થઈ જાય.

સવાલ ઉનો મક્સદ એ છે કે વિદ્યાર્થીઓ વિચાર કરતા થઈ જાય કે જ્યાં મુસલમાનો ઓછા હોય ત્યાં તેમની ઓળખ અને આત્મવિશ્વાસને કેવી રીતે જાળવી રાખવા.